

Vapaaehtoistoimintaa vahvistamalla kohti ikääntyvän yhteiskunnan mahdollisuuksia. Vapaa! -Fri! –hankkeen toimenpideraportti

Vapaaehtoistoimintaa vahvistamalla kohti ikääntyvän yhteiskunnan mahdollisuuksia

Vapaa!-Fri! –hankkeen toimenpideraportti

Sini Lahdenperä

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Oikeusministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for
Your own personal use. Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-400-458-9

ISSN pdf: 2490-0990

Kuvat: Merja Jaskara

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2023

Vapaaehtoistointaa vahvistamalla kohti ikääntyvän yhteiskunnan mahdollisuuksia. Vapaa!-Fri! –hankkeen toimenpideraportti

Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2023:1

Teema

Selvityksiä
ja ohjeita

Julkaisija

Oikeusministeriö

Tekijä/t
Kieli

Sini Lahdenperä
Suomi

Sivumäärä

82

Tiivistelmä

Suomen väestö ikääntyy kiihtyvällä vauhdilla. Väestön ikärakenteen muuttuessa on tärkeää etsiä keinoja ihmisten terveyden ja toimintakyvyn edistämiseksi. Vapaaehtoistoinnasta saadut ihmisten hyvinvointia edistävät hyödyt ovat moninaiset. Hyödyt eivät rajoitu ainoastaan vapaaehtoistoinnasta apua saavien ihmisten hyvinvointivaikutuksiin. Myös vapaaehtoistoinnassa mukana oleminen itsessään on ihmisten hyvinvointia edistävä tekijä. Vapaa! – Fri! –hanke on osa Kansallisen ikäohjelman 2030 toimeenpanoa ja sen tavoitteena on edistää vapaaehtoistoinnin asemaa ikääntyvässä yhteiskunnassa.

Hankkeen toimenpideraportissa kuvaillaan vapaaehtoistoinnin tilaa Suomessa. Toimenpideraportti sisältää myös julkiselle hallinnolle suunnatut suositukset vapaaehtoistoinnin aseman edistämiseksi. Suositukset liittyvät lainsäädäntöön, julkisen hallinnon rakenteisiin, rahoitusinstrumentteihin, sekä paikallistason tukitoimiin.

Loppujen lopuksi vapaaehtoistoinnin houkuttelevuus ja vapaaehtoisten sitoutuminen tiivistyvät kuitenkin siihen, kuinka houkuttelevaa toiminta ruohonjuuritasolla on. Muiden rakenteiden tarkoituksena on tukea vapaan kansalaistoinnin toimintamahdollisuuksia. Käynnissä oleva vapaaehtoistoinnin murros haastaakin voimakkaasti myös vapaaehtoistointia koordinoivia tahoja uudistamaan toimintaansa, jotta uusia vapaaehtoisia löydetään ja pystytään sitottamaan toimintaan.

Asiasanat

Vapaaehtoistointa, vapaaehtoinen, kansalaisyhteiskunta, järjestö, yhdistys, demokratia

ISBN PDF

978-952-400-458-9

ISSN PDF

2490-0990

Julkaisun osoite

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-458-9>

Med sikte på möjligheterna i ett åldrande samhälle genom stärkt frivilligverksamhet. Åtgärdsrapport för projektet Vapaa! – Fri!

Justitieministeriets publikationer, Utredningar och anvisningar 2023:1	Tema	Utredningar och anvisningar
Utgivare	Justitieministeriet	
Författare	Sini Lahdenperä	
Språk	Finska	Sidantal 82

Referat

Finlands befolkning åldras i allt snabbare takt. I och med att befolkningens åldersstruktur förändras är det viktigt att hitta metoder för att främja människornas hälsa och funktionsförmåga. Frivilligverksamhet medför många olika fördelar som främjar människornas välbefinnande. Fördelarna begränsar sig inte enbart till välmåendeeffekterna för de människor som får hjälp av frivilligverksamheten. Även själva deltagandet i frivilligverksamhet är en faktor som främjar människornas välbefinnande. Projektet Vapaa! – Fri! är en del av det nationella åldersprogrammet 2030 och det syftar till att etablera frivilligverksamhetens ställning i ett åldrande samhälle.

I projektets åtgärdsrapport beskrivs frivilligverksamhetens situation i Finland. Åtgärdsrapporten innehåller även rekommendationer för den offentliga förvaltningen om att etablera frivilligverksamhetens ställning. Rekommendationerna gäller lagstiftningen, den offentliga förvaltningens strukturer, finansieringsinstrument och stödåtgärder på det lokala planet.

Hur attraktiv frivilligverksamheten är och i vilken grad frivilliga engagerar sig i den beror dock i sista hand på verksamhetens attraktivitet på gräsrotsnivå. Syftet med de övriga strukturerna är att stödja det frivilliga civilsamhällets verksamhetsmöjligheter. Den pågående omvälvningen inom frivilligverksamheten utmanar kraftigt även de aktörer som samordnar frivilligverksamheten att förnya sin verksamhet så att nya frivilliga kan hittas och engageras i verksamheten.

Nyckelord	frivilligarbete, organisationer, civilsamhällets verksamhet, föreningar, kommuner		
ISBN PDF	978-952-400-458-9	ISSN PDF	2490-0990
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-458-9		

Harnessing the potential of ageing society by expanding voluntary activities. Report of the Vapaa!–Fri! project.

Publications of the Ministry of Justice, Reports and guidelines 2023:1	Subject	Reports and guidelines
Publisher	Ministry of Justice, Finland	
Author(s)	Sini Lahdenperä	
Language	Suomi	Pages 82

Abstract

Finland's population is ageing rapidly. As the age structure of the population is changing, it is important to find ways to enhance people's health and functional capacity. The benefits to people's wellbeing generated by voluntary activities are extensive. They are not limited to better wellbeing among the individuals assisted by volunteers. Participating in voluntary activities is also a factor boosting people's wellbeing. The project Vapaa! –Fri! is part of the implementation of the National Programme on Ageing 2030 and its objective is to enhance the role of voluntary activities in an ageing society.

The project's report describes the state of volunteering in Finland. The report also lists recommendations to the public administration on ways to strengthen the role of voluntary activities. The recommendations concern legislation, public administration structures, financial instruments and support measures at local level.

However, the attractiveness of volunteering and the commitment of volunteers ultimately depend on how appealing the activities are at grassroots level. The purpose of the other structures is to support opportunities for free civic engagement. In fact, the ongoing transformation of volunteering is also a call for the parties coordinating voluntary work to develop their activities so that new volunteers can be attracted to the work on a long-term basis.

Keywords voluntary work, organisations, civic activities, associations, municipalities

---

ISBN PDF 978-952-400-458-9 **ISSN PDF** 2490-0990

URN address <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-458-9>

Sisältö

1	Johdanto	9
1.1	Hankkeen tausta	9
1.2	Hankkeen tavoitteet	10
1.3	Toimenpideraportin valmistelu ja sisältö	11
2	Mitä vapaaehtoistoiminta on ja mitä sille kuuluu?	13
2.1	Vapaaehtoistoiminta vai vapaaehtoistyö?	13
2.2	Vapaaehtoistoiminta on tärkeä osa hyvinvointiyhteiskunnan toimintaa	15
2.3	Keitä vapaaehtoiset ovat?	16
2.4	Vapaaehtoistoiminta edellyttää johtamista ja koordinaatiota	17
3	Vapaaehtoistoiminnan murros	21
3.1	Yleistä	21
3.2	Ikärakenteen muutos ja alueelliset erot	21
3.3	Väestön monimuotoistuminen	23
3.4	Järjestökentän ammattimaistuminen	23
3.5	Ihmisten ajankäytön muutos ja neljännen sektorin sekä pop up – vapaaehtoisuuden synty	24
3.6	Koronapandemia ja Venäjän hyökkäyssota	27
3.6.1	Digiloikka	27
3.6.2	Kriisiyhteistyö viranomaisten ja järjestö- ja vapaaehtoistojen välillä	28
4	Vapaaehtoistoiminnan tekijät	32
4.1	Yleistä	32
4.2	lääkkäät vapaaehtoiset	32
4.3	Nuoret vapaaehtoiset	35
4.4	Maahanmuuttaneet vapaaehtoiset	37
4.4.1	Haasteena vapaaehtoistehtävien löytäminen	37
4.4.2	Vapaaehtoistoiminta on hyvä kaksisuuntaisen kotoutumisen keino	39
4.5	Erityistä tukea tarvitsevat vapaaehtoiset	40

5	Yhteiskunnalliset rakenteet vapaaehtoistoiminnan ympärillä	43
5.1	Yleistä	43
5.2	Valtakunnalliset rakenteet	43
5.2.1	Lainsäädännölliset esteet	43
5.2.1.1	Aikaisemmat selvitykset	43
5.2.1.2	Vapaa!-Fri! –hankkeen aikana esiin tulleet havainnot	44
5.2.2	Viranomaistieto ja sen saatavuus	56
5.2.3	Oikeusministeriön koordinaatiovastuu	57
5.2.4	Ymmärrys vapaaehtoistoiminnan merkityksestä	59
5.2.5	Vapaaehtoistoiminnan rahoitus	60
5.2.5.1	Yleistä	60
5.2.5.2	Tuki rahoitushakuihin	60
5.2.5.3	Valtionavustukset	62
5.2.5.4	Varainhankinta	62
5.3	Alue- ja paikallistaso	63
5.3.1	Kuntien rooli vapaaehtoistoiminnan tukemisessa	63
5.3.1.1	Yleistä	63
5.3.1.2	Rakenteet ja huokoisuus	64
5.3.1.3	Hyvinvointialueuudistuksen vaikutuksia	65
5.3.2	Vapaaehtoistointaa tukevat toimijat ja verkostot	67
5.3.2.1	Valikkoverkosto ja valikkoryhmät	67
5.3.2.2	Kattojärjestöt ja järjestöverkostot	68
5.3.3	Verkkoalustat vapaaehtoistehtävien löytämiseen	69
6	Lopuksi	71
7	Suosituks	75
	Lähteet	80

Vapaaehtoistoiminnan kenttä on sisällöltään rikas, ja sen toimintaan vaikuttavat monet tekijät.

Lainsäädäntö

Viranomaisten
ymmärrys
vapaaehtoistoiminnasta

Vapaaehtois-
toiminnan
houkuttelevuus

Yhteistyö kuntien ja
hyvinvointialueiden
kanssa

1 Johdanto

1.1 Hankkeen tausta

Vapaa! – Fri! –hanke on sosiaali- ja terveysministeriön koordinoimaan kansalliseen ikäohjelmaan 2030¹ (jäljempänä *Ikäohjelma*) liittyvä hanke, jonka tavoitteena on edistää vapaaehtoistoiminnan asemaa ikääntyvässä yhteiskunnassa.² Hanke toteuttaa lisäksi oikeusministeriön koordinoiman kansallisen demokraatiohjelman 2025³ (jäljempänä *demokratiaohjelma*) toimeenpanoa linkittyen muun muassa kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten tukemiseen ja ihmisten osallisuuden edistämiseen.

Suomen väestö ikääntyy kiihtyvällä vauhdilla. Ikäohjelmassa todetaan, että suomalaisen yhteiskunnan ikääntymisessä ei ole kyse vain iäkkäiden määrän kasvusta vaan koko väestön ikärakenteen muutoksesta. Väestön ikääntymisen taustalla vaikuttavat suurten ikäluokkien tulo vanhuusikään sekä syntyvyyden ja kuolleisuuden aleneminen. Muutos on seuraavien vuosikymmenten aikana niin merkittävä, että se vaikuttaa koko yhteiskuntaan ja kaikkiin toimijoihin. Siitä aiheutuu hyvinvointiyhteiskunnalle sellaisia haasteita, jotka edellyttävät määrätietoista varautumista ja mukautumista nykyistä iäkkäämmän väestön tarpeisiin.⁴

Keskeisenä ikääntyvän yhteiskunnan tuomana haasteena on nähty se, miten estetään julkisen talouden ajautuminen kiihtyvän velkaantumisen uralle haluttaessa huolehtia ei-työssäkäyvän väestön hyvinvoinnista kohtuullisella verotasolla. Vuoden 2009 ikääntymisraportissa parhaaksi ratkaisuksi haasteeseen arvioitiin julkisen talouden kestävyysvajeen pienentäminen työllisyysasteen nousua, julkisten palvelujen tuotannon tehokkuutta sekä kansalaisten terveyttä ja toimintakykyä edistävillä toimilla.⁵ Keskeiset vuoden 2009 ikääntymisraportissa käsitellyt väestön ikääntymiseen liittyvät näkökulmat ovat edelleen ajankohtaisia⁶.

1 Kansallinen ikäohjelma 2030.

2 <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM011:00/2021>

3 <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OM036:00/2019>

4 Kansallinen Ikäohjelma 2030.

5 Ikääntymisraportti (2019).

6 Kansallinen ikäohjelma 2030.

Ikäohjelmassa on tunnistettu, että vapaaehtoistoiminta on yksi ihmisten hyvinvointia ja terveyttä edistävä tekijä. Vapaaehtoistoiminnasta saadut ihmisten hyvinvointia edistävät hyödyt eivät rajoitu ainoastaan vapaaehtoistoiminnasta apua saavien ihmisten hyvinvointivaikutuksiin. Myös vapaaehtoistoiminnassa mukana oleminen itsessään on ihmisten hyvinvointia edistävä tekijä. Hyöty tulee esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan tarjoamasta yhteisöllisestä toiminnasta, sosiaalisista suhteista, päivärytmistä ja kokemuksesta olla tarpeellinen. Vapaaehtoistoiminta voi mahdollistaa yhteiskuntaan kiinnittymisen, yhteiskunnallista osallisuutta, mielekästä tekemistä, toimijuutta ja valtaistumista.⁷⁸ Osallisuuden tunne ja yhteisöllisen kansalaistoiminnan antamat mahdollisuudet vaikuttaa omaan lähiympäristöön lisäävät myös ihmisten turvallisuuden tunnetta⁹.

Vapaaehtoistoiminnan eurooppalaisen kattojärjestön, Center for European Volunteering¹⁰ (jäljempänä *CEV*) vuonna 2021 julkaisemissa julkilausumassa tuodaan esiin, että vapaaehtoistoiminnan avulla voidaan myös aktiivisesti ehkäistä vihapuhetta, edistää yhteisöllisyyttä ja vähentää ihmisten välisiä ennakkoluuloja sekä lisätä sukupolvien välistä kanssakäymistä.¹¹

1.2 Hankkeen tavoitteet

Vapaa!-Fri! –hankkeen tavoitteena on edistää vapaaehtoistoiminnan asemaa ikääntyvässä yhteiskunnassa. Mainitun tavoitteen toteuttamiseksi hankkeessa on:

1. Selvitetty vapaaehtoistoiminnan tietopohjaa, ja kehitetty ratkaisuja ja malleja, joilla motivoidaan ja rohkaistaan ikäihmisiä osallistumaan vapaaehtoistoimintaan, ja toisaalta sitoutetaan nuorempia ikäryhmiä mukaan toimintaan.
2. Lisätty ymmärrystä vapaaehtoistoiminnasta ja sen merkityksestä toteuttamalla laajamittainen viestintäkampanja.
3. Edistetty eri taustoista tulevien ikääntyvien yhdenvertaisia edellytyksiä vaikuttaa lähiympäristöön ja palveluihin vapaaehtoistoiminnan kautta.

7 Kuikka M. (2019).

8 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

9 Rikksentorjuntaneuvosto.

10 Centre for European Volunteering on yli 60 organisaation muodostama eurooppalainen verkosto, joka on sitoutunut edistämään ja tukemaan vapaaehtoistoimintaa ja Euroopassa. Sen vuonna 2021 julkaiseman *Blueprint For European Volunteering 2030*–julkilausuman tarkoituksena on muistuttaa vapaaehtoistoiminnan parissa toimivia sekä kansallisia päättäjiä vapaaehtoistoiminnan merkityksestä sosiaalisen yhteenkuuluvuuden, yhteiskunnallisen muutoksen ja eurooppalaisten arvojen edistämisessä.

11 *Blueprint for European volunteering 2030*.

4. Edistetty vapaaehtoistoimintaa tukevien rakenteiden sekä foorumien luontia eri toimijoiden yhteistyön parantamiseksi yli sektorirajojen ja vahvistettu tähän liittyen kuntien ja järjestöjen yhteistyön mahdollisuuksia.
5. Seurattu hallitusohjelmassa linjatun toimenpiteen edistämistä, joka liittyy vapaaehtoistoiminnassa opitun tunnustamiseen ja tunnustamiseen.

Ikäohjelmassa todetaan, että mainittujen toimenpiteiden rinnalla on tärkeää hahmottaa millaisia ovat ne muutoksen mekanismit, joilla järjestelmää sopeutetaan joustavasti ja oikea-aikaisesti muuttuviin olosuhteisiin suhteessa pitkän aikavälin tavoitteisiin. Vapaa!-Fri! –hankkeessa onkin tarkasteltu laajasti miten erilaiset ikäohjelmassa tunnistetut toimintaympäristön muutokset, kuten väestön ikääntyminen, kaupungistuminen, järjestösektorin rahoituksen muutokset sekä teknologinen murros, ovat vaikuttaneet ihmisten mahdollisuuksiin osallistua vapaaehtoistoimintaan.

1.3 Toimenpideraportin valmistelu ja sisältö

Tässä toimenpideraportissa kuvaillaan hankkeessa esiin nousseita havaintoja vapaaehtoistoiminnan tilasta Suomessa, siihen vaikuttavista ja sitä haastavista tekijöistä. Raportti sisältää myös julkishallinnolle suunnatut suositukset, joilla pyritään vahvistamaan vapaaehtoistoiminnan asemaa ja vastaamaan hankkeessa esiin nousseisiin haasteisiin. Toimenpideraportin sisällöt perustuvat hankkeessa tehtyihin selvityksiin, sidosryhmäkeskusteluihin sekä aihetta koskeviin muihin tutkimuksiin ja raportteihin. Kaikki raportissa esiintyvät sitaatit on poimittu hankkeen sidosryhmähaastatteluiden yhteenvedosta.

Hanke käynnistyi sidosryhmien haastattelulla. Haastattelut toteutettiin 5.2.-30.4.2021 välisenä aikana Teams-etäyhteydellä. Haastatteluihin osallistui yhteensä 60 henkilöä 45 eri organisaatiosta ympäri Suomea. Haastateltavina oli ensinnäkin erilaisia kansalaisyhteiskunnan toimijoita, kuten kansalaisjärjestöjen, neljännen sektorin, asukasyhdistysten, kylien ja verkostoyhdistysten edustajia. Lisäksi haastatteluihin osallistui kuntien ja Kuntaliiton edustajia, ministeriöiden virkamiehiä, oppilaitosten ja opintokeskusten, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien ja Kirkkohallituksen edustajia sekä tutkijoita. Alkukartoitus on julkaistu Vapaa!-Fri! –hankkeen hankesivuilla¹².

Alkukartoituksen tarkoituksena oli saada kentän ääni kuuluviin heti hankkeen alusta asti. Sen avulla pyrittiin hahmottamaan vapaaehtoistoimintaa nykyisellään haastavia tekijöitä ja saamaan alustava käsitys siitä, millä keinoin näitä haasteita olisi mahdollista ratkoa. Alkukartoituksen tavoitteena oli lisäksi hahmottaa, keihin kaikkiin hankkeen tavoitteet kohdistuvat

12 <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM011:00/2021>

ja keiden tulisi näin ollen olla myös mukana hankkeen valmistelussa. Yhteistyö sidosryhmien kanssa on ollut tärkeää, sillä hankkeen tavoitteena on parantaa vapaaehtoistoiminnan toimintaedellytyksiä puuttumatta kuitenkaan vapaaehtoistoiminnan sisältöihin. Pitämällä kentän toimijat mukana hankkeen eri vaiheissa haluttiin varmistaa, että hankkeen toimenpiteet ja hankkeessa syntyvät suositukset vahvistavat eivätkä heikennä vapaaehtoistoimijoiden toimijuutta. Alkukartoituksessa haastateltujen henkilöiden sitaatteja on otettu mukaan tähän raporttiin. Haastateltujen anonymiteetin suojaamiseksi käytetyt suorat lainaukset on valittu siten, ettei niitä voi yhdistää kyseessä olleeseen tapaukseen tai henkilöön.

Hankkeen havaintoja ja niiden pohjalta syntyneitä ratkaisuehdotuksia on työstetty seuraavissa tilaisuuksissa: seurakuntien vapaaehtoistoiminnan verkoston työpaja 25.2.2021, Kansalaisareena ry:n webinaari kansallisista vapaaehtoistoiminnan osaamismerkeistä 26.5.2021, Erätauko-keskustelu korona-ajan vaikutuksista ja digiloikasta 8.6.2021, Kokemusraati vapaaehtoistoiminnan merkityksestä kaksisuuntaisen kotoutumisen kannalta (touko-kesäkuu 2021), maaseutuparlamentin työpaja vapaaehtoistoiminnan merkityksestä kaksisuuntaisen kotoutumisen kannalta 28.9.2021, maaseutuparlamentin työpaja kunnista kansalaisyhteiskunnan kumppanin 29.9.2021, Kouluhaaste Espoon Kilonpuiston koulun kanssa nuorten näkökulman selvittämiseksi (syys-marraskuu 2021), Kuntaklinikat kuntien ja kansalaisyhteiskunnan välisen yhteistyön kehittämiseksi (lokakuu 2021-syyskuu 2022), keskustelutilaisuus vapaaehtoistoiminnan merkityksestä maahanmuuttaneiden nuorten yhteiskunnallisen osallistumisen näkökulmasta 18.11.2021, työpaja kunta-kansalaisyhteiskunta –yhteistyön tilasta ja tulevaisuudesta 17.6.2021, työpaja järjestöjen näkökulmasta kuntien ja kansalaisyhteiskunnan välisestä yhteistyöstä ja sen tulevaisuudesta 14.9.2021, työpaja HUMAK:in opiskelijoille 19.11.2021, ministeriöiden ja hallinnonalojen tapaamiset lainsäädäntöön liittyvistä havainnoista 4.11.2022 ja 18.11.2022, valikkoryhmien puheenjohtajien tapaaminen 30.11.2022 sekä Valli ry:n kokoonkutsuma vapaaehtoistoiminnan verkosto 8.12.2022.

Lisäksi hankkeen puitteissa on kokoontunut vapaamuotoinen yhteistyöryhmä, jossa oli edustettuna asiantuntijoita järjestösektorilta, kuntasektorilta ja evankelis-luterilaisesta kirkosta.¹³ Kokoonpanossa on huomioitu laaja alueellinen edustavuus sekä monipuolinen asiantuntemus vapaaehtoistoiminnasta valtakunnallisella sekä paikallis- ja maakuntatasolla. Yhteistyöryhmä kokoontui hankkeen aikana yhteensä 12 kertaa. Hankkeen yhteydessä on tehty myös laajempaa selvitystä kuntien ja verkostojärjestöjen roolista vapaaehtoistoiminnan tukemisen kannalta. Tämän raportin yhteydessä julkaistaan selvitys ”Kohti kansalaistoiminnan kukoistusta. Miten verkostojärjestöt sekä kunnan ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyö tukevat vapaaehtoistointaa?” Tämän lisäksi hanke tulee julkaisemaan vuoden 2023 loppupuolella toisen tilatun selvityksen ”Vapaaehtoistoiminnan ja järjestöverkostojen toiminnan alueelliset erot”.

¹³ Yhteistyöryhmässä on ollut mukana Helsingin kaupunki, Kajaanin seurakunta, Kansalaisareena ry, Kuntaliitto, Maakuntien verkostojärjestöjen neuvottelukunta, Satakunnan Yhteisökeskus ry, Vuolle-Settlementti ry, Siskot ja Simot ry, Sovatek-säätiö, Suomen Kylät ry, Tuusulan kunta, Valli ry.

2 Mitä vapaaehtoistoiminta on ja mitä sille kuuluu?

2.1 Vapaaehtoistoiminta vai vapaaehtoistyö?

Vapaaehtoistyön ja vapaaehtoistoiminnan käsitteiden merkitykset herättivät hankkeessa paljon pohdintaa. Useat haastateltavat esittivät kysymyksen, minkälaiseen toimintaan hankkeen tavoitteet kohdistuvat, jos tavoitteena on edistää vain *vapaaehtoistyön* asemaa. Osa haastateltavista katsoi, että vapaaehtoistyön käsite palvelee vain sellaisia organisaatioita, joilla on sekä palkallisia että palkattomia työntekijöitä erottamalla nämä toisistaan. Kaupunkiaktivistien tai muiden vapaata kansalaistoimintaa tekevien ei kuitenkaan katsottu välttämättä identifioituvan tähän maailmaan. Samoin tuotiin esiin, että naapuripuoli ei ole välttämättä suoraan vapaaehtoistyötä, vaan se on enemmänkin kansalaistaitoa. Vapaaehtoistoiminta nähtiin vapaaehtoistyötä laajempänä käsitteenä. Vapaaehtoistoiminta hahmotettiin pääasiassa erilaisena auttamisena, hyvän tekemisenä ja yhteisöstä välittämisenä, sekä keskeisenä yhteiskunnallisen vaikuttamisen keinona.¹⁴

Suomessa ei ole virallista määritelmää vapaaehtoistyölle tai vapaaehtoistoiminnalle. Toiminnalle on kuitenkin annettu erilaisia määritelmiä ja siihen liitetään erilaisia ominaisuuksia. Kansalaisareena ry:n sivuilta löytyvän, Euroopan parlamentin vuoden 2008 mietintöön perustuvan määritelmän mukaan vapaaehtoistyö on auttamista ja osallistumista, jonka tarkoituksena on tuottaa yhteistä hyvää ihmisille ja ympäristölle. Se perustuu omaan vapaaseen tahtoon, eikä siitä saa vastineeksi rahallista korvausta. Vapaaehtoistyötä ei ole rahan tai tavaran lahjoittaminen eikä sellainen auttaminen, joka hyödyttää vain omaa perhettä, sukua tai ystäviä.¹⁵ Tämän määritelmän ulkopuolelle jäävät esimerkiksi järjestöissä tehtävä palkkatyö, omaishoito, äänestäminen, työhön tai opiskeluun liittyvä harjoittelu, ase-, siviili- tai yhdyskuntapalvelu ja hyväntekeväisyyteen lahjoittaminen¹⁶.

14 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

15 Kansalaisareena (2022).

16 Valliluoto, S. (2014).

”Käsitekysymys on herkullinen. Siihen liittyy asian mahdottomuus, kun toiminnan, jonka pitäisi rakentua alhaalta ylös ja edustaa luovuutta ja olla vapaata ja muuta kuin viranomaissektorin toiminta. Miten yhdistää nämä, että rakenteita rakastava ja tuottava yhteiskunta ei rajoittaisi sitä vapaata kenttää, mutta sen sijaan mahdollistaisi ja tukisi sitä. Kehittämishankkeissa ei olisi tuotoksena se, että olisi määritelmiä ja kriteerejä. Käsitekysymys on samaan aikaan haastavaa ja kiehtovaa ja välttämätöntä.”

Vapaaehtoistoiminta linkittyy keskeisesti osaksi kansalaisyhteiskunnan toimintaa. Kansalaisyhteiskunta-käsitteen on katsottu viittaavan yhteiskunnallisen elämän kenttään, jossa kansalaiset ja kansalaisryhmät toimivat vapaaehtoisesti ja julkisesti yhteisten arvojensa, päämääriensä ja intressiensä pohjalta. Keskeisiä kansalaisyhteiskunnan toimijoita ovat erilaiset ihmisten vapaaehtoiseen osallistumiseen perustuvat sosiaaliset verkostot ja yhteisöt, yhteiskunnalliseen muutokseen pyrkivät yhteiskunnalliset liikkeet sekä rekisteröityneet kansalaisjärjestöt, yhdistykset ja säätiöt.¹⁷

Vapaaehtoisena toimitaan monipuolisesti eri organisaatioissa sekä organisaatorakenteiden ulkopuolella. Vapaaehtoisena toimitaan muun muassa liikuntatapahtumissa, kokemusasiantuntijana, vertaisryhmän vetäjinä, ystävänä ja tukihenkilönä, ulkoiluapuna, digitukena, erilaisissa rooleissa hankeavustajana, mentorina, viestintävastaavana, kriisipuhelin- tai kriisichatti-yhteyshenkilönä, retkien järjestäjänä, pelastustehtävissä ja hälytystoimissa, koulutusvastaavana sekä talkooapuna erilaisissa oman lähialueen viihtyvyyteen liittyvissä toimenpiteissä.¹⁸

Vapaaehtoiset toimivat yhdistyksissä, säätiöissä, seurakunnissa, uskonnollisissa yhdyksissä, kunnissa sekä yrityksissä. Toiminta keskittyy kuitenkin pääsääntöisesti kolmannelle sektorille, eli järjestöihin. Vaikka kolmannesta sektorista käytetään toisinaan nimitystä vapaaehtoissektori¹⁹, vapaaehtoisuus ei koske koko järjestösektoria. Perinteinen sektorijako on myös liudentunut, sillä esimerkiksi kolmannella sektorilla on otettu käyttöön muiden sektoreiden käytäntöjä. Vapaaehtoistoimintaa järjestetään myös yksityisellä ja julkisella sektorilla sekä organisaatioiden ulkopuolella, minkä vuoksi vapaaehtoistoiminta on sekä suppeampi että laajempi käsite kuin kolmas sektori.²⁰ Sektorijakoa hämärtää myös yhteiskunnallisten yritysten voittoa tavoittelematon toiminta sekä hankkeen aikana keskusteluun nousut ns. kaveritoiminnan kaupallistaminen, joka on perinteisesti ollut nimenomaan vapaaehtoistoiminnan piirissä tapahtuvaa yleishyödyllistä ja vastikkeetonta toimintaa.

17 Ruuskanen, P. ym. (2020).

18 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

19 Kansalaisareena: Vapaaehtoistoiminta [verkkosivu].

20 Valliluoto, S. (2014).

Tässä raportissa ja hankkeen työskentelyssä muutenkin on selkeyden vuoksi päädytty käyttämään käsitettä vapaaehtoistoiminta, joka käsittää sekä virallisissa organisaatioissa, kuten järjestöissä, kunnissa, seurakunnissa ja uskonnollisissa yhdyskunnissa koordinoitua vapaaehtoistoiminnan lisäksi ns. neljännen sektorin toiminnan. Tässä neljännellä sektorilla tarkoitetaan verkostomaisesti itseorganisoituvia yhteisöjä, jotka syntyvät ja toimivat yhdistysten ja järjestöjen ulkopuolella.

2.2 Vapaaehtoistoiminta on tärkeä osa hyvinvointiyhteiskunnan toimintaa

Kuten edellä on todettu, on vapaaehtoistoiminnalla monia myönteisiä vaikutuksia ihmisten hyvinvointiin. Vapaaehtoistoiminta onkin tärkeä osa hyvinvointiyhteiskuntamme toimintaa. Vapaaehtoistoiminnan historiassa tärkeä käännekohta oli hyvinvointivaltion rakentuminen ja 1990-luvun laman siihen tuomat muutokset. Hyvinvointivaltion rakentua julkisen sektorin katsottiin lähtökohtaisesti rajoittavan vapaaehtoistoimintaa hyvinvoinnin tuottajana, ja muutoksen kehitykseen toi laman alkaminen. Tuolloin kolmas sektori tuli julkisen sektorin avuksi paikkaamaan laman johdosta aiheutuneita julkisen sektorin puutteita.²¹ Nykyään vapaaehtoistoiminnalla on keskeinen rooli julkisten palveluiden rinnalla.²²

Hankkeessa on tarkasteltu kysymystä vapaaehtoistoiminnan ja hyvinvointiyhteiskunnan välisestä suhteesta. Aihe nostetaan esiin myös Kansalaisareena ry:n verkkosivuilla, jossa todetaan, että vapaaehtoistoiminnan ja hyvinvointiyhteiskunnan välillä vallitsee jännite, sillä väestön ikääntyessä ja kuntien taloustilanteen kiristyessä on riskinä, että kunnat yrittävät hakea säästöjä teettämällä vapaaehtoisilla ammattilaisten työtä. Sivustolla todetaan lisäksi, että keskustelua ammatillisen työn ja vapaaehtoistoiminnan sekä julkisten palveluiden ja kolmannen sektorin välisen työn rajapinnoista onkin tärkeää pitää yllä, sillä vapaaehtoistoiminta ei voi korvata ammattiapua.²³

Hankkeen sidosryhmähaastatteluihin osallistuneet henkilöt katsoivat, että vapaaehtoistoiminnan edistäminen julkisen hallinnon toimesta on hankala keskustelu niin poliittisesti kuin tutkimuksenkin kentällä. Aiheeseen liittyy usein huoli hyvinvointivaltion alas ajamisesta ja vastuun sysäämisestä valtiolta kansalaisyhteiskunnalle. Tämän näkökulman katsottiin kuitenkin olevan varsin yksipuolinen, sillä tärkeä näkökulma keskustelussa on myös

21 Salomaa S. (2009).

22 Hirvonen S. & Puolitaival S. (2019).

23 Kansalaisareena (2022).

vapaaehtoistoiminnan tekijälleen tuomat hyvinvointivaikutukset. Haastatellut toivat lisäksi esiin sen todellisuuden, jossa erityisesti maaseutukunnissa toimivat yhdistykset tuottavat tällä hetkellä kuntalaisille vapaaehtoisvoimin erilaisia palveluita puuttuvien tilalle, eikä paluuta entiseen nähdä lähitulevaisuudessa. Sidosryhmien toiveena onkin, että julkinen sektori tunnistaisi vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisen arvon, ja ottaisi roolin osittain pakonkin edessä syntyneen vapaaehtoistoiminnan jatkumisen mahdollistajana.²⁴ Kansalaisyhteiskunnan edustajat ovat tuoneet myös esiin toiveen siitä, että tulevaisuudessa kunnat ja kansalaistoimijat toimisivat aikaisempaa enemmän yhdessä erilaisten yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemiseksi ja kuntalaisten hyvinvoinnin edistämiseksi²⁵.

2.3 Keitä vapaaehtoiset ovat?

Vapaaehtoistoimintaan osallistuvien määrästä on saatavilla erilaisia tietoja. Voidaan kuitenkin todeta, että vapaaehtoisuus on Suomessa suosittua, eikä vapaaehtoistoiminnan määrä ole viime vuosina erityisesti laskenut. Vuonna 2021 toteutetun vapaaehtoistoiminnan tutkimuksen mukaan 47 prosenttia suomalaisista oli osallistunut vapaaehtoistoimintaan edeltävän vuoden aikana. Vuonna 2018 vastaava luku oli 48,7 prosenttia. Vuonna 2021 vapaaehtoisena toimittiin keskimäärin 12,9 tuntia kuukaudessa. Vuonna 2018 vastaava luku oli reilut 15 tuntia.²⁶ Vuonna 2020 Suomessa tehtiin vapaaehtoisvoimin yhteensä noin 224 miljoonaa työtuntia. Myös vapaaehtoistoiminnan arvoa on selvitetty. Vapaaehtoistoiminnan rahalliseksi arvoksi on arvioitu noin 4,38 miljardia euroa.²⁷

Toimialoista suosituimmat ovat olleet liikunta- ja urheiluseuratoiminta, lasten ja nuorten parissa tehtävä vapaaehtoistoiminta, asuinalueiden kuten kylien ja kortteleiden toiminta sekä ikääntyneiden parissa tapahtuva vapaaehtoistoiminta.²⁸

Järjestötoiminnan ja siihen keskeisesti linkittyvän vapaaehtoistoiminnan voidaan sanoa olevan jossain määrin perinnöllistä: siihen kasvetaan, että tekemällä hyvää muille, tekee hyvää myös itselle. Monet hankkeen sidosryhmähaastatteluihin osallistuneet kertoivat luoneensa juuret vapaaehtoistoimintaan tai muuhun kansalaisyhteiskuntatoimintaan jo nuorena.²⁹ Myös aihetta koskeva tuore opinnäytetyö osoittaa, että kansalaisaktivismi siirtyy sukupolvien yli³⁰.

24 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

25 Oikeusministeriö (2021). Työpajayhteenveto 14.9.2021.

26 Taloustutkimus Oy (2021).

27 Kansalaisareena (2022).

28 Kansalaisareena: Vapaaehtoistoiminta [verkkosivu].

29 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

30 Karjala S. & Lumiaro H. (2021).

Miehet ja naiset osallistuvat vapaaehtoistoimintaan lähes saman verran. Taloustutkimuksen raportin mukaan miesten vapaaehtoistoiminnan määrä on lisääntynyt, naisten taas vähentynyt³¹. Aktiivisimmat vapaaehtoistoimijat löytyvät 35-44 -vuotiaiden ikäryhmästä. Myös 65-74 -vuotiaat osallistuvat aktiivisesti vapaaehtoistoimintaan. Nuorimpaan ikäryhmään kuuluvat, 15-24 -vuotiaat, osallistuvat vapaaehtoistoimintaan vähiten. Seuraavaksi vähiten osallistuvat 50-64 ja 25-34 -vuotiaat.^{32 33 34}

Eroja löytyy myös tarkasteltaessa tuloksia tulo- ja koulutustaustan mukaan. Koulutusasteittain tarkasteltuna alemman korkeakoulututkinnon suorittaneet osallistuvat vapaaehtoistoimintaan eniten. Tulotasoittain tarkasteltuna keskituloiset näyttävät olevan aktiivisimpia osallistujia.³⁵ Eroja on myös siinä, miksi vapaaehtoistoimintaan ei osallistuta. Vähemmän koulutetut ja vähemmän ansaitsevat mainitsevat muita useammin osallistumattomuuden syyksi terveydelliset syyt ja sen, että kukaan ei ole pyytänyt heitä toimintaan mukaan. Korkeasti koulutetuilla ja hyvätuloisilla korostuu ajanpuute syynä osallistumattomuuteen.³⁶

Toimintaansa aikovat vähentää tai lopettaa erityisesti yli 65-vuotiaat (47 prosenttia) peruskoulun tai ammattikoulun suorittaneet. Nykyisistä vapaaehtoisista he, jotka ovat luottamus- tai hallinnollisissa tehtävissä (esim. hallitus), suunnittelevat huomattavasti muita useammin vähentävänsä tai lopettavansa toimintansa.³⁷

2.4 Vapaaehtoistoiminta edellyttää johtamista ja koordinaatiota

Hankkeen sidosryhmähaastatteluissa kysyttiin, mikä merkitys johtamisella ja koordinaatiolla on vapaaehtoistoiminnassa. Haastateltavat toivat selkeästi esiin, että jos vapaaehtoistoiminnan halutaan onnistuvan, sitä on johdettava ja koordinoitava. Haastateltavien taustaorganisaation toiminnassa mukana olevien vapaaehtoisten määrä ja tavat organisoida toimintaa vaihtelivat. Joidenkin osalta koko toiminta perustuu lähtökohtaisesti vapaaehtoisten työpanokseen, kun toisissa vapaaehtoiset täydensivät isompaa työntekijöiden joukkoa. Vapaaehtoisten käytännön rooli myös vaihteli eri organisaatioissa.

31 Taloustutkimus Oy (2021).

32 Sipola M. (2019).

33 Tilastokeskus (2017).

34 Taloustutkimus Oy (2021).

35 Taloustutkimus Oy (2021).

36 Sipola M. (2019).

37 Fields M. (2021).

Joissakin toiminnoissa vapaaehtoiset suunnittelivat ja kehittivät toimintaa, ja joissakin vapaaehtoisten rooli oli enemmän toimintaa tukeva ja avustava. Sidosryhmät toivat esiin, että omassa taustaorganisaatiossa olisi hyvä kiinnittää enemmän huomiota vapaaehtoisten osallistamiseen ja vaikuttamismahdollisuuksien lisäämiseen, koska ihmisillä on kaipuu jakaa omaa osaamistaan, ja tämä tulisi tunnistaa myös vapaaehtoistoiminnassa. Haastatteluissa katsottiinkin, että vapaaehtoistoiminnan ei tulisi olla ylhäältä alas saneltua, vaan parhaimmillaan koordinaattori toimii mahdollistajan, sparraajan ja tukijan roolissa.

Vapaaehtoistoiminnan koordinaation ja johtamisen on katsottu pitävän sisällään ensinnäkin vapaaehtoisen rekrytoinnin, perehdyttämisen, kehityspolun miettimisen, työnohjauksen, kannustamisen ja muun tukemisen. Tärkeää on, että vapaaehtoinen saa tekemiinsä tehtäviin perehdytystä, neuvoa ja tukea ja vapaaehtoinen tietää mitä häneltä odotetaan. Johtamisen ja koordinaation puute voi vaikuttaa heikentävästi vapaaehtoisten motivaatioon, sitoutumiseen ja pitkäjänteiseen toimintaan.³⁸³⁹ Uusia vapaaehtoisia on saatu mukaan toimintaan muun muassa Facebook-rekrytoinnin, vapaaehtoistapahtumien ja kaupungin tai kunnan tapahtumista, toisten vapaaehtoisten suosituksesta sekä vapaaehtoisten peruskoulutusten kautta.⁴⁰

Eryteisesti isoissa järjestöissä vapaaehtoistoimintaa koordinoiva rakenne on nähty edellytyksenä sille, että samaa toimintaa voidaan tehdä laajasti samojen toimintaperiaatteiden mukaisesti. Myös lyhytaikaisessa pop up –tyyppisessä toiminnassa koordinaatio on keskeistä toiminnan jatkuvuuden kannalta.⁴¹ Lisäksi on tunnistettu, että järjestöverkostoilla, jotka tukevat vapaaehtoistoimintaa järjestäviä tahoja, voi olla vapaaehtoistoiminnan johtamisessa ja koordinoimisessa alueellisesti merkittävä rooli⁴².

”Vapaaehtoistoiminta syttyy helposti, mutta myös sammuu helposti. Koordinaatio pitää tätä toimintaa yllä.”

Hankkeessa on käyty keskustelua siitä, että vapaaehtoistoiminnan toimintaedellytysten varmistamiseksi olisi tärkeää, että eri toimialojen vapaaehtois- ja järjestötoimijat voisivat hakea rahoitusta vapaaehtoistoimintansa koordinaation ja johtamisen kehittämiseen. Joillain järjestöillä on ollut epäselvyyttä siitä, onko valtionavustusta mahdollista käyttää vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen. Hankkeessa ei ole kuitenkaan ollut mahdollisuutta lähteä selvittämään tarkemmin valtionapuviranomaisten nykyisiä käytäntöjä.

38 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

39 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

40 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

41 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

42 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

HAVAINTO: Selkeiden toimintatapojen miettiminen vapaaehtoisten houkuttelemiseksi ja sitouttamiseksi vapaaehtoistoimintaan on tärkeää. Vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden kannattaa käydä läpi olemassa olevat käytännöt vapaaehtoisten rekrytoinnissa, vapaaehtoisen koulutuspolun suunnittelussa ja vapaaehtoisten kiittämisessä.

Vapaaehtoistoiminnan murros

Kaupungistuminen

Ihmisten
ajankäytön muutos

Väestön
monimuotoistuminen
ja ikääntyminen

Järjestöjen
ammattimaistuminen

Yhteiskunnalliset
kriisit

3 Vapaaehtoistoiminnan murros

3.1 Yleistä

Hankkeessa on piirtynyt kuva siitä, että vapaaehtoistoiminnan kenttä on murroksessa useiden toisiinsa linkittyvien ilmiöiden vuoksi. Havainto kansalaisyhteiskunnan murroksesta on tehty myös vuonna 2020 julkaistussa selvityksessä *Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa*⁴³. Yksi keskeinen vapaaehtoistoiminnan kenttää haastava tekijä on Suomen väestö- ja ikärakenteen muuttuminen. Ikääntyminen näyttäytyy vapaaehtoistoiminnan kentällä muun muassa aktiivisten vapaaehtoisten ikääntymisenä ja uhkana monien yhdistysten toiminnan jatkumiselle. Ikääntymisen lisäksi Suomi monimuotoistuu. Suomessa vapaaehtoiset tulevat aikaisempaa enemmän erilaisista taustoista, ja tämä edellyttää vapaaehtoistointaa koordinoivilta tahoilta uudenlaista osaamista ja ymmärrystä.

Kolmas keskeinen vapaaehtoistointaan vaikuttava ilmiö liittyy järjestösektorin ammatimaistumiseen ja sen rinnalle syntyneen neljännen sektorin toimintaan. Tärkeä kokonaisuus on myös ihmisten ajankäytössä ja osallistumisen tavoissa tapahtunut muutos. Tämä näyttäytyy muun muassa lisääntyvänä kiinnostuksena lyhytkestoiseen, niin sanottuun pop up –tyyppiseen vapaaehtoistointaan. Myös koronapandemia ja erityisesti sen aikana tapahtunut digiloikka on vaikuttanut vapaaehtoistoiminnan kenttään. Kaupungistuminen ja kansalaistoiminnan rahoituksen muutokset vaikuttavat myös osaltaan vapaaehtoistointaan ja sen toimintaedellytyksiin. Esimerkiksi rahapelitoiminnan tuotolla rahoitettavien toimintojen rahoitusmallia uudistetaan ja hyvinvointialueiden perustaminen tuo muutoksia kunta-avustuksiin.

Seuraavissa luvuissa kuvataan tarkemmin edellä mainittujen ilmiöiden sisältöjä ja niiden vaikutuksia vapaaehtoistoiminnan kenttään.

3.2 Ikärakenteen muutos ja alueelliset erot

Suomessa 65 vuotta täyttäneiden osuus aikuisväestöstä on 24 prosenttia, mikä on maailman neljänneksi korkein Japanin, Italian ja Portugalin jälkeen. Pitenevä elinikä on etuoikeus, johon liittyy monia mahdollisuuksia. Myöhäiskeskusiässä eli noin 65–74-vuotiaiden ikäryhmässä on nykyään varsin toimintakykyisiä ihmisiä.⁴⁴

43 Ruuskanen, P. ym. (2020).

44 Valtioneuvoston kanslia (2021).

Väestön ikääntyminen näyttäytyy vapaaehtoistoiminnan kentällä kuitenkin eri tavoin riippuen siitä, mikä kunkin alueen ikärakenne on. Ydin- ja harvaan asutulla maaseudulla asuu esimerkiksi keskimäärin ikääntyneempiä ihmisiä kuin muilla alueilla. Maaseudulla on paljon pieniä ja ikääntyneiden voimin pyöriviä järjestöjä, joihin on ollut vaikea löytää uusia vastuunkantajia. Pienissä maaseutukunnissa asuvat nuoret muuttavat usein opintojen myötä kaupunkeihin, ja usein myös syntyvyys pienissä kunnissa voi olla varsin alhainen. Vaaraksi on nähty, että alueilla, joissa toiminta on hiipunut, ja uusien toimijoiden rekrytointi on haasteellista, ei jakseta esimerkiksi enää lähteä uusiin kansalaistoiminnan hanke- ja rahoitushakuihin. Lopputuloksena voi pahimmassa tapauksessa olla toiminnan lakkaaminen kokonaan.⁴⁵

Maaseudulla on kuitenkin edelleen aktiivista kansalaistoimintaa ja yhdistyksiä. Kansalaistoimijoiden rooli on merkittävä maaseutukuntien ja paikallisyhteisöjen hyvinvoinnin ylläpitämisessä ja edistämässä. Tilastot eivät myöskään varsinaisesti tue väitettä siitä, että perinteinen yhdistystoiminta olisi maaseudulla hiipumassa, sillä sekä sosiaali- ja terveysjärjestöjen että kyläyhdistysten määrä on ollut kasvava. Esimerkiksi toiminnallisten kylien määrä maaseudulla (taustalla kyläyhdistys tai muu yhdistys) on lisääntynyt, vaikkakin vapaaehtoistoimintaan käytettyjen tuntien määrä on laskeva. Hankkeen väliraportin lausuntopalautteessa tuotiin myös esiin, että Itä-Suomessa yhdistyksiä on maaseudulla edelleen olemassa paljon, mutta niiden toiminta on usein hiipunut tai yhdistykset ovat yhdistyneet useamman kunnan alueella toimiviksi.⁴⁶ Tutkimusta kansalaistoiminnan ja vapaaehtoistoiminnan alueellisista eroista tarvittaisiin lisää.

Ikääntyvän yhteiskunnan vaikutukset voivat lähitulevaisuudessa olla monissa kunnissa vapaaehtoistoiminnan kehittämisen kannalta myönteinen asia silloin, kun ikääntyvää väestöä jää paljon eläkkeelle oman vielä hyvän toimintakyvyn. Toisaalta alueilla, joissa vapaaehtoistoiminnassa mukana oleva väestö on jo merkittävästi ikääntynyt, eikä uusia toimijoita saada mukaan vapaaehtoistoimintaan, ikääntyminen voi aiheuttaa merkittävän riskin vapaaehtoistoiminnan jatkuvuudelle.⁴⁷ Ikääntyvän yhteiskunnan mukanaan tuomia muutoksia tarkasteltaessa ja ratkaisuja hahmotettaessa onkin tärkeää huomioida se, missä vaiheessa väestön ikääntyminen on eri puolella Suomea, ja miten erilaiset ratkaisuehdotukset soveltuvat erilaisiin todellisuuksiin.

45 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

46 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

47 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

3.3 Väestön monimuotoistuminen

Väestön ikääntymisen lisäksi väestömme monimuotoistuu. Vuonna 2020 Suomessa eli yhteensä 444 301 ulkomaalaistaustaista henkilöä, joka on noin kahdeksan prosenttia maamme koko väestöstä.⁴⁸ Viime vuosina maahanmuutto onkin kannatellut Suomen väestönkasvua, sillä syntyvyys on Suomessa matalalla tasolla. Vuonna 2020 Suomen väkiluku kasvoikin juuri muuttovoiton ansiosta 10 854 hengellä. Muuttovoitto Suomeen tasapainottaa väestön ikärakennetta, koska ulkomaalaistaustaiset ovat keskimäärin suomalaista väestöä nuorempia.⁴⁹

Lisääntyneellä maahanmuutolla on tunnistettu olevan myös linkki kansalaisyhteiskunnan toimintaan. OECD on tuonut tuoreessa Suomea koskevassa Civic Space Scan of Finland – raportissa esiin, että maahanmuuttoon liittyvät jännitteet sekä joidenkin yhteiskunnan sektoreiden lisääntynyt suvaitsemattomuus ja syrjintä vaikuttavat suoraan Suomen kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiin. Raportissa todetaan, että vaikka Suomen kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuudet ovat kansainvälisesti vertailtuna hyvät verrattuna useimpiin muihin maihin, on Suomen kannalta ratkaisevan tärkeää tunnistaa mainitut haasteet ja miettiä niihin vastaamista kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytysten turvaamiseksi.⁵⁰ Vapaaehtoistoiminta on itsessään yksi keino ehkäistä rasismia ja yhteiskunnallista polarisoitumista. Toiminta mahdollistaa eri taustoista tulevien ihmisten kohtaamisen yhteisen tekemisen merkeissä.⁵¹ Eurooppalaisen vapaaehtoistoiminnan kattojärjestön CEV:in vuonna 2021 julkaisemassa julkilausumassa kuitenkin tunnistetaan, että vapaaehtoistoiminnan tulisi olla helpommin saavutettavissa eri taustoista tuleville henkilöille.⁵²

3.4 Järjestökentän ammattimaistuminen

Järjestökentällä on havaittavissa myös toiminnan ammattimaistumisen ilmiö. Työnantajina toimivien järjestöjen määrä on kaksinkertaistunut alle neljästä tuhannesta 1990-luvun alussa reiluun kahdeksaan tuhanteen. Yhä useammassa järjestössä vapaaehtoisten rinnalla toimii palkattuja työntekijöitä. Harva järjestö toimii vain lahjoitusten ja jäsenmaksujen varassa, jolloin ulkopuolinen rahoittaja saattaa edellyttää toiminnalta byrokraattista hallinnointia. Tässä mielessä voidaan puhua järjestötoiminnan ammattimaistumisesta.⁵³ Myös

48 Tilastokeskus (2020).

49 Valtioneuvoston kanslia (2021). Maahanmuuton tilannekatsaus 1/2021.

50 OECD (2021).

51 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

52 Blueprint for European Volunteering 2030.

53 Ruuskanen, P. ym. (2020).

Vapaa!-Fri! –hankkeen sidosryhmähaastatteluissa on tunnistettu järjestökentän ammattimaistumisen ilmiö.⁵⁴ Toisaalta on tuotu esiin, että ammattimaistuminen ei kuitenkaan ainakaan vielä näy esimerkiksi harvaan asutulla maaseudulla. Maaseutualueilla yhdistyksillä on työntekijöitä vain harvoin, ja toiminta perustuu pääosin vapaaehtoisuuteen.⁵⁵

Järjestökentän ammattimaistumisen on katsottu voivan asettaa haasteita vapaaehtoistoiminnan asemalle. Vapaaehtoistoiminnan ammattimaistuminen on voinut johtaa esimerkiksi siihen, että ihmisten kynnys osallistua toimintaan on kasvanut. Toiminta saattaa näyttää ulospäin niin vaikealta, että usko omaan osaamiseen ei riitä. Tärkeää onkin miettiä, miten vapaaehtoistoimintaa organisoivat tahot voivat madaltaa tätä kynnystä ja luoda paitsi lyhytkestoisempia, myös ”tule-sellaisena-kuin-olet” –tehtäviä.⁵⁶ Ammattimaistumisen on katsottu tuoneen mukanaan myös osittain ylimääräisiä hallinnollisia käytäntöjä usean järjestön toimintaan. Tämä on aiheuttanut haasteita uusien vapaaehtoisten houkuttelemisessa mukaan toimintaan.

Hankkeen sidosryhmähaastatteluissa tuotiin esiin, että vapaaehtoistoiminta muistuttaa toisinaan ammattilaisten tekemää työtä, eikä rajanveto ammattilaisen ja vapaaehtoisen tekemien tehtävien välillä ole aina selkeä. Järjestön toiminnan maineen kannalta on tärkeää pitää vapaaehtoistoiminta selvästi erillään ammattilaisten tekemästä työstä. Järjestöjen työntekijöillä onkin velvollisuus huolehtia siitä, että vapaaehtoistoiminta ei sekoitu ammattimaiseen toimintaan, jossa on huomioitava muun muassa erilaisia turvallisuusnäkökulmia. Rajanveto vapaaehtoistoiminnan ja ammatillisen työn välillä on tärkeää myös siksi, että toiminnan määrittelyllä voi olla vaikutuksia henkilön työttömyysetuuksiin.⁵⁷ Alaluvussa 5.2.1.2 käsitellään tarkemmin työttömyysturvalain vaikutuksia vapaaehtoistoimintaan.

3.5 Ihmisten ajankäytön muutos ja neljännen sektorin sekä pop up –vapaaehtoisuuden synty

Hankkeen sidosryhmät ovat tunnistaneet muutoksen ihmisten ajankäytössä.⁵⁸ Ihmiset, niin nuoret, työikäiset kuin iäkkäätkin, ovat aikaisempaa kiireisempiä. Vapaaehtoistoiminta joutuu kilpailemaan ihmisten vapaa-ajasta, sillä erilaista kiinnostavaa tekemistä on tarjolla

54 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

55 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

56 Fields (2021). Opintokeskus Sivis.

57 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

58 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

lähes rajattomasti. Ihmisten kiinnostus erilaisia lyhytaikaisia vapaaehtoistehtäviä kohtaan on kuitenkin kasvanut viime vuosina. Perinteinen yhdistystoiminta ja siihen liittyvät hallinnolliset tehtävät eivät sidosryhmähaastattelujen mukaan puolestaan kiinnosta ihmisiä enää samalla tavoin kuin ennen.⁵⁹ Mielekkäästä toiminnasta on jättäytytty jopa kokonaan pois, jos ainoa tapa toimia yhdistyksessä on ollut pitkäikäinen sitoutuminen⁶⁰. Vuoden 2021 vapaaehtoistoiminnan kyselyn tulokset tukevat edellä mainittuja havaintoja. Kyselyyn vastanneiden mukaan keskeisin vapaaehtoistoimintaan osallistumista helpottava tekijä olisi se, että tarjolla olisi lyhytkestoisia ja kertaluonteisia tehtäviä⁶¹. Kyselyn mukaan pitkäkestoiseen vapaaehtoistoimintaan osallistuneiden määrä oli laskenut edellisen kyselyn tuloksista⁶² ja lyhytkestoiseen osallistuneiden määrä oli puolestaan noussut edelliseen kyselyyn verrattuna^{63, 64}.

”Uusia vapaaehtoisia on tullut, mutta sitoutuminen on erilaista. Uusi voi tulla vähän käymään toiminnassa ja se on hieman erilaista tekemistä. Se haastaa meitä mieltimään, että mitä ihmiset toivoo ja haluaa tehdä.”

Havainto ihmisten ajankäytön muuttumisesta vaikuttaa linkittyvän myös niin sanotun neljännen sektorin syntyyn. Perinteisen järjestösektorin rinnalle on nousemassa neljäs sektori, jolla tarkoitetaan verkostomaisesti itseorganisoituvia yhteisöjä, jotka syntyvät ja toimivat yhdistysten ja järjestöjen muodostaman kolmannen sektorin ulkopuolella. Neljännelle sektorille on tyypillistä internetin ja sosiaalisen median ja tiedon avoimuuden hyödyntäminen ja ensisijaisesti pyrkimys konkreettiseen yhteistoimintaan omaehtoisesti muodostettujen tavoitteiden eteen.⁶⁵ Neljännen sektorin toiminnan on katsottu olevan luonteeltaan usein kertaluontoisempaa kuin kolmannen sektorin toiminnan⁶⁶, ja selvästi rajatumpaa ja nopeampaa erotuksena kolmannen sektorin tekemään pitkäjänteiseen työhön⁶⁷. Uuden toimijakentän muotoutumisen on todettu merkitsevän yhteiskunnan systeemistä muutosta.⁶⁸

59 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

60 Oikeusministeriö (2022). Väli raportin lausuntopalaute.

61 Yhteensä 33 prosenttia vastanneista.

62 Vuonna 2018 yhteensä 42 prosenttia vastanneista osallistui pitkäikäisiin tehtäviin, kun vuonna 2021 vastaava luku oli 39 prosenttia.

63 Vuonna 2018 yhteensä 35 prosenttia vastanneista osallistui lyhytaikaisiin tehtäviin, kun vuonna 2021 vastaava luku oli 40 prosenttia.

64 Taloustutkimus Oy (2021).

65 Mäenpää P., Faehnle M. (2021).

66 Kansalaisareena 5.12.2018.

67 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

68 Mäenpää P., Faehnle M. (2021).

”Samalla kun järjestöjen rakenteissa toimiva vapaaehtoiskenttä on ammattimaistunut, sen rinnalle on syntynyt vapaampaa toimintaa, jota ennalta määrätyt vastuut ja ns. laatu-standardit eivät samalla tapaa rajoita.”

Hankkeen sidosryhmähaastatteluissa todettiin, että neljännen sektorin toimintatavat voivat olla yksi tulevaisuuden suunta, joka vastaa ihmisten vapaaehtoistoimintaa koskeviin uusiin tarpeisiin. Monista järjestöistä tuotiinkin esiin, että vapaaehtoistoiminnan rakenteita on omassa järjestössä jo lähdetty muuttamaan, tai ainakin toiminnan uudistumistarve on tiedostettu. Esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan rekrytointi-, koulutus- ja sitoutumissykliä lyhentämällä ja joustavoittamalla vapaaehtoiset on saatu sitoutumaan toimintaan paremmin. Helpotusta osallistumiseen on pyritty tuomaan myös suuntaamalla paikallisten aktiivien panos itse toimintaan perinteisen alajärjestörakenteen hallinnoinnin sijaan sekä lyhentämällä hallitustyöskentelyyn sitoutumisen sykliä.⁶⁹ Haastatteluissa myös katsottiin, että nuorempien saaminen mukaan toimintaan edellyttää ainakin sitä, että ”ei saa pönöttää ja pelata korttia”, koska esimerkiksi eläkeikäiset kokevat nykyään kuuluvansa ikäistään nuorempien joukkoon.

”Sehän on vain ideointia, että miten se integroidaan jonkun järjestön työhön. Toiminnan pitäisi mahdollistaa myös pop up –tyyppinen toiminta.”

Myös perinteinen yhdistysrakenne nähdään kuitenkin edelleen tärkeänä. Hankkeessa on tullut esiin useita esimerkkejä, joissa järjestöissä monet yksittäiset pop up- hankkeet ovat voineet edetä ja toteutua vapaaehtoisvoimin ja vapaammassa muodossa toteutettuna todella nopeasti. Rakenteita tarvitaan kuitenkin siinä vaiheessa, kun toiminta on haluttu saada jatkumaan pidemmän aikaa. Esimerkiksi iäkkäiden auttajiksi tarvitaan ystävöimintää, jossa ikäihmistä tavataan kerran viikossa tai useammin, eikä kertaluonteinen apu välttämättä vastaa tällaiseen tarpeeseen.⁷⁰

HAVAINTO: Ihmisten ajankäyttö on muuttunut, ja sitä kautta myös kynnys osallistua vapaaehtoistoimintaan on noussut. Vapaaehtois- ja järjestötoimijat voivat madaltaa osallistumisen kynnystä tarjoamalla vapaaehtoisille myös lyhytkestoisempia tehtäviä. Myös vapaaehtoistoiminnan rekrytointi-, koulutus- ja sitoutumissykliä lyhentämällä ja joustavoittamalla vapaaehtoiset on saatu sitoutumaan vapaaehtoistoimintaan paremmin.

69 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

70 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

3.6 Koronapandemia ja Venäjän hyökkäyssota

3.6.1 Digiloikka

Koronapandemia on vaikuttanut monin tavoin vapaaehtoistoiminnan kenttään. Koronapandemian vuoksi monet iäkkäät ja muut riskiryhmiin kuuluvat eivät ole pystyneet jatkaamaan vapaaehtoistehtävissä samaan tapaan kuin aiemmin, tai he ovat jopa joutuneet jättämään vapaaehtoistehtävät kokonaan. Hankkeen sidosryhmähaastatteluisa korostuikin huoli siitä, miten erityisesti ikääntyneet voivat osallistua toimintaan epidemian aikana ja palaavatko he mukaan epidemian loputtua.⁷¹

Koronapandemia toi mukanaan myös valtavan digiloikan, joka pakotti vapaaehtoistoiminnan siirtymään aikaisempaa enemmän etäyhteyksien päähän. Vuonna 2021 yhteensä 24 prosenttia vapaaehtoisista osallistui vapaaehtoistoimintaan etänä netissä tai puhelimitse, kun vuonna 2018 luku oli vain viisi prosenttia. Sama ilmiö näkyy myös kasvotusten tehtävän vapaaehtoistoiminnan määrässä tapahtuneessa muutoksessa. Vuonna 2021 yhteensä 54 prosenttia vapaaehtoisista osallistui kasvotusten vapaaehtoistoimintaan, kun vuonna 2018 luku oli 76 prosenttia.⁷²

Koronapandemian alettua verkossa alettiin esimerkiksi järjestää digijumppaa, virtuaalisia kahvihetkiä, visailuja ja muita tapahtumia. Moni pakon edessä toteutettu kokeilu onnistui ja niistä on saatu hyviä uusia toimintatapoja aikaisempien rinnalle.⁷³ Digivälineiden käytön avulla vapaaehtoistoimintaan on tavoitettu uusia ihmisiä, sillä etäyhteys on voinut olla ainoa keino osallistua pitkien välimatkojen ja kulkemishaasteiden vuoksi. Myös erilaisiin valtakunnallisiin webinaareihin ja koulutuksiin osallistuminen on ollut helpompaa. Moni järjestö on toiminnassaan siirtynyt myös laajemmin alueelliseen yhteistyöhön paikallisen sijasta. Monet toivoivatkin, että esimerkiksi vapaaehtoistoimintaa koordinoiville henkilöille suunnatut koulutukset ja tapahtumat olisivat jatkossakin mahdollisia myös verkossa, jotta osallistuminen ei edellyttäisi matkustamista pitkien matkojen takaa.⁷⁴

Digiloikka toi mukanaan myös huolia, sillä ikääntyvä yhteiskunta jakaantuu digiosajiin ja digisyrjäytyneisi. Digitaalisten ratkaisujen osalta ollaan iäkkäiden suhteen kriittisellä alueella.⁷⁵ Osa etenkin iäkkäistä ihmisistä ei uskalla tai osaa ottaa digivälineitä haltuun, ja osa voi olla myös haluton opettelemaan uusia toiminnan tapoja. Erilaiset mukautetut viestintäkeinot niille vapaaehtoisille, jotka eivät osaa tai halua käyttää digitaalisia

71 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

72 Taloustutkimus Oy (2021).

73 Oikeusministeriö (2021). Erätauko-keskustelun yhteenveto.

74 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

75 Oikeusministeriö (2022). Väli raportin lausuntopalaute.

kanavia, vievät myös toimintaa koordinoivilta paljon työaika. Tämän on katsottu vaikuttavan joltain osin jopa järjestöjen halukkuuteen ottaa digitaidottomia henkilöitä mukaan vapaaehtoisiksi.

Vapaaehtoistoimijat toivovat kunnilta apua etävälineiden tarjoamiseen ja tukea välineiden käyttöön.⁷⁶ Hyviä kokemuksia digituen antajien innostumisesta vapaaehtoistoimintaan on saatu esimerkiksi Kouvolassa. Kangasalla iäkkäille suunnatut digiapuklinikat ja tietoisut ovat rohkaisseet ikääntyneitä ylittämään digitaalisten taitojen rajoja turvallisesti. Vapaaehtoistoiminta voikin tarjota mielekkään väylän opetella digitaatioja, mutta tästä olisi hyvä saada vielä lisää tutkittua tietoa.⁷⁷

HAVAINTO: Koronapandemian aikana omaksuttuja oppeja vapaaehtoistoiminnan järjestämisestä verkossa ja digivälineitä hyödyntäen on syytä jatkaa. Esimerkiksi vapaaehtoistoimintaa koordinoiville henkilöille suunnatut koulutukset ja tapahtumat voisivat olla jatkossakin mahdollisia myös verkossa, jotta osallistuminen ei edellyttäisi matkustamista pitkien matkojen takaa. Toisaalta on pidettävä huolta myös digisyrjäytymisen ehkäisemisestä. Digitaalisuus ei ole itseisarvo, eikä kaikessa vapaaehtoistoiminnassa ole tarpeen tai mahdollista käyttää digitaalisia välineitä.

3.6.2 Kriisiyhteistyö viranomaisten ja järjestö- ja vapaaehtoistoimijoiden välillä

Koronapandemia toi mukanaan valtakunnallisen kriisin, jossa vapaaehtoisten apu ihmisten hyvinvoinnin ja terveyden turvaamisessa osoittautui korvaamattomaksi. Pandemian edetessä moni kunta totesi, että vapaaehtoisten apu on ainoa keino selviytyä suuresta määrästä nopealla aikataululla syntyneitä tehtäviä. Järjestöt ja viranomaiset tekivät laajaa yhteistyötä muun muassa rokotusten ja tartunnan jäljityksen sekä asiointiavun järjestämisessä. Järjestöihin tuli mukaan paljon uusia vapaaehtoisia, ja erityisesti työikäisiä henkilöitä. Myös erilaiset neljännen sektorin toimijat lähtivät pandemian aikana tarpeen ytimestä liikkeelle ja yhteistyöhön, ”sen kummemmin miettimättä”. Kuntiin syntyi valtava määrä erilaisia tukitehtäviä (kauppa-apu, lääkkeiden kuljetus, lääkäriin saattaminen jne.), joista kunnat tai järjestöt eivät olisi selvinneet sen hetkisillä resursseilla. Tällaiset

76 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

77 Oikeusministeriö (2022). Väiliraportin lausuntopalaute.

kokemukset ovat arvokkaita esimerkkejä siitä, miten yhteistyötä voidaan tehdä sektorirajojen yli, kun tahtotila on olemassa.⁷⁸

Hankkeen kuntapiloteista kantautui puolestaan viestiä siitä, kuinka Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa oli puhaltanut uutta liekkiä hiipumassa olleiden paikallisyhdistysten toimintaa, kun ihmiset etsivät erilaisia kanavia auttaa sodan keskeltä saapuvia henkilöitä. Esimerkiksi majoitusten organisoimisessa tehtiin yhteistyötä kuntien, yhdistysten ja seurakuntien kesken.⁷⁹ Kriisien aikana syntyvän spontaanin vapaaehtoisuuden on tunnistettu olevan yhteisöllisen resilienssin (community resilience) keskeinen voimavara⁸⁰.

Koronapandemia ja Ukrainan kriisi nostivat erityisen huomion kohteeksi sen, kuinka tärkeä asia alueellisten järjestöjen, kuntien ja viranomaisten välinen koordinaatio on kriiseissä. Hankkeen sidosryhmät pitivät tärkeänä, että kunnilla ja muilla viranomaisilla on luotuna valmiit verkostot kansalaisyhteiskunnan kanssa myös kriisien hoitamisen näkökulmasta. Kuntien, muiden viranomaisten sekä kansalaistoimijoiden väliselle yhteistoiminnalle kriisitilanteissa on jo olemassa malleja, mutta ne keskittyvät vahvasti valmius- ja pelastustoimintaan. Malleja tulisi kehittää erityisesti myös muiden kuin valmiusjärjestöjen kanssa, ja lisäksi tulisi huomioida 4. sektorin linkittäminen toimintaan. Mallien jalkauttaminen edellyttää, että suunnitelmia tehdään yhdessä järjestöjen, seurakuntien ja uskonnollisten yhdyskuntien kanssa. Eri rooleissa toimimista pitäisi myös harjoitella yhdessä.⁸¹

Hankkeen lausuntopalautteessa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että isoissa kunnissa kunnat ovat ottaneet vetovastuuta varautumisesta kutsumalla olennaiset toimijat mukaan varautumisen yhteistyöhön. Haasteena vaikuttaisi olevan pienten kuntien vastaavat foorumit sekä järjestöjen systemaattinen osallisuus. Myös aluehallintovirastojen valmiusfoorumeissa järjestöjen osallisuus voisi olla laaja-alaisempaa. Hyvinä esimerkkimalleina voidaan pitää vuoden 2015 turvapaikanhakijoiden laajamittaisen maahantulon aikana kehitettyjä hallinnonalan rajat ylittäviä yhteistyön toimintamalleja.⁸²

Helsingin yliopiston tutkimushankkeessa tarkasteltiin paikallisten yhteisöjen kykyä kohdata kriisejä, toimia niissä ja huolehtia yhteisön jäsenten hyvinvoinnista.⁸³ Hankkeessa tarkasteltiin muun muassa Helsingin kaupungin ja paikallisten yhteisöjen välistä yhteistyötä koronapandemian aikana. Hankkeen alustavien tulosten mukaan kriisitilanteessa saadut

78 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

79 Vapaa!-Fri! -hankkeen kuntapilotit.

80 Blueprint for European Volunteering 2030.

81 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

82 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

83 Helsingin yliopisto (2021).

kokemukset eri toimijoiden välisestä yhteistyöstä lisäävät mahdollisuuksia yhä vahvem-
malle ihmislähtöisyydelle, kaupungin, yhteisöjen ja yritysten rajapintojen avaamiselle
yhteistyölle sekä kaupunkilaisten osallistumisen ja yhteisöllisyyden edistämiseksi. Hank-
keen suositusten mukaan esimerkiksi Helsingin kaupunkiin tulisi perustaa pysyvä ohjaus-
ryhmä koordinoimaan valmiustoimintaa sekä kriisien aikana että niiden välissä. Ohjaus-
ryhmässä tulisi olla edustajat keskeisistä tahoista kuten kaupungilta, kirkolta ja järjestöis-
tä.⁸⁴ Suositus soveltuisi hyödynnettäväksi varmasti monessa muussakin kaupungissa ja
kunnassa. Suositus kertoo myös tärkeää viestiä kuntien ja vapaaehtoistoimijoiden välisen
säännöllisen ja pitkäjänteisen yhteistyön merkityksestä, jota käsitellään tarkemmin kuntia
koskevassa luvussa 5.3.1.

HAVAINTO: Erilaisten vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden olisi hyvä miettiä omaa rooliaan osana yhteiskunnan kriisinkestävyyttä. Erilaisten järjestöjen, seurakuntien ja uskonnollisten yhdyskuntien osallistuminen kunnan organisoimaan valmiustoimintaan on rikkaus ja valtava voimavara sekä kriisien aikana että niiden välissä.

---

84 Grönlund H. ja Mäenpää P. (2021).

Kaikki voivat osallistua vapaaehtoistoimintaan

4 Vapaaehtoistoiminnan tekijät

4.1 Yleistä

Hankkeessa on piirtynyt kuva vapaaehtoistoiminnan kentästä moninaisena, eri-ikäisiä ja eritaustaisia ihmisiä yhteen tuovana ympäristönä. Koska vapaaehtoistoimintaan osallistuu eri ikäisiä ja eri taustaisia henkilöitä, näyttäytyvät myös vapaaehtoistoimintaan kohdistuvat haasteet ja kehittämistoimet osittain erilaisina riippuen siitä, tarkastellaanko vapaaehtoisen kokemia haasteita esimerkiksi ikääntyneiden, nuorten, työttömien, maahanmuuttaneiden tai vaikkapa vammaisten ihmisten näkökulmasta.

4.2 Iäkkäät vapaaehtoiset

Monet iäkkäät ihmiset ovat paikallisesti tunnettuja aktiivisesta osallistumisestaan järjestötyöhön ja erilaisiin vapaaehtoistehtäviin. Erityisesti pienillä paikkakunnilla on tyypillistä, että samat aktiiviset henkilöt toimivat samanaikaisesti monessa järjestössä. Kuten edellä on todettu, monet aktiiviset vapaaehtoiset alkavat kuitenkin ikääntyä ja toiminnassa mukana olevien henkilöiden määrässä on havaittu vähenemistä. Nykyisten aktiivien keskuudessa näkyy myös väsymystä, ja moni hallitus- ja luottamustehtävissä toimiva henkilö onkin aikeissa jättää toiminnan.

Sidosryhmien havainnoista käy ilmi, että iäkkäät henkilöt nähdään vapaaehtoistoiminnassa usein ensisijaisesti avuntarvitsijoina. Ikääntyvät suuret ikäluokat ovat toki tärkeä autettavien ryhmä, mutta samaan aikaan moni aktiivinen seniorikansalainen haluaa tulla kohdatuksi ja nähdyksi mieluummin toimijana kuin toiminnan kohteena. Iäkkäiden omia panoksia tulisikin tehdä näkyväksi: yksilöllä voi olla paljon voimavaroja, vaikka elämässä olisi tapahtunut menetyksiä.

Tärkeä havainto on myös se, että iäkkäiden suomalaisten koulutustaso on huippua Euroopan tasolla. Näin ollen vapaaehtoisille on lähtökohtaisesti mahdollista antaa kognitiivisesti yhä vaativampia tehtäviä, ja tätä myös kaivataan.⁸⁵ Monet eläkeläiset, jotka ovat tehneet ammatissaan asiantuntijatehtäviä, kaipaavat myös vapaaehtoistoiminnalta aivotyötä, ja vanhaan ammattiin liittyvästä vapaaehtoistoiminnasta voidaan hakea yhteisöä työelämän päättymisen jälkeen. Työ on ollut osa heidän identiteettiään ja ongelmanratkaisua

85 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

on tuottanut mielihyvää, eivätkä he siksi koe esimerkiksi hoivaavaa vapaaehtoistoimintaa itselleen vaihtoehtona.⁸⁶

”Ikäihmisiä ei kiinnosta kiikkustuolihommat vaan pitää olla rock’n rollia”.

Haastateltujen kokemusten mukaan monet eläkkeelle jääneet tulevat kuitenkin mukaan vapaaehtoistoimintaan vasta muutaman eläkevuoden jälkeen, kun elämään kaivataan taas enemmän sisältöä. Toimivana keinona on pidetty eläkkeelle pian jäämässä oleville ihmisille työpaikoilla järjestettäviä infotilaisuuksia, joissa esitellään oman alueen vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksia.⁸⁷ Eläkkeelle jäämisen kynnyksellä olisikin tärkeää luoda siltoja vapaaehtoistoimintaan liittymiselle yhteistyössä vapaaehtoistoimintaa järjestävien tahojen ja työnantajien välillä. Kunnat voisivat esimerkiksi järjestää yhteistyössä alueen vapaaehtoistojen kanssa eläkkeelle jäämässä oleville henkilöille infotilaisuuksia oman alueen vapaaehtoistoiminnan tarjoamista mahdollisuuksista. Läsnätilaisuuksien lisäksi olisi tärkeää hyödyntää esimerkiksi lähellä.fi ja vapaaehtoistyö.fi -alustoja vapaaehtoistehtävistä tiedottamisessa.

Ikääntyvän yhteiskunnan ilmiö kannustaa vapaaehtoistoimintaa organisoivia tahoja miettimään myös sukupolvenvaihdoksen toteuttamista omassa organisaatiossa. Hankkeessa on noussut esiin huoli siitä, mitä perinteisemmille vapaaehtoistoiminnan muodoille tapahtuu, jos nuoria ei saada mukaan vanheneviin yhdistyksiin. Esimerkiksi perinteisten potilasjärjestöjen jäsenistön keski-ikä valtakunnallisissa järjestöissä on tällä hetkellä noin 75 vuotta.⁸⁸

Myös tuorein järjestöbarometri kertoo samaa viestiä. Sen mukaan sosiaali- ja terveysalan yhdistysten toimintaa uhkaavat yleisimmin jäsenten väheneminen ja ikääntyminen sekä aktiivien, vapaaehtoisten ja erityisesti toiminnasta vastuuta kantavien luottamushenkilöiden saaminen mukaan ja nykyisten jaksaminen.⁸⁹ Ikääntymisestä kertovia lukuja on saatavissa myös esimerkiksi Kennelliiton toiminnasta. Sen piirissä toimivista aktiivisista naisista noin 60 prosenttia ja aktiivisista miehistä noin 48 prosenttia on yli 50-vuotiaita.⁹⁰ Tietoa esimerkiksi liikunta-alan vapaaehtoisten ikäjakaumasta ei ollut saatavilla. Uhkista selviämiseen yhdistykset kaipaavat esimerkiksi keinoja lisätä jäsentensä ja aktiiviansa määrää sekä yhdistystoiminnan vetovoimaisuutta⁹¹.

86 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

87 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

88 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

89 Järjestöbarometri (2020).

90 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

91 Järjestöbarometri 2020.

”Suomessa on valtavasti järjestöjä, joita tehdään vapaaehtoisvoimin ja nyt niille ei tunnu löytyvän jatkajia.”

Sen lisäksi, että ikääntyneet ovat aktiivisesti mukana vapaaehtoistoiminnassa, ovat he myös yksi suuri avuntarvitsijoiden ryhmä, joita lukuisat vapaaehtoiset auttavat erilaisten vapaaehtoistehtävien kautta. Ikärakenteen muuttuessa ikääntyneitä avuntarvitsijoita tulee tulevaisuudessa olemaan entistä enemmän. Onkin tärkeää huolehtia, että iäkkäät voivat myös tulevaisuudessa vapaaehtoisena toimimisen lisäksi osallistua erilaiseen eri-ikäisten ja eritaustaisten vapaaehtoisten mahdollistamaan hyvinvointia edistävään toimintaan. Ensisijaisen tärkeää on turvata ikääntyneiden kulkumahdollisuudet vapaaehtoistoimintaan. Erityisesti maaseudulla ikääntyneiden liikkumisen haaste korostuu julkisen liikenteen puuttumisesta ja pitkistä välimatkoista johtuen.

Esimerkiksi Ikäinstituutin toteuttaman kyselyn mukaan iäkkäämmät sekä liikkumisen apuvälineitä käyttävät osallistujat käyvät enimmäkseen lähellä, vain alle puolen kilometrin sijaitsevilla liikuntaryhmissä. Iäkkäämmät ihmiset kokevat haasteita osallistua ryhmäliikuntaan, jos sitä järjestetään liian kaukana.⁹² On tuotu esiin, että maaseudulla tarvittaisiin avustavia henkilöitä ja palveluja ikääntyneiden osallistumismahdollisuuksien turvaamiseksi.⁹³ Ikäohjelman puitteissa tehdyn vanhusneuvostoille osoitetun kyselyn tulokset kertovat samaa viestiä: tärkeimpänä kehittämiskohteena iäkkäiden yhdessäolon ja kohtaamisen kehittämiseksi kunnissa nähtiin kuljetusten järjestäminen.⁹⁴ Kunnat voisivat miettiä yhdessä vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden kanssa ratkaisuja iäkkäille henkilöille suunnatun kuljetusavun järjestämiseksi, esimerkiksi saavutettavan vapaaehtoistoiminnan keinoin.

HAVAINTO: Iäkkäät ihmiset ovat tärkeä vapaaehtoistoiminnan voimavara ja heidät on tärkeä nähdä aktiivisina toimijoina toiminnan kohteen sijaan. Vapaaehtoistois- ja järjestötoimijoiden kannattaa miettiä, miten vapaaehtoistehtäviä voidaan muokata saavutettavaan muotoon myös niille, joiden toimintakyky on esimerkiksi iän takia alentunut.

Iäkkäät vapaaehtoiset tarvitsevat tukea, koulutusta ja kannustusta toimiessaan vapaaehtoisena ja heitä varten on syytä olla henkilö, jonka puoleen on mahdollista kääntyä. Myös pop up -tyyppinen osallistuminen tulisi ottaa mahdollisuuksien mukaan huomioon myös ikääntyvien vapaaehtoistoiminnassa.

92 Ikäinstituutti (2022).

93 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

94 Sosiaali- ja terveysministeriö (2022).

4.3 Nuoret vapaaehtoiset

Hankkeen sidosryhmät ovat tuoneet esiin, että nuorten vapaaehtoistoimintaan osallistumisen edistäminen on erityisen tärkeää järjestösektorin ikääntymisestä ja kentän kasvavasta jäsenpulasta johtuen. Nuoret eivät kuitenkaan tunnu olevan samalla tavalla kiinnostuneita perinteisestä hallitustyöstä ja tämä haastaa nuorten houkuttelemista mukaan yhdistystoimintaan. Hankkeen sidosryhmähaastattelussa asiaa kuvattiin muun muassa seuraavalla tavalla:

”Nuoret eivät ole sillä tavalla sitoutuneita perinteiseen toimintaan vaan ne tulee mukaan tekemiseen ja tapahtumien kautta. Ne eivät sitoudu samalla tavalla, eivätkä ole halukkaita lähtemään yhdistystoimintaan liittyvään byrokraatiaan.”

Myös Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa –raportin⁹⁵ sitaatissa tuotiin esiin sama havainto:

”Kyllähän nuoret osallistuu, jos on niille tärkeä asia, että ei ne ehkä lähde Munuaisliiton syyskokouksen sankoin joukoin, jos se asia ei kosketa. Että ja kautta aikain järjestöjä on perustettu tiettyyn tarpeeseen, tietyn porukan voimin, ja sitten se tarve kun ehkä vähenee, niin se hiipuu ja tulee jotain uutta.”

Vaikka perinteinen järjestötyö ei välttämättä kiinnosta nuoria samalla tavalla, ei se kuitenkaan tarkoita sitä, että nuoret eivät olisi kiinnostuneita hyvän tekemisestä. Taloustutkimuksen kyselyn mukaan nuoret ovat itse asiassa se ikäryhmä, joka lähtisi mieluiten mukaan vapaaehtoistoimintaan, jos joku heitä pyytäisi⁹⁶. Samaisesta kyselystä käy ilmi, että nuoret ovat kuitenkin muita ikäryhmiä epävarmempia omasta osaamisestaan, ja tästä syystä suoraan mukaan pyytäminen onkin hyvä tapa saada nuoria mukaan toimintaan. Nuorille on myös tärkeää kuulua porukkaan.⁹⁷

Haasteeksi nähdään myös se, että jo valmiiksi aktiivisten nuorten toimintaa ei esimerkiksi julkisen hallinnon puolelta aina tueta:

”Kaupungissa näkyy sellaista suhtautumista, että eihän me näiden aktiivinuorten kanssa toimimiseen voida käyttää aikaa, vaan pitää huolehtia niistä, jotka ei osallistu. Miten sitten ruokitaan sitä, että se mitä on jo lähdetty tekemään, kantaisi eteenpäin?”

95 Ruuskanen, P. ym. (2020).

96 Yhteensä 61 prosenttia kyselyyn vastanneista 15-24 –vuotiaista vastasi, että olisi kiinnostunut osallistumaan vapaaehtoistoimintaan, jos pyydetäisiin.

97 Fields M. (2021).

Myös digitalisaation kehitys linkitettiin järjestön mahdollisuuksiin houkutella nuoria mukaan toimintaan. On nostettu esiin, että jos järjestöt eivät pysy mukana meneillään olevassa digiloikassa, voi järjestöjen houkuttelevuus nuorten silmissä kärsiä. Monet järjestöt tunnistivat toiminnassaan myös hallinnon tuomaa jähmeyttä, millä ei voi kilpailla ketterän neljännen sektorin kanssa. Ketterän toiminnan ja teknologian hyödyntämisen toiminnassa katsottiinkin vetoavan moneen nuoreen.⁹⁸

Nuorten on havaittu olevan kiinnostuneita myös siitä, miten vapaaehtoistoiminta voi auttaa työllistymisessä. Vapaaehtoistoiminnassa hankitun osaamisen tunnistamisen ja tunnustamisen kehittämistä tehdään parhaillaan osaamiskeskus Kentaurissa⁹⁹. Työn alla on yhtenäisen kansallisen osaamismerkistön luominen ja sen levittäminen niin oppilaitosten kuin järjestöjenkin käyttöön. Monet järjestöt ovatkin ottaneet mainitun osaamismerkistön käyttöönsä.¹⁰⁰ Osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen liittyvää kehittämistä tehdään myös valtioneuvostossa. Työ- ja elinkeinoministeriön ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteisessä hankkeessa edistetään ja ohjataan muualla kuin viralliseen koulutusjärjestelmään kuuluvassa koulutuksessa hankitun osaamisen tunnustamisen työvälineitä ja menettelyjä.¹⁰¹ Julkisen hallinnon kannattaisi myös jatkossa olla mukana edistämässä vapaaehtoistoiminnassa hankitun osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi kehitettyjen osaamismerkkien käyttöönoton tukemista ja tunnetuksi tekemistä.

Myös koulutusjärjestelmällä nähdään olevan keskeinen rooli nuorten innostamisessa ja ohjaamisessa vapaaehtoistoimintaan. Kuten edellä on todettu, siirtyy kansalaistoiminta sukupolvelta toiselle. Kaikilla ei ole kuitenkaan vanhempia tai muita perheenjäseniä, joiden kautta nuori saisi kosketuksen vapaaehtoistoimintaan. Kouluilla on tärkeä rooli tämän yhteyden luomiseksi. Oppilaitoksissa voisi olla laajemmin tarjolla vapaaehtoistoiminnan kursseja ja järjestövierailuja nuorten vapaaehtoistoimintaan tutustumisen edistämiseksi. Koulut voivat mahdollistaa nuorille heidän ensimmäisen kokemuksensa vapaaehtoistoiminnasta. Lisäksi on noussut esiin, että tarvetta voisi olla myös tiiviimpien yhteistyösuhteiden luomiselle ylioppilaskuntien, opiskelijakuntien ja opiskelijajärjestöjen ja alueen muiden järjestöjen kanssa.

Hankkeen sidosryhmähaastatteluissa pohdittiin myös nuoren mahdollisuuksia siirtäytään autettavan roolista auttajan rooliin. Siirtymä tuen saajasta tuen antajaksi voi olla suuri muutos nuorelle ja siirtymä aikuisen rooliin voi viedä aikaa. Nuorten vapaaehtoisten kanssa toimiessa on erityisen tärkeää huolehtia, että nuorelle tarjotaan tukea ja

98 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

99 <https://kentauri.fi/>.

100 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

101 OKM044:00/2021.

perehdyttämistä, jotta aiemman kokemuksen puute ei muodostu esteeksi motivoituneille nuorille.¹⁰² Hankkeen kuulemisissa on ilmennyt viitteitä siitä, että jos nuori on itse saanut apua jollain elämänsä osa-alueella vapaaehtoiselta, voi tällä olla vaikutusta nuoren motivaatioon toimia aikuistuessaan myös itse auttajan roolissa. Kokemus avunsaajan roolissa toimimisesta voi myös antaa varmuutta auttajan roolissa toimimiseen.¹⁰³

HAVAINTO: Nuorten houkuttelemisessa mukaan vapaaehtoistoimintaan voi olla hyödyksi korostaa vapaaehtoistoiminnassa hankitun osaamisen merkitystä työllistymisessä. Vapaaehtois- ja järjestötoimijat voivat ottaa käytännöksi kannustaa nuorta kirjaamaan vapaaehtoistoiminnassa hankittu osaaminen nuoren ansioluetteloon. Lisäksi vapaaehtois- ja järjestötoimijat voivat hyödyntää vapaaehtoistoiminnan osaamismerkkejä helpottamaan vapaaehtoistoiminnassa hankitun osaamisen tunnistamista ja tunnustamista.

4.4 Maahanmuuttaneet vapaaehtoiset

4.4.1 Haasteena vapaaehtoistehtävien löytäminen

Hankkeessa on noussut esiin, että maahanmuuttaneet henkilöt eivät aina halutessaan pääsee mukaan haluamaansa vapaaehtoistoimintaan. Havainto perustuu sekä maahanmuuttaneiden henkilöiden omiin kokemuksiin että maahanmuuttaneiden henkilöiden kanssa työskentelevien ihmisten havaintoihin.

Eri puolelta Suomea on noussut esiin esimerkkitarinoita siitä, että maahanmuuttaneille henkilöille on etsittäessä löytynyt vain murto-osa niistä vapaaehtoistoiminnan paikoista, joita on tarjolla tai on tarjottu valtaväestölle. Monet järjestöjen ja kuntien edustajat ovat myös tuoneet esiin, että heidän toiminnassaan on vähän tai ei lainkaan maahanmuuttaneita henkilöitä. Lisäksi sidosryhmät tunnustivat, että maahanmuuttaneet ihmiset nähdään vapaaehtoistoiminnassa usein ensisijaisesti autettavan roolissa, vaikka auttajan rooli olisi huomattavasti hedelmällisempi näkökulma toimintaan mukaan tulijalle.

Syyt havaittuihin ongelmiin ovat moninaisia ja liittyvät muun muassa tiedon puutteeseen, asenteisiin, kielitaitoon, sekä myös vapaaehtoistoimintaa koordinoivien organisaatioiden vakiintuneisiin toimintatapoihin. Yhtenä haasteena tuotiin esiin, että monissa järjestöissä

102 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

103 Oikeusministeriö (2021). Yhteenveto 18.11.2021.

on virheellinen käsitys siitä, että järjestössä pitäisi olla erikseen jonkinlainen monikulttuurisuusnäkökulma, jotta maahan muuttanut voidaan ottaa mukaan toimintaan. Vastaavasti on huomattu, että valtaväestö ei puolestaan hakeudu monikulttuurisuustehtäviin ajatellen, että toiminnassa haetaan nimenomaan monikulttuurista osaajaa.¹⁰⁴

Tärkeä havainto on myös se, että vapaaehtoistoiminta koordinoituna toimintana voi olla tuntematon konsepti monista kulttuureista tuleville. Vapaaehtoisena toimitaan monessa maassa ilman organisaatorakenteita, ja yhdistysten toiminta voi herättää joissain tapauksissa jopa epäilyä siitä, toimiiko yhdistyksen takana luotettava taho.¹⁰⁵ Selkokielen määrittely, että vapaaehtoistoiminta on työtä, josta ei makseta palkkaa, ei riitä houkuttimeksi. Tällöin vapaaehtoistoiminnan voi käsittää vain velvoitteena tehdä työtä, josta ei makseta palkkaa.

Myös kielitaito on yksi tekijä ongelman taustalla. Kielitaito muodostuu ongelmaksi, jos tarjolla olevista vapaaehtoistehtävistä ei ole saatavilla tietoa muuten kuin suomeksi tai ruotsiksi. Lisäksi perehdytys ja järjestössä työskentely tapahtuu nykyään pääasiallisesti suomeksi. Monissa tehtävissä kielitaidon ei tarvitsisi kuitenkaan olla täydellistä, sillä pienelläkin suomen, ruotsin tai englannin kielen osaamisella voi tehdä paljon erilaisia tehtäviä ja elekielen avulla kommunikointi on usein riittävä tapa pärjätä. Muut vapaaehtoiset voivat myös omalla asenteellaan ja toiminnallaan helpottaa yhteisen kielen käyttöä.

Kuten kaikkien vapaaehtoisten kohdalla, myös maahanmuuttaneiden kohdalla pitäisi ymmärtää, mikä motivoi yksilöä mukaan vapaaehtoistoimintaan. Yhdistystoiminta, jossa on vakiintuneet rakenteet, ei välttämättä aina jousta ja anna tilaa vapaaehtoisen omille kiinnostuksen kohteille. Esimerkkinä on tuotu esiin, että maahanmuuttajanuorelle voi olla iso kynnys lähteä yksin valtaväestön värittämän yhdistyksen toimintaan mukaan.¹⁰⁶

Järjestöissä tarvittaisiin sillanrakentajia ja kynnyksen madaltajia helpottamaan maahanmuuttaneiden ihmisten liittymistä vapaaehtoistoimintaan. Esimerkiksi maahanmuuttaneiden ihmisten saattamista mukaan järjestön toimintaan voisi mieltä yhtenä keinona. Järjestöt ja muut vapaaehtoistoimintaa koordinoivat tahot voisivat hyötyä myös koulutuksesta, jossa kerrottaisiin miksi mukaan kannattaa ottaa erilaisista taustoista mukaan tulevia ihmisiä ja minkälaisia kulttuurisensitiivisiä keinoja on olemassa maahanmuuttaneiden henkilöiden sitouttamisessa mukaan toimintaan. Keskustelua aiheesta olisi tärkeää jatkaa yhdessä maahanmuuttaneiden henkilöiden kanssa heidän kokemuksiaan kuunnellen.¹⁰⁷

104 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

105 Oikeusministeriö (2021). Kokemusraati.

106 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

107 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

4.4.2 Vapaaehtoistoiminta on hyvä kaksisuuntaisen kotoutumisen keino

Hankkeessa on käynyt ilmi, että vapaaehtoistoiminta voi olla keskeinen kotoutumisen keino. Vapaaehtoistoiminnan kautta on mahdollista saada uusia ystäviä, ja tärkeitä kontakteja, jotka voivat auttaa esimerkiksi työllistymisessä tai opintojen löytämisessä. Sidosryhmät ja hankkeen kuulemisiin osallistuneet maahanmuuttaneet henkilöt ovat kertoneet, että vapaaehtoistojen osallistuminen on lisännyt ihmisten tunnetta yhteiskuntaan ja paikkakunnalle kuulumisesta, kun itsevarmuus omista taidoista ja eri tilanteissa toimimisesta on kasvanut. Vapaaehtoistoiminta on myös hyvä keino tunnistaa ihmisten erilainen osaaminen. Tämä on erityisen hyödyllistä, jos osaaminen on hankittu muiden kuin virallisten koulutusväylien kautta.

Vapaaehtoistoiminta mahdollistaa myös eri taustoista tulevien ihmisten kohtaamisen yhteisen tekemisen merkeissä. Vapaaehtoistoiminta on yksi keino ehkäistä rasismia ja yhteiskunnallista polarisoitumista.¹⁰⁸ Esiin on tuotu, että maahanmuuttaneen henkilön voi olla vaikea tutustua valtaväestöön esimerkiksi kadulla tai muissa julkisissa paikoissa, ja jopa koulussa samoilla tunteilla. Vapaaehtoistoiminta onkin koettu jopa tärkeimmäksi tavaksi tutustua ihmisiin uudella kotipaikkakunnalla.¹⁰⁹

”Monet [maahanmuuttaneet] sanoo [vapaaehtoistoimintaan lähtemisen] syyksi sen, että kun ei voi vielä hakea työtä tai halutaan oppia suomea, mutta suurin on se, että kaivataan verkostoja. Kaikki haluaa oman yhteisön ja haluaa tuntea kuuluvansa tänne.”

Eurooppalaisen vapaaehtoistoiminnan kattojärjestön CEV:in julkilausumassa tunnustetaan, että vapaaehtoistoiminnan tulisi kuitenkin itsessään olla helpommin saavutettavissa eri taustoista tuleville henkilöille.¹¹⁰ Vapaaehtoistoiminnan merkitystä kotoutumista ja hyviä väestösuhteita edistävänä keinona tulisikin selvittää tarkemmin. Lisäksi tulisi miettiä, miten maahanmuuttaneille henkilöille välitetään tietoa vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista ja siihen osallistumisen myönteisistä vaikutuksista. Esiin on tuotu, että esimerkiksi sosiaaliohjaajien roolia tietoa välittävänä tahoina tulisi selvittää tarkemmin. Työvoimatoimiston roolia vapaaehtoistojen tiedottamisessa on puolestaan pidetty osittain kyseenalaisena. Silloin voi syntyä kuva, että viranomaisen ohjaa työnhakijaa palkattomaan työhön palkkatyön sijasta. Riski on erityisen suuri, jos vapaaehtoistoiminta ei ole konseptina tuttu maahanmuuttaneelle. Kotoutumiskoulutukset on nähty puolestaan toimivaksi paikaksi esitellä vapaaehtoistoimintaa ja luoda yhteyksiä paikallisten järjestöjen ja maahanmuuttaneiden välille.¹¹¹

108 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

109 Oikeusministeriö (2021). Kokemusraati.

110 Blueprint for European Volunteering 2030.

111 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

Nykyisin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset vastaavat kotoutumisen edistämisen alueellisesta kehittämisestä, yhteistyöstä, yhteensovittamisesta ja seurannasta. Niiden vastuulla on myös kotoutumiskoulutuksen suunnittelu, hankinta ja valvonta. Kotoutumista edistävien palvelujen järjestämistä vastaavista ollaan kuitenkin parhaillaan uudistamassa. Jos laki kotoutumisen edistämisestä¹¹² hyväksytään eduskunnassa, niin vuodesta 2025 eteenpäin kotoutumista edistäviä palveluita järjestetään osana uutta kunnan kotoutumisohjelmaa sekä muina kotoutumista edistävinä yleisen palvelujärjestelmän mukaisina palveluina.

Järjestämistä vastaavien koskeva uudistus tuo mukanaan luontevan kohdan kehittää kotoutumiskoulutusten kautta tapahtuvaa vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden ja maahanmuuttaneiden henkilöiden yhteen tuomista. Kotoutumiskoulutusten kautta maahanmuuttaneille henkilöille saataisiin jaettua tietoa vapaaehtois- ja järjestötoiminnasta ja vapaaehtoistoiminnan kotoutumista edistävästä myönteisistä vaikutuksista. Asiaa voidaan edistää viemällä tietoa asiasta kansalliseen julkisten hankintojen strategiaan. Asiasta voitaisiin tiedottaa myös Hankinta-Suomi toimenpideohjelman seminaareissa tai vastaavissa tulevaisuudessa tapahtumissa. Lisäksi olisi tärkeää edistää vapaaehtoistoimintaa organisoivien tahojen, kuten järjestöjen, kuntien ja seurakuntien kykyä ja motivaatiota vastaanottaa maahanmuuttaneita ja vieraskielisiä ihmisiä liittymään vapaaehtoistoimintaan. Vapaaehtoistoiminnan inklusiivisuutta voisi edistää myös esimerkiksi viestintäkampanjalla tai järjestämällä koulutuksia harrastusjärjestöille ja muille sellaisille toimijoille, joiden toimintaan ei ole osallistunut maahanmuuttajataustaisia tai vieraskielisiä. Asian edistämiseksi ja sopivan toimintakokonaisuuden muodostamiseksi ja koordinoimiseksi voitaisiin käynnistää monialainen kehittämissuunnitelma.

4.5 Erityistä tukea tarvitsevat vapaaehtoiset

Saavutettavalla (tai tuetulla) vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan tässä laajasti erilaisia vapaaehtoistoiminnan muotoja, joissa vapaaehtoiselle tarjotaan tavallista enemmän tukea vapaaehtotehtävistä suoriutumiseen. Tukea vapaaehtoisuuteen –hankkeen määrittelyn mukaan tuetulla vapaaehtoistoiminnalla tarkoitetaan vapaaehtoistoimintaa, joka on suunnattu tavallista enemmän perehdytystä, neuvoja ja tukea tarvitseville henkilöille¹¹³. Kyse voi olla esimerkiksi vammaisten, osatyökykyisten, pitkäaikaistyöttömien, maahanmuuttaneiden, pitkäaikaissairaiden tai päihdekuntoutujien tukemisesta erityisesti vapaaehtoistoiminnan alkuun. Saavutettavassa vapaaehtoistoiminnassa on hankkeen

112 HE 208/2022 vp

113 Lahden Diakonialaitos (2021).

sidosryhmien mukaan valtava potentiaali, sillä eritaustaisten ihmisten kykyjä hahmottamalla ja pieniäkin voimavaroja valjastamalla voidaan tehdä merkittäviä tekoja.¹¹⁴

Tuettu vapaaehtoistoiminta mahdollistaa erityisryhmien toimimisen vapaaehtoisina. Se tarjoaa myös elämän murrostilanteissa, kuten koulunsa keskeyttäneille nuorille, pitkäaikaistyöttömille, leskille, eläkkeelle siirtyville tai erotilanteissa oleville henkilöille mahdollisuuden osallistua itselle mielekkääseen toimintaan muiden hyväksi.¹¹⁵

Suomessa ei ole saatavilla tilastoa, mistä selviäisi kuinka monessa järjestössä on käytössä saavutettavan vapaaehtoistoiminnan malli. Hankkeen sidosryhmähaastatteluihin osallistuvista tahoista vain muutama oli hyödyntänyt toiminnassaan jonkinlaista saavutettavan vapaaehtoistoiminnan mallia. Vapaaehtoistoimintaa organisoivat tahot pitivät saavutettavaa vapaaehtoistoimintaa yhteiskunnallisesti merkittävänä asiana. Toiminta vaatii kuitenkin tavanomaista enemmän henkilöresurssia, ja tämän katsottiin olevan usein esteenä sen käyttöönotolle. Hankkeessa on tunnistettu, että olemassa on erilaisia ohjeita ja oppaita tuetun vapaaehtoistoiminnan tueksi ja näistä ollaan aika hyvin tietoisia vapaaehtoistoimintaa organisoivien keskuudessa. Toiminnan aloittaminen vaatii kuitenkin suunnittelua, kouluttamista ja koordinaatiota, sekä lisärahoitusta.¹¹⁶ Väliraportin lausuntopalautteessa korostettiin saavutettavan vapaaehtoistoiminnan kehittämisen ja laajemman soveltamisen tärkeyttä.¹¹⁷

Epäselväksi hankkeessa jäi, miten julkisissa avustusprosesseissa huomioidaan saavutettavan vapaaehtoistoiminnan merkitys ja hyödyt. Esiin tuotiin kokemuksia, että valtionavustusprosessissa vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuutta mitataan enemmänkin vapaaehtoisten määrän, ei sen luonteen perusteella.¹¹⁸ Toiveena on, että rahoitusmalleissa huomioitaisiin tuetun vapaaehtoistoiminnan toiminnan tavoitteiden yhteiskunnallinen merkitys ja tuloksellisuus, ei pelkästään toiminnan piirissä oleva henkilömäärä, jotta rahoitusmalli kannustavan saavutettavan vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen. Hankkeen väliraportin lausuntopalautteessa korostettiin, että toimintamuodon tunnistaminen ja ymmärtäminen rahoittajien puolelta on tärkeää, ja toimintamuodolle toivottiin nykyistä enemmän rahoitusta. Lisäksi ehdotettiin, että julkinen rahoitus voisi ohjautua tuetun vapaaehtoistoiminnan koordinointiin ja tiedottamiseen sekä koulutusmateriaalien yhtenäistämiseen.¹¹⁹

114 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

115 Lahden Diakonialaitos (2021).

116 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

117 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

118 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

119 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

Tärkeää olisikin jatkaa vuoropuhelua esimerkiksi valtionapuviranomaisten kanssa siitä, miten saavutettavan vapaaehtoistoiminnan hyödyt on tällä hetkellä tunnistettu eri avustusprosesseissa, ja miettiä, voitaisiinko julkisten rahoitusprosessien keinoin tukea saavutettavan vapaaehtoistoiminnan laajempaa käyttöönottoa.

HAVAINTO: Saavutettavan vapaaehtoistoiminnan mallien käyttööntämiseksi vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden yhteistyö ja tiedottaminen vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista on tärkeää. Saavutettavaan vapaaehtoistointaan liittyvät koulutukset voisivat auttaa ottamaan saavutettavan vapaaehtoistoiminnan malleja käyttöön. Vapaaehtoistoiminnan koordinaattoreille olisi myös hyvä tarjota esimerkkejä siitä, millaisia tehtäviä he voivat suunnitella ja miten koordinaatio toimii käytännössä.

5 Yhteiskunnalliset rakenteet vapaaehtoistoiminnan ympärillä

5.1 Yleistä

Tässä luvussa käydään läpi erilaisia yhteiskunnallisia rakenteita, joiden on havaittu vaikuttavan vapaaehtoistoiminnan kentän toimintaedellytyksiin. Havainnot on jaoteltu sen mukaan, onko kyse valtakunnallisista rakenteista vai enemmän alue- ja paikallistason kysymyksistä. Luvussa 5.2 valtakunnallisten teemojen alle on koottu huomiot lainsäädännöllisistä haasteista, viranomaistiedon saatavuudesta, vapaaehtoistoimintaa koskevasta valtakunnallisesta koordinaatiovastuusta, sekä vapaaehtoistoiminnan arvostuksen puutteesta. Luvussa 5.3 on kuvattu puolestaan alue- ja paikallistasoa koskevia teemoja, jotka liittyvät kuntien ja hyvinvointialueiden rakenteisiin, vapaaehtoistoiminnan yhteistyöverkostoihin, sekä vapaaehtoistehtävien löytämistä koskeviin verkkoalustoihin.

5.2 Valtakunnalliset rakenteet

5.2.1 Lainsäädännölliset esteet

5.2.1.1 Aikaisemmat selvitykset

Suomessa ei säädetä erikseen vapaaehtoistoinnasta, sen muodoista tai siihen liittyvistä reunaehdoista. Vapaaehtoistoimintaan liittyvää sääntelyä löytyy kuitenkin muusta lainsäädännöstä. Vapaaehtoistoimintaan kohdistuvia lainsäädännöllisiä ja muita esteitä on kartoitettu useammassa julkisen sektorin toteuttamassa selvityksessä viimeisten vuosien aikana. Vuonna 2015 valtiovarainministeriön johdolla selvitettiin vapaaehtoistoiminnan lainsäädännön kehittämistarpeita ja ohjeistuksen täsmentämistä sekä ministeriöiden koordinaatiovastuita vapaaehtoistoimintaa koskevan lainvalmistelun ja vapaaehtoistoiminnan yleisten edellytysten luomisen osalta.

Hankkeen loppuraportissa todettiin, että monet esteiksi koetuista ongelmista johtuvat tiedon puutteesta, ja että vapaaehtoistojalle ohjeistuksen hajanaisuus ja viranomaisen yhteistyön puute kasvattaa toimijoiden hallinnollista taakkaa. Hankkeen työryhmä esitti lainsäädäntöön liittyviä kehitystoimenpiteitä muun muassa linkittyen vapaaehtoistoiminnan verotukseen, kulukorvauksiin ja toimijoiden palkitsemiseen, vapaaehtoisten

vakuutuksiin ja vastuisiin, avustusten hakujärjestelmän kehittämiseen sekä lupa- ja ilmoitusmenettelyiden keventämiseen liittyen.¹²⁰

Vapaaehtoistoiminnan sääntelyä selvitettiin seuraavan kerran oikeusministeriön johdolla liikenne- ja viestintäministeriön asettamassa säädösten sujuvoittamisen toimeenpanoryhmän alatyöryhmässä vuosina 2015-2019. Myös tämän alatyöryhmän työssä tunnistettiin joidenkin säädösten sujuvoittamisen tarpeita. Alatyöryhmä esitti muun muassa rahanke-räyslakia uudistettavaksi, ja valtionavustusprosessia yksinkertaistettavaksi. Alatyöryhmä esitti myös verovapaiden kulukorvausten rajojen nostamista ja toi esiin huomion siitä, että kansalaisyhteiskuntaan ja vapaaehtoistoimintaan liittyvä ohjeistus koetaan edelleen epäselväksi ja haastavaksi. Alatyöryhmän työstä ei julkaistu loppuraporttia.

Edellä mainittujen selvitysten ja niissä annettujen suositusten antamisen jälkeen valtioneuvostossa on tehty useita vapaaehtoistoiminnan asemaa tukevia lainsäädännöllisiä ja muita uudistuksia. Ensinnäkin vapaaehtoistoiminnan koordinaativastuu valtioneuvoston sisällä osoitettiin oikeusministeriölle ja vapaaehtoistoimintaan koskeva viranomaistieto kerättiin yhdelle internet-sivustolle¹²¹. Rahanke-räyslaki uudistettiin¹²², säätiöiden ja yhdistysten verokohtelua selvitettiin¹²³ ja potilasvakuutusjärjestelmää koskevassa uudistuksessa selkeytettiin vapaaehtoistojen vastuuta ja asemaa terveyspalvelujen tuotannossa ja terveyteen liittyvissä tehtävissä¹²⁴. Verovapaiden matkakustannusten korvausten enimmäismäärää korotettiin ja soveltamisalaa laajennettiin koskemaan myös julkisyhteisöiltä saatuja matkakustannusten korvauksia¹²⁵. Lisäksi työvoimatoimistoille laadittiin selkokielineen ohje työttömän oikeudesta toimia vapaaehtoisena. Vuonna 2018 käynnistettiin valtionavustusten kehittämis- ja digitalisointihanke, joka on parhaillaan käynnissä.¹²⁶

5.2.1.2 Vapaa!-Fri! –hankkeen aikana esiin tulleet havainnot

5.2.1.2.1 Yleistä

Myös Vapaa!-Fri! –hankkeessa on noussut esiin sidosryhmien esiin tuomia lainsäädäntöön liittyviä haasteita. Lainsäädäntöä koskevat havainnot liittyivät vapaaehtoistoimintaa koskevan erillislain säätämiseen, työttömän oikeuteen toimia vapaaehtoisena, kevyemmän

120 Valtiovarainministeriö (2015).

121 Viranomaistieto kerättiin ensin demokratia.fi –sivustolle. Nyt viranomaistieto löytyy Suomi.fi –sivustolta.

122 HE 214/2018 vp.

123 Oikeusministeriö (2016).

124 HE 298/2018 vp.

125 HE 124/2018 vp.

126 VM212:00/2018.

kansalaistoiminnan rekisteröintimahdollisuuteen, iäkkäiden henkilöiden parissa toimivan vapaaehtoisen rikostaustan tarkistamiseen, matkakulujen verovähennysoikeuteen, vapaaehtoisten palkitsemiseen ja vakuuttamiseen, pienimuotoista yritystoimintaa tekevien yhdistysten vapauttamiseen veroilmoitusten tekemisestä, tilinkäyttöön ja rahasiirtoihin liittyvään hallintokuormitukseen, sekä perhevapaalla olevien sosiaaliturvan yhteensovittamisen ongelmiin vapaaehtoistoiminnasta tai siihen liittyvästä koulutuksesta saataviin korvauksiin.

Lisäksi nostettiin esiin haasteet liittyen järjestyksenvalvojavaatimuksiin maaseudulla ja kylissä. Tapahtumien järjestämiseen liittyen haasteeksi on noussut myös taajamatapahtumiin liittyvä liikenteen katkaisuvaatimus. Myös tietyökortin vaatiminen tienvarsisiivouksissa ja talkoissa tuotiin esiin haasteena. Esiin nousi myös, että kunnissa on esiintynyt epävarmuutta siitä, missä tilanteessa kunta voi toimia yhdistyksen ottaman lainan takaajana. Huomioita nousi myös liittyen aikapankkien verotukseen sekä vuokratilayhtiöiden asukastilojen käytön rajoittamista koskeviin säännöksiin.

Alla on käyty yksityiskohtaisemmin läpi lainsäädäntöön linkittyvien havaintojen sisältö ja mahdolliset hankkeen aikana tehdyt toimenpiteet niiden osalta.

5.2.1.2.2 Vapaaehtoistoimintaa koskevan erillislain säätäminen

Hankkeessa on keskusteltu tarpeesta säätää vapaaehtoistoimintaa koskeva erillislaki. Keskustelun avasi jo aikaisemmista selvityksistä tuttu huomio siitä, että vapaaehtoistoimintaa koskeva sääntely on pirstaleista ja näin ollen toimijoille myös vaikeasti hallittavaa. Hankkeen toteuttamissa haastatteluissa jotkut vapaaehtois- ja järjestötoimijat totesivat kaipaavansa toimintansa tueksi vapaaehtoistoiminnan lainsäädäntökehikkoa, joka selkiyttäisi vapaaehtoistoiminnan roolia muun muassa sote-uudistuksessa ja loisi yhteistä pohjaa erilaisille toiminnoille. Toisaalta tuotiin esiin näkemyksiä, joiden mukaan liian yksityiskohtainen sääntely voi kaventaa ihmisten toimijuutta ja erityisesti vapaan kansalaistoiminnan kentän toimintaa.¹²⁷

Väliraportin lausuntopalautteessa erillislain säätämistä koskeva lähempi tarkastelu sai mallista kannatusta. Erillislain tarvetta perusteltiin sillä, että ilman erillislakia voi olla todennäköistä, että havaitut menettelyt työttömyysturvan epäämässä tulisivat jatkumaan. Lisäksi lausunnoissa pohdittiin lain valvonnan toteuttamista sekä sen julkiselle hallinnolle aiheuttamaa hallinnollista taakkaa.¹²⁸

127 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

128 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

Lisäksi pelastusalan vapaaehtoistoiminnassa esiin nousseet kysymykset työajan ja vapaaehtoistoiminnan välisestä rajanvedosta ovat nostaneet esiin tarpeen arvioida mahdollisuutta vapaaehtoistoimintaa koskevan erillislain säätämiseksi. Pelastusalan vapaaehtoistoiminnassa vaikuttaisi nimittäin olevan tarpeen selkeyttää sitä, miten vapaaehtoistoimintaan osallistuminen vaikuttaa työaikalain mukaiseen sallittuun työajan tuntimäärään sellaisissa tilanteissa, joissa vapaaehtoisen varsinaisena työnantajana ja vapaaehtoistoiminnan organisoijana toimii sama taho. Esimerkiksi sairaanhoitajana tai ensihoitajana työskentelevä henkilö osallistuu vapaalta palokuntayhdistyksen jäsenenä pelastustoiminnan tehtäviin. Näissä tilanteissa on tullut esiin tilanteita, joissa ansiotyön ja vapaaehtoistoiminnan tuntimäärät lasketaan yhteen, ja ne ylittävät sallitun tuntimäärän viikkotasolla, hankaloitaen tätä kautta pelastusalan vapaaehtoisten osallistumista pelastustoimintaan. Tilanne on ajankohtainen, kun pelastustoimen palvelut siirtyvät hyvinvointialueille.

Erillislain säätämisen sijasta ratkaisuna vapaaehtoistoimintaa koskevan lainsäädännön pirtaleisuuden tuomiin ongelmiin on nähty jo aikaisemmissa selvityksissä olemassa olevien ohjeistusten ja säädösten kokoaminen yhteen helposti saavutettaviksi, ja tällaisen tiedon olemassa olosta tiedottaminen. Hankkeessa ei ole tästä syystä lähdetty tarkemmin selvittämään vapaaehtoistoimintaa koskevan erillislainsäädännön säätämistä. Sen sijaan hankkeessa on päädytty panostamaan Suomi.fi –sivuston vapaaehtoistoimintaa koskevan alisivuston ja siellä olevan viranomaistiedon tunnettavuuden edistämiseen. Sivuston tunnettavuuden paranemista tulisi seurata esimerkiksi muutaman vuoden päästä toteutettavalla kyselyllä tai haastattelukierroksella. Tärkeää on tarkastella erikseen mahdollisuutta muuttaa työttömyysturvalain sääntelyä ja arvioida, tulisiko esimerkiksi pelastusalan vapaaehtoistoiminnassa esiin tulleiden kysymysten johdosta ryhtyä lainsäädäntötoimiin.

5.2.1.2.3 Työttömän työnhakijan oikeus osallistua vapaaehtoistoimintaan

Vapaa!-Fri! –hankkeen aikana yksi keskeisimmäksi lainsäädännöstä johtuvaksi haasteeksi on noussut työttömyysturvalain sääntely koskien työttömän oikeutta toimia vapaaehtoisena. Työttömyysturvalaissa (1290/2002) säädetään kaksiportaisesta arvioinnista työttömyysetuuksien maksamisen kannalta sallitun vapaaehtoistoiminnan luonteen arvioimiseksi. Lain 2 luvun 4 §:n 1 momentissa säädetään ensimmäisestä kriteeristä. Sen mukaan työnhakijalla on oikeus työttömyysetuuteen siltä ajalta, jona hän palkatta osallistuu *tavanomaiseen yleishyödylliseen vapaaehtoistyöhön tai tavanomaiseen talkootyöhön*. Pykälän 2 momentissa säädetään lisäehdosta, jonka mukaan sallittua ei ole kuitenkaan palkatta työskenteleminen *yrityksessä tai sellaisissa tehtävissä, jotka yleisesti tehdään työsuhteessa tai yritystoimintana*.

Lain perustelujen ja työ- ja elinkeinoministeriön ohjeen (TEM/12765/2022) mukaan sääntelyn tarkoituksena on ollut yhdenmukaistaa lain soveltamiskäytäntöjä ja parantaa niiden ennakoitavuutta sekä mahdollistaa ihmisten osallistuminen talkoo- ja

vapaaehtoistoimintaan ilman vaikutuksia henkilön saamaan työttömyysturvaan. Lain esitöissä todetaan, että vapaaehtoistyötä koskevan säännöksen puuttuminen oli osaltaan vähentänyt ihmisten osallistumista yhteiskunnallisesti merkittävään vapaaehtoistoimintaan. Perusteluissa myös todetaan, että säännöksellä pyritään estämään työelämän vääristymistä, jota erityisesti 4 §:n 2 momentti turvaa.¹²⁹

Huolimatta lain mahdollistavasta tarkoituksesta, työttömyysturvalain sääntely on käytännössä osoittautunut joidenkin järjestöjen ja myös kuntien toiminnassa keskeiseksi järjestön vapaaehtoistoimintaa haastavaksi seikaksi. Näiden tahojen toiminnassa on tullut säännöllisesti vastaan tilanteita, joissa työttömät henkilöt eivät ole uskaltaneet tulla mukaan järjestön toimintaan, koska sen on pelätty vaikuttavan kielteisesti työttömyysetuuksiin.¹³⁰ Hankkeen väliraportin lausuntopalaute vahvisti tätä havaintoa: ongelma on todellinen, ja haastaa vapaaehtoistoimintaa usealla eri sektorilla.¹³¹

5.2.1.2.3.1 Työvoimapolitiittinen lausunto ja sen käsittely

Työnhakijan työttömyysetuuden saamisen työvoimapolitiittisista edellytyksistä annetaan työttömyysetuuden maksajaa sitova työvoimapolitiittinen lausunto. Työ- ja elinkeinoministeriön työnvälitystilaston mukaan työvoimapolitiittisia lausuntoja, joissa työnhakijan oikeus työttömyysetuuteen on evätty sillä perusteella, että työnhakija työskentelee palkatta yrityksessä tai sellaisissa tehtävissä, jotka yleisesti tehdään työsuhhteessa tai yritystoimintana on annettu eri henkilöille vuonna 2019 arviolta noin 390, vuonna 2020 arviolta noin 420 ja vuonna 2021 arviolta noin 540¹³². Kyseisten lausuntojen antaminen on 1.10.2021 alkaen valtakunnallisesti keskitetty Uudenmaan TE-toimistolle. Keskittämällä turvataan soveltamis- ja ratkaisukäytännön yhdenmukaisuutta. Jos TE-toimisto voi suoraan todeta, että kyse on tavanomaisesta vapaaehtois- tai talkootyöstä, asia voidaan ratkaista siinä TE-toimistossa tai työllisyyden edistämisen kuntakokeilussa mukana olevassa kunnassa, jossa työnhakija on asiakkaana.

Sidosryhmien haastatteluista ja väliraportin lausuntopalautteesta syntyy kuitenkin kuva, että varsinaisten päätösten lukumäärän suhteellisesta vähäisyydestä huolimatta nykyinen oikeustila on luonut kentälle niin sanotun pelotevaikutuksen, jonka vaikutukset ovat laajemmat kuin varsinaisten työvoimapolitiittisten päätösten määrä viestittää. Sidosryhmät ovat epävarmoja siitä, minkälainen vapaaehtoistoiminta täyttää lain edellytykset toiminnan tavanomaisuudesta ja yleishyödyllisyydestä, ja siitä, minkälainen toiminta on sellaista,

129 HE 88/1997 vp.

130 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

131 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

132 Työ- ja elinkeinoministeriö.

josta ei jossain muualla maksettaisi palkkaa. Käytännön tasolla tilannetta hankaloittaa se, että työttömyysetuuden maksaminen keskeytetään sinä aikana, kun vapaaehtoistoiminnan luonnetta ja sen vaikutuksia työttömyysetuuden maksamiseen arvioidaan.¹³³ Järjestöjen on vaikeaa tarjota vapaaehtoistoimintaa työttömille, mikäli vallitsee epäselvyyttä siinä, missä tilanteissa työttömyysturva voidaan katkaista vapaaehtoistoimintaan osallistumisen vuoksi.

Yksittäisellä työnhakijalla on kuitenkin aina mahdollisuus olla yhteydessä TE-toimiston sen selvittämiseksi, mikä vaikutus tietyllä konkreettisella toiminnalla olisi hänen työttömyysturva-oikeuteensa. Jos kyse on selvästi työttömyysturvalaissa tarkoitettusta tavanomaisesta yleishyödyllisestä vapaaehtoistyöstä tai tavanomaisesta talkootyöstä, asian käsittelystä ei välttämättä aiheudu viivettä työttömyysetuuden maksamiseen. Yhtenä keinona vastata pelotevaikutuksen tuomaan haasteeseen onkin viranomaisen puolelta tuotoa esiin työnhakijan tietoisuuden lisääminen tahoista, joilta työttömyysturva-asioihin liittyvää neuvontaa on saatavissa ja tarvittaessa työnhakijan ohjaaminen näiden tahojen suuntaan.

Väliraportin lausuntopalautteessa tuodaan kuitenkin esiin, että työttömät ovat kokeneet asian selvittämisen TE-palveluiden kanssa haastavaksi. Yleinen TE-palveluiden neuvonta kehottaa pääsääntöisesti ottamaan yhteyttä omaan TE-asiantuntijaan asian tiimoilta, mutta yhteydenottoa asiantuntijaan hankaloittaa se, että heillä ei nykyisin ole asiantuntija-kohtaista puhelinnumeroa. Lisäksi vaikuttaa siltä, että tulkinnoissa vapaaehtoistyön luonteesta ja sen mahdollisesta sanktioimisesta on sekä asiantuntijakohtaisia että alueellisia eroja.¹³⁴

5.2.1.2.3.2 Vaikutukset

Lainsäädäntöön liittyvät epävarmuudet ovat johtaneet joissain tapauksissa esimerkiksi siihen, että työkykyiset ja työttömäksi jääneet iäkkäämmät henkilöt eivät ole uskaltaneet tulla mukaan entistä ammattiaan muistuttavaan vapaaehtoistoimintaan.¹³⁵ Epäselvän oikeustilan on katsottu vaikuttavan myös epäsuotuisasti maahanmuuttaneiden henkilöiden asemaan. Maahanmuuttaneiden ihmisten kanssa työskentelevän järjestön edustajat ovat tuoneet esiin, että heidän toimintaansa mukaan tuleva ei-suomenkielinen on usein työtön, ja vapaaehtoistoiminta nähdään väylänä saada työllistymistä tukevaa kokemusta suomalaisessa järjestössä toimimisesta. Epävarmuus työttömyysturvalain sääntelyn vaikutuksista johtaa ajoittain kuitenkin siihen, että ihmiset eivät uskalla tulla mukaan toimintaan. Vapaaehtoistoiminnan aseman turvaamiseksi olisikin tärkeää, että järjestöt voisivat

133 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

134 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

135 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

omassa toiminnassaan tuoda esiin vapaaehtoistoiminnan tekijälleen tuomat myönteiset vaikutukset, kuten sosiaalisten verkostojen karttumisen sekä järjestöstä saatavan työllistymistä tukevan kokemuksen.¹³⁶

Vapaaehtoistyö.fi –palvelun kautta toteutetun vapaaehtoisille suunnatun kyselyn mukaan jopa 18,5 % (n=210) kyselyyn vastanneista henkilöistä oli oman arvionsa mukaan työllistynyt vapaaehtoistoiminnan avulla. Toiminnassa kartutetut taidot, osaaminen ja kokemus, verkostojen luominen, aktiivinen osallistuminen ja uusien mielenkiinnon kohteiden löytäminen luovat toisinaan mahdollisuuksia uuden uran tai työpaikan löytymiselle.¹³⁷ Väli­raportin lausuntopalautteessa myös korostettiin, että tilanteen selkeyttämällä voisi olla myönteinen vaikutus saada lisää toimijoita järjestöihin, ja se voisi auttaa vapaaehtois­toiminnan polarisoitumisen katkaisemisessa. Lisäksi tuotiin esiin, että työttömyysturvan saantia koskevan epävarmuuden tuoma psyykinen kuormittuminen tulee ottaa vakavasti ja sitä tulee ennaltaehkäistä. Yhteiskunnan tulee myös pystyä mahdollistamaan rakenteet, joiden puitteissa myös kognitiivisesti haastava vapaaehtoistoiminta on mahdollista, sillä vapaaehtoistoiminta on hyvä keino pitää yllä työkykyä ja tietotaitoa.¹³⁸

5.2.1.2.3.3 Haasteiden rajautuminen vapaaehtoistoiminnan sisällä

Epäselvyydet työttömän oikeudessa osallistua vapaaehtoistoimintaan ovat nousseet esiin myös kahdessa aikaisemmassa valtioneuvoston selvityksessä. Työttömyysturvalain sääntelyä ei ole havaintojen johdosta kuitenkaan päädytty muuttamaan, vaan sen sijaan työ- ja elinkeinoministeriön ja työvoimatoimistojen ohjeita on päivitetty, jotta lain salliva tarkoitus tulisi ohjeista paremmin esiin. Ohjeissa on esimerkiksi tuotu esiin, että jos työnhakija osallistuu yleishyödyllisen yhteisön, mukaan lukien yleishyödyllisen yrityksen, muuhun toimintaan kuin elinkeinotoimintaan, sitä voidaan pitää tavanomaisena yleishyödyllisenä vapaaehtoistyönä siinäkin tapauksessa, että tällaisia tehtäviä tehdään yleisesti työsuhteessa. Ohjeiden päivitys vaikuttaisikin vähentäneen kentällä esiin nousevia haasteita.

Sääntelyyn liittyvät haasteet vaikuttavat tänä päivänä kohdistuvan erityisesti sellaisiin tilanteisiin, joissa vapaaehtoistoiminta on luonteeltaan jollain tavoin vaativampaa, pitkäaikaisempaa tai ihmisen aikaisempaa ammattia joltain osin muistuttavaa toimintaa. Tilanne on hankala, sillä eron tekeminen niin sanotun ammattitehtävän ja vapaaehtoistehtävän välillä voi haastavaa tai jopa keinotekoista.

136 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

137 Vapaaehtoistyö.fi (2021).

138 Oikeusministeriö (2022). Väli­raportin lausuntopalaute.

Vapaaehtoistoiminnan vaativuuteen ja ammattimaisuuteen liittyviä tulkintatilanteita voi tulla vastaan esimerkiksi, jos entinen IT-alan ammattilainen haluaa toimia digitukena, sote-alan ammattilainen haluaa toimia vapaaehtoisena sairaalassa (esim. OLKA-toiminta), tai jos valokuvaaja haluaa tehdä omaa ammattiaan vastaavia vapaaehtoistehtäviä työttömyytensä aikana. Myös erilaisia vaativia pelastusalan tehtäviä tehdään vapaaehtoisuuteen perustuen. Tiedossa on myös, että erilaisissa ESR- ja Leader –hankkeissa toimii hankkeavustajina vapaaehtoisia. Huomionarvoista on myös se, että järjestösektori on ammatimaistunut, ja tämä kehityskulku haastaa työttömyysturvalain soveltamista vapaaehtoisuuteen nykyisessä muodossaan. Haastavia tilanteita nousee myös kuntien ja julkisen hallinnon organisoiman vapaaehtoistoiminnan osalta, sillä sääntely ei ota suoraan kantaa miten julkisen hallinnon organisoimaan vapaaehtoistoimintaan tulisi sääntelyn valossa suhtautua.¹³⁹

Lakia soveltavan viranomaisen lausuntopalautteessa esiin tuomat havainnot tukevat edellä esitettyä. Voimassa olevan sääntelyn katsotaan mahdollistavan työttömän osallistumisen tavanomaiseen yleishyödylliseen vapaaehtoistoimintaan tai tavanomaiseen talkootyöhön, ja tältä osin ratkaisukäytäntö on selkeä. Selvitettävät tilanteet liittyvät sen sijaan siihen, mikä kaikki toiminta katsotaan yleishyödylliseksi toiminnaksi. Esimerkiksi auttamistoiminnassa vapaaehtoistoiminta voi olla jotain muuta kuin yleishyödyllistä, riippuen toimijasta. Ongelmat koskevat toisaalta niitä tilanteita, joissa mennään sitovampaan toimintaan. Selvitettäviä tapauksia on ollut myös tilanteissa, joissa työtön osallistuisi vapaaehtoistoimintaan yrityksessä tai kunnan toiminnoissa esim. hoitoalalla. Tällainen ei ole soveltavan viranomaisen näkemyksen mukaan lain näkökulmasta tarkoituksenmukaista.¹⁴⁰

Väliraportin lausuntopalautteessa yhteen 19 lausunnonantajaa katsoi, että työttömän oikeutta osallistua vapaaehtoistoimintaan tulisi parantaa joko lainsäädäntöä muuttamalla tai muulla tavoin, tai ainakin asiaa tulisi selvittää tarkemmin. Myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ylläpitämällä Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtaminen –sivustolla tuodaan esiin suositus, että työttömyysturvalain sääntelyä tulisi selkiyttää, jotta työttömät työnhakijat voisivat olla mukana vapaaehtoistoiminnassa ilman huolta toimeentulon menetyksestä.¹⁴¹

Vapaaehtoistoimintaa haastavan tilanteen korjaamiseksi on tarpeen, että työttömyysturvalain säännöksen mahdollinen uudistamistarve otetaan tarkasteltavaksi. Sääntelyn tarkastelussa tulisi ottaa huomioon edellä mainitut havainnot, ja punnita sääntelyn merkitystä ja vaikutuksia vapaaehtoistoiminnan kenttään. Arvioinnissa tulisi huomioida

139 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

140 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

141 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

vapaaehtoistoimintaan osallistumisesta tekijälleen koituvat hyödyt sekä mahdolliset työelämän vääristymisen haitat. Kuten vapaaehtoistoiminnan tutkimus osoittaa, vapaaehtoistoiminta on tällä hetkellä niin sanotusti keskiluokkaista ja vapaaehtoistoiminnan haasteeksi on koettu, että toimintaan mukaan tulevat vapaaehtoiset tulevat suhteellisen rajallisista taustoista. Jotta eriytymiskehitys ei jatkuisi, tulisi lainsäädännön tukea erityisesti heikommassa asemassa olevien ihmisen mahdollisuuksia käyttää osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiaan.

Tarkastelussa olisi hyvä käydä läpi mitkä eri organisaatiot ovat lain näkökulmasta niin sanottuja sallittuja järjestäjätahoja ja harkita mahdollisuutta mainita nämä tahot ohjeiden sijasta suoraan säännöstarsolla. Lisäksi vaikuttaisi olevan tarpeen käydä keskustelua siitä, miten sääntelyyn sisältyvä ansiotyöhön rinnastuvien tehtävien kieltäminen on sovellettavissa tämän päivän vapaaehtois- ja järjestötoiminnassa, ja olisiko siitä mahdollista luopua kokonaan. Vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden tulisi olla mukana tarkastelemassa lain säännöksen uudistamistarpeita.

5.2.1.2.4 Kevyempi kansalaistoiminnan rekisteröitymismuoto

Hankkeen väliraportin lausuntopalautteessa kannatettiin kevyemmän rekisteröitymismuodon säätämistä, ja sen katsottiin tarjoavan yhdistystoiminnalle kaivattuja vaihtoehtoisia kansalaistoiminnan organisointimuotoja. Hankkeen sidosryhmien mukaan kevyempi rekisteröitymismuoto ei tukisi vain uudenlaisen, olemassa olevaa yhdistystoimintaa täydentävän vapaamman toiminnan tekemistä, vaan se toisi helpotusta myös olemassa oleville yhdistyksille, jotka miettivät parhaillaan oman toimintansa uudistamista ja keinoja löytää toimintaan uusia jäseniä.

Kevyempää kansalaistoimintaa koskeva esitys sisältyi oikeusministeriön yhteisöllinen kansalaistoiminta 2020 luvulla –lainsäädäntöhankkeen työryhmän ehdotukseen¹⁴², jossa esitettiin sädeittäväksi uusi kevyempi rekisteröitymismuoto kansalaistoiminnalle (toimintaryhmälaki). Toimintaryhmälakia koskeva esitys ei kuitenkaan edennyt eduskuntaan, ja uusi kevyempi rekisteröitymismuoto jäi toteuttamatta pääministeri Marinin hallituskaudella.

Vapaa!-Fri! –hankkeen sidosryhmät tunnustivat, että toimintaryhmälaki olisi voinut olla tärkeä helpotus erityisesti osassa harvaan asutulla maaseudulla havaittuun tilanteeseen, jossa kansalaistoiminnassa on nähty merkkejä hiipumisesta aktiivisten vapaaehtoisten ikääntymisestä johtuen. Kevyempi toimintamuoto voisi innostaa erityisesti nuoria käynnistämään alueella uutta toimintaa, ja toimimaan ikään kuin ”sisäänheittotuotteena” kansalaistoimintaan lähtemiseksi. Kevyempi toimintamuoto voisi tuoda myös helpotusta

142 Oikeusministeriö (2021). Työryhmän mietintö.

olemassa oleville yhdistyksille, jotka etsivät parhaillaan vaihtoehtoja oman toimintansa hallinnon keventämiseksi.¹⁴³

Tärkeänä on myös pidetty, että rekisteröimättömät ryhmät voisivat hakea rahoitusta niiden toimintaan. Tällä hetkellä julkisen hallinnon toimijat, kuten ministeriöt, kunnat ja muut viranomaistahot, eivät pääsääntöisesti mahdollista avustusten hakemista rekisteröimättömille ryhmille. Esimerkiksi maaseudulla on paljon ei-rekisteröityneitä toimijoita, eivätkä nämä vapaamuotoiset ryhmät voi hakea hankerahoitusta¹⁴⁴. Vaikka kehityskulku on tämän osalta ollut viime vuosina myönteinen, ja joissakin kunnissa avustusten hakeminen on esimerkiksi jo avattu rekisteröimättömille ryhmille, kaippaa vapaaehtoistoiminnan kenttä kuitenkin julkiselta hallinnolta nopeampia ratkaisuja.¹⁴⁵

Tärkeää olisikin, että kansalaistoiminnalle tarkoitetun kevyemmän rekisteröitymismuodon säätämismahdollisuus otettaisiin valtioneuvostossa uudelleen tarkasteltavaksi ja samalla selvitetäisiin mahdollisuutta rahoittaa rekisteröimättömien kansalaistoimijoiden ryhmien toimintaa valtionavustuksilla.

5.2.1.2.5 Rikostaustan tarkistaminen iäkkäiden henkilöiden kanssa toimivilta vapaaehtoisilta

Hankkeessa nousi esiin ajatus myös siitä, tulisiko iäkkäiden parissa toimivilta vapaaehtoisilta voida tarkistaa rikosrekisteriote samalla tavoin, kuin lasten kanssa parissa toimivilta¹⁴⁶. Väliraportin lausuntopalautteen mukaan ikääntyvien suhteen turvallisuus on alati kasvava huoli. Myös ikäihmiset kokevat kaltoinkohtelua ja väkivaltaa, mikä on uskottua yleisempää. Yksi keino vastata tähän haasteeseen voisi olla mahdollistaa iäkkäiden kanssa toimivien auttajien taustan tarkistaminen. Vapaaehtoistoimintaan osallistuvan rikostaustan selvittäminen nähdään erityisen tarpeelliseksi silloin, kun toiminnan piirissä on sellaisia henkilöitä, joiden itsemääräämiskyky ja kyky huolehtia omista eduistaan on heikentynyt.¹⁴⁷

Eduskunnassa on parhaillaan käsiteltävänä hallituksen esitys laiksi sosiaali- ja terveydenhuollon valvonnasta sekä eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Ehdotukseen sisältyy säännös rikostaustan tarkistamisesta sosiaali- ja terveydenhuollon ammatihenkilöiltä. Ehdotuksen tavoitteena on vahvistaa palvelunjärjestäjän ja palveluntuottajan omaa vastuuta palvelujen laadusta, turvallisuudesta ja asianmukaisuudesta. Omavalvontaan ehdotetaan sisällytettäväksi palveluntuottajan velvollisuus tarkistaa iäkkäiden ja

143 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

144 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

145 Vapaa!-Fri! -hankkeen kuntapilotit.

146 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

147 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

vammaisten henkilöiden kanssa työskenteleviksi aikovien henkilöiden osalta rikosrekisteriote, jos työskentelyyn kuuluisi pysyväisluontoisesti ja olennaisesti iäkkäiden tai vammaisten henkilöiden hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa iäkkään tai vammaisen henkilön kanssa.¹⁴⁸

Esiin tulleiden havaintojen ja uuden ammattihenkilöitä koskevan velvoitteen säätämisen perusteella olisikin tärkeää, että mahdollisuutta säätää rikostaustan tarkistamisesta selvaisilta vapaaehtoisilta, jotka toimivat iäkkäiden ja/tai toimintakyvyltään heikentyneiden henkilöiden kanssa, selvitettäisiin tarkemmin. Selvityksessä tulisi kiinnittää erityistä huomiota vapaaehtoistoimintaa organisoivalle taholle aiheutuviin kustannuksiin ja mahdollisiin haittavaikutuksiin vapaaehtoistoiminnan houkuttelevuuteen.

5.2.1.2.6 Kulukorvaukset, palkitseminen ja vakuutukset

Kulukorvausten maksamisen, vapaaehtoisten palkittamisen sekä vapaaehtoistoiminnassa tarvittavien vakuutusten osalta esiin havainnoissa oli kyse pitkälti tiedon puutteesta, eikä varsinaisesti lainsäädännön muutostarpeista. Epätietoisuus palkittamiseen liittyvän sääntelyn sisällöstä on johtanut joissain yhdistyksissä esimerkiksi siihen, että vapaaehtoisille ei makseta kulukorvauksia lainkaan, jotta korvausten osalta ei meneteltäisi väärin.

Vakuutuksia koskevat tietotarpeet liittyivät puolestaan ainakin osittain tietyillä erityisillä toimialoilla tarvittaviin lupiin ja vakuutuksiin, ei niinkään yleisesti esimerkiksi tapahtumien järjestämisessä tarvittaviin lupiin ja vakuutuksiin.¹⁴⁹ Suomi.fi-sivustolle on kerätty tapahtumanjärjestäjän muistilistan alle keskeiset tapahtumissa tarvittavat luvat ja ilmoitusvelvollisuudet. Vastuu- ja palkitsemiskysymyksistä löytyy myös laajemmin ohjeistusta sekä Suomi.fi –sivustolta että verottajan sivuilta. Hankkeessa ei näin ollen päädytty ehdottamaan muutoksia mainittuja kokonaisuuksia koskevaan lainsäätöön tai ohjeistukseen liittyen.

5.2.1.2.7 Järjestyksenvalvojavaatimus, liikenteen katkaisuvaatimus ja tienvarsisiivoukset

Tapahtumien järjestämiseen liittyen nousi esiin epäselvyys siitä, milloin yleisötilaisuudesta pitää tehdä ilmoitus poliisille ja milloin yleisötilaisuuden järjestäminen edellyttää järjestyksenvalvojien asettamista tilaisuuteen. Kokoontumislaki (530/1999) sisältää säännökset siitä, milloin yleisötilaisuuksista pitää tehdä poliisille ilmoitus. Poliisi voi tarvittaessa antaa yleisötilaisuuden järjestämisestä ennakolta tai tilaisuuden aikana ohjeita ja määräyksiä mm. yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi. Lain esitöiden mukaan

148 HE 299/2022 vp.

149 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

toimenpiteet järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi voivat koskea esimerkiksi poliisin hyväksymien järjestyksenalvojen asettamista.

Pääsääntönä on velvollisuus tehdä tilaisuuden järjestämisestä ilmoitus poliisille. Laissa säädetään kuitenkin myös poikkeuksista pääsääntöön. Ilmoitusta ei tarvitse tehdä sellaisesta yleisötilaisuudesta, joka osanottajien vähäisen määrän, tilaisuuden luonteen tai järjestämispaikan vuoksi ei edellytä toimenpiteitä järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi tai sivullisille ja ympäristölle aiheutuvan haitan estämiseksi taikka erityisiä liikennejärjestelyjä. Poliisin sivuilla tarkennetaan vielä, että ainakin suurista tapahtumista (useita satoja osallistujia), myöhään kestävästä tai erityisryhmille suunnatuista tapahtumista, ja esimerkiksi yleisten paikkojen (varsinkin liikenneväylät) ulkotapahtumista on syytä tehdä ilmoitus¹⁵⁰. Poliisi arvioi siis kokoontumislain säännösten nojalla, milloin tapahtumaan on tarve asettaa järjestyksenalvoja. Arviointi tehdään aina tapauskohtaisesti, ja poikkeuskriteereitä arvioidaan aina kokonaisuutena. Näin ollen esimerkiksi pieni osallistujamäärä ei välttämättä muodosta sellaisenaan poikkeusperustetta, jos esimerkiksi tilaisuuden luonne edellyttää järjestyksenalvojen asettamista esimerkiksi ympäristölle aiheutuvan haitan estämiseksi. Hankeen toimesta järjestyksenalvojen asettamista koskevat kriteerit tullaan viemään Suomi.fi –sivustolle tapahtumanjärjestäjän muistilistaan.

Tapahtumien järjestämiseen liittyväksi haasteeksi on noussut esiin myös taajamatapahtumiin liittyvä liikenteen katkaisuvaatimus, jonka perusteena on ollut estää mahdollisuus ajaa ajoneuvolla väkijoukkoon¹⁵¹. Poliisi voi määrätä liikenteen katkaistavaksi tapahtumien yhteydessä perustuen samoihin edellä selostettuihin kokoontumislain säännöksiin. Sidosryhmät ovat tuoneet esiin, että liikenteen katkaisuvaatimuksen osalta haaste liittyy katkaisuvaatimuksen käsittelyprosessin hitauteen. Yhä useammin erilaiset taajamatapahtumat vaativat tiealueiden sulkemista, ja päätöksen asiassa tekee joko kunnan- tai kaupunginhallitus tai kunnan/kaupungin viranhaltija. Käsittely on koettu sujuvaksi, kun päätös on tehty kunnan/kaupungin viranhaltijan toimesta. Kunnat voisivatkin helpottaa tapahtumien järjestämistä madaltamalla mahdollisuuksien mukaan mainittua käsittelyprosessia siten, että viranhaltijat käsittelevät hakemukset kunnan- tai kaupunginhallituksen sijasta.

Myös tietyökortin vaatiminen tienvarsisiivouksissa ja talkoissa on mainittu vapaaehtois-toimintaa haastavaksi seikaksi maaseudulla ja kylissä¹⁵². Tienvarsisiivouksia koskevat huomiot liittyivät väärinkäsitykseen lainsäädännön vaatimuksista. Epäselvää tilannetta pyritään selvittämään lisäämällä Suomi.fi-sivustolle maininta, että Väylävirasto suosittaa tietyökorttia käytettäväksi tienvarsisiivouksissa ja talkoissa, mutta se ei ole sitova vaatimus.

150 <https://poliisi.fi/yleisotilaisuudet>.

151 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

152 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

Suomi.fi –sivustolle tullaan lisäämään myös tapahtumanjärjestäjille tarkoitettu ohjeistus järjestyksenvalvojavaatimuksesta.

5.2.1.2.8 **Pienimuotoinen yritystoiminta ja kunnat yhdistysten lainojen takaajina**

Sidosryhmiltä lausutopalautteessa tullutta ehdotusta, jonka mukaan pienimuotoista yritystoimintaa tekevät yhdistykset olisi hyvä vapauttaa veroilmoitusten tekemisestä, selvitettiin tarkemmin hankkeen puitteissa. Haasteelliseksi ehdotuksessa nähtiin se, että veroilmoituksen perusteella verottaja saa ylipäänsä tiedon siitä, että yhdistyksellä on ollut veronalaista liiketoimintaa. Verottajalla ei ole muita kanavia tämän tiedon saamiseksi. Ehdotuksessa olisi näin ollen tosiasiallisesti kyse yhdistysten verovapauksien laajentamisesta, johon liittyy myös valtioneukisääntely ja siihen liittyvät haasteet. Näin ollen ehdotusta ei hankkeen puitteissa lähdetty edistämään tätä selvitystä laajemmin.

Lisäksi hankkeessa selvitettiin tarkemmin esiin tullutta havaintoa siitä, että joissain kunnissa on esiintynyt epävarmuutta siitä, missä tilanteessa kunta voi toimia yhdistyksen ottaman lainan takaajana. Kunnat ovat toisinaan taanneet yhdistysten ottamia lainoja, ja järjestöpuolella tällaista kunnan toimintaa on pidetty tärkeänä apuna. Havaintojen perusteella asiaa koskeva sääntely on selkeä; asiasta säädetään kuntalain 129 §:ssä, ja mainittu sääntely mahdollistaa kunnalle tapauskohtaisen harkinnan takaukselle tarvittavien vastavakuuksien määrästä. Tilanteet voivat vaihdella riippuen taattavan lainan määrästä ja kunnan koosta ja talouden tilasta. Näin ollen kunnille ei ole ollut mahdollista antaa yleispätevää ohjetta siitä, minkä suuruiset vastakuudet turvaavat kunnan taloudellisen edun takaustilanteissa. Kuntaliitto tarjoaa kunnille tarvittaessa oikeudellista apua yksittäistapauksiin liittyvissä arviointitilanteissa.

5.2.1.2.9 **Pankkien toiminta ja tilinkäyttöoikeus**

Pankkien tiukan tulkinnan järjestöjen hallitusten jäsenten taustojen selvittämisestä katsottiin lisäävän vapaaehtoisten byrokratiaa. Lausutopalautteen mukaan haasteen taustalla on geopolittisista syistä johtuvat pakotteet sekä valmisteilla oleva EU-lainsäädäntö, joka tähtää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaan. Lausutopalautteessa todetaan, että suuret ja vahvat kansalaistoimijat pystyvät vastaamaan kasvaneisiin vaatimuksiin paremmin mutta pienille ja/tai vapaaehtoisvoimin toimiville järjestöille nämä saattavat muodostua toiminnan kynnyskysymyksiksi. Toiveena esitettiin, että pankeille tulisi olla olemassa selkeä ohjeistus siitä, mitä lainsäätäjän ja toimivaltaisen valvontaviranomaisen odotukset ovat, jotta asia ei jää yksin pankkien oman tulkinnan varaan.¹⁵³

153 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausutopalaute.

Esiin tuotu haaste on tiedossa valtioneuvostossa, ja Finanssivalvonta työstää parhaillaan arviota, jossa mainitun ongelman laajuutta selvitetään. Asia on nostettu esiin myös eduskunnassa, kun Suomen Sosiaalidemokraattisen Puolueen järjestöt ja pankit –työryhmä antoi syksyllä 2022 asiasta toimenpide-ehdotuksen pankkien ja järjestöjen välisen vuoropuhelun lisäämiseksi. Koska haaste on tunnistettu keskeisessä vastuuviranomaisessa, ja sen ratkaisemiseksi on jo lähdetty etsimään keinoja, ei hankkeessa ole nähty tarpeelliseksi lähteä etsimään muita keinoja ongelman ratkaisemiseksi.

5.2.1.2.10 Vuokraloyhtiöiden yhteistilojen käyttö

Yhtenä haasteena nousi esiin vuokraloyhtiöiden yhteistilojen käyttöä koskevien säännösten sisältö. Vuokraloyhtiöissä vaaditaan hyväksyntä yhteistilojen käytölle, ja käytännössä moni mielekäs käyttö on estetty, kun asukastoimikunta ei ole hyväksynyt käyttöä. Tilat ovat usein suurella vajaakäytöllä tai vain pienen asukasjoukon käytössä.¹⁵⁴ Asia on tunnistettu ympäristöministeriön yhteishallintolain (laki yhteishallinnosta vuokratiloissa 649/1990) uudistuksessa¹⁵⁵, jonka lähtökohtana on ollut vuokratilojen asukkaiden päätösvalan ja vaikutusmahdollisuuksien vahvistaminen omaa asumistaan koskevissa asioissa.

Vapaa!-Fri! –hankkeessa esiin nousseet havainnot vuokraloyhtiöiden yhteistilojen käytössä ilmenneistä haasteista välitettiin ympäristöministeriölle lain uudistustyössä hyödynnettäväksi. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yhteishallinnosta valtion tukemissa vuokratiloissa sekä laiksi tupakkalain 2 §:n muuttamisesta on parhaillaan käsiteltävänä eduskunnassa¹⁵⁶.

5.2.2 Viranomaistieto ja sen saatavuus

Kuten edellä on tuotu esiin, näyttäytyy vapaaehtoistoimintaa koskeva lainsäädäntökehikko vapaaehtoistoimijoille pirstaleisena. Vapaaehtoistoimintaa koskevan viranomaistiedon löydettävyyttä pyrittiin edistämään jo vuonna 2015 käynnistetyssä valtiovarainministeriön hankkeessa. Hankkeen työryhmän suositusten mukaisesti luotiin verkkosivu, jonne kerättiin keskeistä vapaaehtoistoimintaa koskevaa viranomaistietoa. Sivusto luotiin ensin demokratia.fi -sivustolle, josta sen sisällöt siirrettiin myöhemmin Suomi.fi -sivustolle. Oikeusministeriö vastaa alisivuston sisällön päivittämisestä.

154 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

155 VN/325/2021.

156 HE 182/2022 vp.

Hankkeen sidosryhmät eivät kuitenkaan ole tietoisia mainitun alisivuston olemassaolosta ja saatavilla olevasta viranomaistiedosta¹⁵⁷¹⁵⁸. Suomi.fi -sivuston näkyvyyden kehittäminen onkin ollut yksi keskeinen hankkeen kehittämiskohde. Sivuston olemassa oloa on tuotu esiin ensinnäkin hankkeen aikana toteutetussa laajassa viestintäkampanjassa, joka näkyi muun muassa Helsingin Sanomissa, Ruutu-palvelussa ja Me Naiset –lehdessä. Suomi.fi -sivuston tunnettavuuteen on panostettu myös tuomalla sivustoa esiin Vapaaehtoistyö.fi ja Lähellä.fi –verkkoalustoilla. Linkitykset toteutetaan vuoden 2023 aikana verkkoalustojen muiden päivitystöiden yhteydessä.

Lisäksi Suomi.fi –sivuston alisivustolle tuodaan linkit vapaaehtoistyö.fi- ja lähellä.fi-sivustolle. Muita mahdollisia toimenpiteitä Suomi.fi-sivuston vapaaehtoistoimintaa koskevan alisivuston käytettävyyttä edistämiseksi voisi olla alisivuston muuttaminen käyttäjäystävälliseen *opas-muotoon*. Digi- ja väestötietovirasto on kehittänyt Suomi.fi –sivuston tietopaketeille uuden opas-muodon, joka ohjaa käyttäjää oikean tiedon äärelle palvelussa esitettyjen kysymysten avulla.

HAVAINTO: Vapaaehtois- ja järjestötoimijat voivat edistää Suomi.fi-sivuston vapaaehtoistoimintaa koskevan alisivuston tunnettavuutta tuomalla sivustoa esiin omilla verkkosivuillaan.

5.2.3 Oikeusministeriön koordinaatiostuu

Valtiovarainministeriön hankkeen yhtenä painopisteenä oli selvittää vapaaehtoistoiminnan koordinaation tarvetta valtioneuvostossa. Hankkeen työryhmän suositusten mukaisesti oikeusministeriö määriteltiin vapaaehtoistoiminnan koordinoinnin vastuuministeriöksi. Suosituksen mukaan koordinoinnilla tarkoitettiin vapaaehtoistoiminnan kentän seuraamista sekä kehittämishankkeiden yhteensovittamista valtioneuvostossa ja asiasta tiedottamista. Vapaa!-Fri! –hankkeen sidosryhmähaastattelussa ja hankkeen väliraportin lausuntopalautteesta kävi kuitenkin ilmi, että oikeusministeriön koordinaatiostuu ei ole sidosryhmille tuttu asia.

”Tämä oli yllättävä tieto, että tällainen koordinaatiostuu on olemassa.”

157 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

158 Oikeusministeriö (2022). Väliraportin lausuntopalaute.

Oikeusministeriön koordinaatiovastuun merkitystä on pohdittu hankkeen aikana. Sidosryhmät ovat tuoneet esiin, että valtioneuvostosta asioille löytyy yleensä luontevasti yksi ministeriö ja yhdyshenkilö, mutta vapaaehtoistoiminnalle ei tunnu tällaista vastuutahoa olevan. Tähän katsottiin vaikuttavan myös sen, että vapaaehtoistoiminnalle ei ole yleistä lainsäädäntökehikkoa, vaan toimintaa ohjaavat yksittäiset hajallaan olevat säännökset.

Haastateltavat toivat esiin, että koordinoivalta ministeriöltä kaivataan vapaaehtoistoiminnan tueksi alan tutkimusta, tietoa, neuvontaa, ohjaamista ja kokoavaa näkemystä. Käynnissä olevaa hanketta pidettiin erittäin tervetulleena. Koordinaatiovastuuseen liittyen tuotiin esiin, että kun vapaaehtoistoiminnan roolista keskustellaan eri yhteyksissä, esimerkiksi palvelujen kehittämiseen liittyen, eri toimijoiden toisistaan poikkeavat näkökulmat tekevät kehittämistyöstä haastavaa. Näkökulmat voivat vaihdella verotuksen, osallisuuden tai hyvinvoinnin lisäämisen välillä ja näissä tilanteissa koordinoiva ote ja ymmärrys vapaaehtoistoiminnan hyödyistä ja siihen liittyvistä erityisistä näkökulmista olisi tarpeen. Tärkeänä on pidetty, että ministeriössä kehitetty ymmärrys vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisesta merkityksestä leviäisi myös paikallisten toimijoiden päätöksentekoon.¹⁵⁹

Säädösten sujuvoittamisen toimeenpanoryhmän alatyöryhmä suositti vuonna 2019 työnsä lopuksi epävirallisen foorumin perustamista viranomaisten ja kansalaisyhteiskunnan välille. Ajatuksena oli, että tieto kansalaisyhteiskuntaan ja vapaaehtoistointaan liittyvistä ohjeistuksista ja säädöksistä välittyisi eri viranomaisten välillä sekä viranomaisilta yhdistyksille ja muille kansalaisyhteiskunnan toimijoille. Foorumin oli tarkoitus mahdollistaa myös suora dialogi kansalaisyhteiskunnan toimijoiden ja viranomaisten välillä.

Tällaista foorumia ei ole perustettu, mutta vakituisen foorumin viranomaisten ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden välille tarjoaa muun muassa oikeusministeriön yhteydessä toimiva kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta KANE. Sen tarkoituksena on edistää kansalaisyhteiskunnan ja viranomaisten välistä yhteistyötä sekä kansalaisyhteiskunnan toimintaedellytyksiä. Neuvottelukunta edistää myös vuoropuhelua hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan välillä. Valtioneuvosto on asettanut tammikuussa 2022 uuden KANEn nelivuotiskaudeksi. Tämä raportti tullaan käsittelemään uudessa KANE:ssa ja tätä kautta hankkeessa esiin tulleet havainnot saadaan myös neuvottelukunnan tietoon.

---

159 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

5.2.4 Ymmärrys vapaaehtoistoiminnan merkityksestä

Monet haastateltavat kokivat yhdeksi keskeiseksi vapaaehtoistoimintaan kohdistuvaksi haasteeksi sen, että päättäjillä ei ole riittävästi ymmärrystä vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisesta merkityksestä. Monet haastateltavat toivoivat, että hankkeen kautta välitetäisiin päättäjille tietoa vapaaehtoistoiminnan merkityksestä ja vaikutuksista kuvaamalla esimerkiksi erilaisia vapaaehtoistoiminnan vaikuttavuusketjuja sekä luomalla kokonaiskuva vapaaehtoistoiminnan kentästä. Tietoa tarvittaisiin ainakin siitä, miten vapaaehtoistoiminnan kenttää on organisoitu, mitä toimintaa se pitää sisällään ja mikä merkitys sillä on yhteiskunnalle.

Tiedon lisäämisellä toivottiin voivan kannustaa viranomaisia niin valtakunnallisella kuin paikallistasollakin luomaan uudenlaisia kumppanuuksia kansalaisyhteiskunnan kanssa. Valtakunnallinen tietoperusta ja kokemus siitä, miten esimerkiksi kunnassa voidaan tukea vapaaehtoisvoimin tehtyä toimintaa, auttaisi kuntia ottamaan uusia vapaaehtoistoimintaa hyödyttäviä malleja käyttöön.¹⁶⁰

Eurooppalaisen vapaaehtoistoiminnan kattojärjestön CEV:in julkilausumassa nostetaan esiin tarve lisätä poliittisten päättäjien, julkisen hallinnon sekä vapaaehtoistoiminnan kentän välistä vuoropuhelua. Julkilausuman mukaan eri toimijoiden tulisi käydä vuoropuhelua vapaaehtoistoimintaan liittyvistä ja siihen vaikuttavista asioista säännöllisesti ja jäsennellysti. Julkilausumassa todetaan lisäksi, että vapaaehtoisten panos ja vapaaehtoiset tulisi hyväksyä keskeiseksi tekijäksi ja yhteistyökumppaniksi, kun yhteiskunnassa mietitään ratkaisuja ihmisten yhteenkuuluvuuden rakentamiseksi. Julkilausuman mukaan vapaaehtoistoiminta tulisi tunnistaa erilaisten aineellisten palvelujen tuottamisen lisäksi myös eri väestöryhmien välisten siteiden ja keskinäisen kunnioituksen rakentajana. Julkilausuman suosituksen mukaan on tärkeää, että vapaaehtoistoimintaa tukevia ja edistäviä demokraattisia ja osallistavia rakenteita kehitetään.¹⁶¹

Valtioneuvostossa käynnistetään syksyllä 2023 kansalaisyhteiskunnan toimintaa koskevan eOppiva-koulutuksen suunnittelu. Koulutuksessa virkahenkilöstö oppisi tunnistamaan kansalaisyhteiskuntaa koskevia näkökulmia ja edistämään kansalaisyhteiskunnan osallistumista päätöksentekoprosesseihin. Koulutukseen tulee myös kunnille suunnattu osuus, joka perustuu Vapaa!-Fri! –hankkeen keräämiin oppeihin kuntien roolista vapaaehtoistoiminnan tukijoina.

160 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

161 Blueprint for European volunteering 2030.

5.2.5 Vapaaehtoistoiminnan rahoitus

5.2.5.1 Yleistä

Vapaaehtoistoiminnan rahoitus on noussut hankkeessa esiin yhtenä keskeisenä ja ajan-kohtaisena vapaaehtoistoiminnan toimintakykyyn vaikuttavana kokonaisuutena. Vapaaehtoistoiminta saa rahoitusta eri lähteistä, ja hankkeessa keskusteluun ovat nousseet erityisesti valtionavustukset, kuntien ja hyvinvointialueiden myöntämät avustukset, Leader-rahoitus sekä järjestöjen yksityinen varainhankinta. Kunta-avustuksia käsitellään hyvinvointialueuudistusta koskevassa luvussa 5.3.2.

Hankkeen sidosryhmät ovat tuoneet esiin, että monet rahoitusinstrumentit koetaan vaikeiksi ja tämä muodostuu raskaaksi erityisesti pienille toimijoille. Rahoitushakua ja raportointia tehdään usein vapaaehtoisvoimin, ja hakuihin kuluu paljon aikaa. Hankkeen sidosryhmät ovatkin esittäneet yleisen toiveen byrokratian keventämisestä erilaisissa haku- ja raportointimenettelyissä.

”Järkyttävää huomata kuinka paljon menee rahoituksen hakemiseen työaika. Siellä pitäisi olla kokoaikainen työntekijä tekemässä sitä. Raportointi on meidän aikakauden juttu, ei alussa mennyt aikaa näin paljon. Ymmärrän raportoinnin merkityksen, mutta milloin se kääntyy itseään vastaan?”

Esiin on noussut myös toive siitä, että eri rahoitushauissa huomioitaisiin myös yhdistysmuodon ulkopuolella toimivat ryhmät. Näin on menetelty esimerkiksi Inarissa¹⁶² ja Lapinjärvellä, jossa kunta-avustukset on ulotettu koskemaan myös rekisteröimättömiä ryhmiä.¹⁶³

5.2.5.2 Tuki rahoitushakuihin

Yksi keskeinen hankkeessa esiin noussut huomio on se, että Suomessa ei ole olemassa selkeää keskitettyä tahoja, joka auttaisi järjestöjä ja muita vapaaehtoistoimijoita löytämään niille suunnattuja avoimia rahoitushakua ja opastamaan rahoitushakujen tekemisessä. Monet yhdistykset toivovatkin saavansa esimerkiksi kunnilta tulevaisuudessa enemmän tukea rahoitushauissa sekä niihin tarvittavan osaamisen kehittämisessä että kokonaan uusien rahoitusmuotojen hyödyntämisen opettelussa. Esiin on myös tuotu ajatusta valtakunnallisen ”kansalaistoiminnan Business Finlandin” perustamisesta, joka tukisi järjestökenttää rahoitushakuprosessissa. Eri alueille on syntynyt toisistaan poikkeavia käytäntöjä sen suhteen, mistä rahoitushakua tukevaa tietoa on mahdollista saada.¹⁶⁴

162 Inarin kunnan internet-sivu.

163 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

164 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

Tärkeää olisi ymmärtää paremmin, minkälaisia vaikutuksia nykyisellä tilanteella on kansalaisyhteiskunnan ja vapaaehtoistoiminnan toimintamahdollisuuksiin. Yksi keskeinen näkökulma olisi sen tarkastelu, olisiko nykyistä tilannetta mahdollista kehittää esimerkiksi siihen suuntaan, miten yritys kentällä on menetelty. Yrityksille on tarjolla erilaista rahoitusneuvontaa ja tukea sekä kuntien että kuntien omistamien elinkeino- ja kehitysyhtiöiden kautta. Tätä kokonaisuutta voitaisiin selvittää tarkemmin myös esimerkiksi tarkastelemalla kuntien ja järjestöverkoston mahdollisuuksia tukea vapaaehtoistoimijoita niiden hallinnollisen taakan keventämisessä erilaisten koulutusten, rahoitushakuosaamisen kehittämisen ja muiden tukimuotojen avulla.

Valtioneuvoston kanslia on avannut marraskuussa 2022 haettavaksi valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan määrärahoja vuosille 2023-2025. Yhtenä tutkimusteemana haussa on paikallinen kansalaistoiminta yhteiskunnan resilienssin lisääjänä. Teeman alla tutkitaan muun muassa sitä, minkälaista taloudellista ja muuta tukea kansalaistoimijoille on tarjolla erilaisilla alueilla. Tämän selvityksen kautta tullaan saamaan tärkeää tietoa myös edellä mainittuun Vapaa!-Fri! -hankkeessa esiin tuotuun havaintoon koskien rahoitushakua.

Yksi olennainen näkökulma rahoitushakuihin liittyvän osaamisen vahvistamisessa on myös Leader-toimintamallin käytön laajentaminen. Leader-toimintamallin mukaisen tukirakenteen on havaittu auttavan paikallisia kansalaistoimijoita niiden rahoitushakuosaamisessa. Toimintamallin mukaiset Leader-ryhmät rahoittavat paikallisia kehittämishankkeita ja toimivat vapaaehtoistoiminnan tukena myös verkostoimalla toimijoita sekä tarjoamalla neuvontaa ja apua rahoituksen hakuun. Suomessa on 54 Leader-ryhmää ja niiden toiminta kattaa kaikki maaseutualueet. Toistaiseksi Leader-toiminnan päärahoitus tulee EU:n maaseuturahastosta, ja siksi pääosa hankkeista on toteutettu maaseudulla. Leader-toimintamalli soveltuu kuitenkin käytettäväksi myös kaupungeissa, ja kaupunki-Leader -kokeiluja on tehty.

Toimintamallin laajentaminen kaupunkeihin olisi tärkeää, sillä kaupunkien kansalaistoimijoilta puuttuu tällä hetkellä vastaava verkosto ja tuki, kuin mitä Leader-ryhmät tarjoavat paikallisille toimijoille maaseudulla. Paikalliset kansalaistoimijat, asukkaat ja kaupunki voisivat toteuttaa kumppanuudessa Leader-toimintamallin soveltamisen kokeiluja. Kaupungeissa vastaava tukirakenne edistäisi vapaaehtoistoimijoista itsestään lähtevää toimintaa ja vahvistaisi asukkaiden mahdollisuuksia löytää oman alueensa vapaaehtoistoiminnan piiriin. Samalla voitaisiin tutkia mahdollisuutta kokeilujen rahoitukseen Euroopan sosiaalirahaston (ESR) ja Euroopan aluekehitysrahaston kautta.

5.2.5.3 Valtionavustukset

Valtionavustusten osalta hankkeessa on noussut esiin joitakin erityisesti vapaaehtoismintaa koskevia huomioita. Hankkeen sidosryhmien mukaan on joltain osin epäselvää, voidaanko valtionavustuksilla kehittää järjestön vapaaehtoistoiminnan koordinaatiota ja johtamista. Myönteisenä on pidetty sallivaa valtionapuviranomaisen sallivaa suhtautumista vapaaehtoistojen tukemiseen, esimerkiksi työnohjauksen avulla.¹⁶⁵ Kuten edellä on todettu, edellyttää vapaaehtoisminta johtamista ja koordinaatiota ja vapaaehtoisten koulutuspolkujen miettimistä. Tärkeää olisikin varmistaa, että vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen ja vapaaehtoisten tukemiseen on tarjolla valtion rahoitusta. Tuetun vapaaehtoistoiminnan mallin rahoittamista on käsitelty tarkemmin luvussa 4.5.

Huomionarvoista on se, että valtionavustustoimintaa ollaan parhaillaan kehittämässä ja digitalisoimassa valtiovarainministeriön viisivuotisessa hankkeessa (VM212:00/2018). Hankkeessa on muun muassa selvitetty valtionapuviranomaisten erilaisia järjestöjä koskevia valtionavustuskäytäntöjä. Lisäksi hankkeessa on tarkasteltu mahdollisuutta ottaa laajemmin käyttöön menettely, jossa järjestöjen vapaaehtoisminta voisi vähentää valtionavustuksen saamiseksi vaadittavan omarahoitusosuuden määrää.

5.2.5.4 Varainhankinta

Hankkeessa on noussut esiin myös tarve vapaaehtoistojen oman varainhankinnan helpottamiselle. Asia on tullut esiin lähinnä kuntien välityksellä. Kunnat ovat välittäneet viestiä siitä, että paikalliset yhdistykset ovat pyytäneet kunnilta tukea erilaisten varainhankintakeinojen, kuten rahankeräysten ja vuonna 2019 mahdollistettujen pienkeräysten järjestämisen opettelemiseksi.

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma ja OECD:n Civic Scan Space of Finland – raportin suositukset tukevat esiin tullutta näkökulmaa kansalaistoimijoiden varainhankinnan kehittämisen tukemiseksi. Hallituksen ohjelmassa annetaan tehtävä selvittää mahdollisuutta tukea kansalaisjärjestöjen varainhankinnan kehittämistä kansalaisyhteiskunnan resurssien vahvistamiseksi.¹⁶⁶ OECD:n raportissa on puolestaan tunnistettu tarve levittää tietoa pienten kansalaistoimijoiden mahdollisuuksista kerätä varoja omaan toimintaansa uuden pienkeräysmenettelyn¹⁶⁷ avulla. Raportissa todetaan, että rahankeräyslain kokonaisuudistus, jossa otettiin käyttöön mainittu kevyt pienkeräysmenettely, on ollut myönteinen askel, sillä se mahdollistaa varojen keruun kevyen menettelyn avulla. Raportissa

165 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

166 Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019.

167 <https://poliisi.fi/pienkeraykset>.

kuitenkin huomautetaan, että tästä muutoksesta ei juurikaan tiedetä kansalaistoimijoiden kentällä ja harvat käyttävät hyväkseen uutta mahdollisuutta.¹⁶⁸

Pienkeräyksen erilaisia käyttömahdollisuuksia onkin kokeiltu niin sanotun osallistuvan rahoituksen pilotoinnissa, jossa Tampereen ja Tuusulan kunnat yhteiskokeilussa tarjosivat vastinrahoitusta sellaisille kansalaistoimijoiden hankkeille, joihin oli saatu kerättyä varoja joko joukkorahoituksen tai rahankeräyksen keinoin. Vaikka kokeilujen yhteisessä tavoitteessa luoda kuntalaisten omaehtoisuuteen kannustava malli, ei aivan täysin onnistuttu, nähtiin mallin hyödyntämisessä kuitenkin potentiaalia.¹⁶⁹ Tarpeen voisi olla selvittää tarkemmin, miten kunta voisi omalla toiminnallaan tukea uusien rahoitusmuotojen käyttöön ottamista ja miten ne suhtautuisivat kunnan olemassa oleviin rahoitusinstrumentteihin.

5.3 Alue- ja paikallistaso

5.3.1 Kuntien rooli vapaaehtoistoiminnan tukemisessa

5.3.1.1 Yleistä

Hankkeessa on noussut esiin, että kunta voi toiminnallaan vaikuttaa merkittävästi paikallistason vapaaehtoistoiminnan asemaan. Suuri merkitys tässä on kuntien ja vapaaehtoistoimijoiden välisillä yhteistyörakenteilla. Kunnan toiminnan merkitys näyttäytyy sidosryhmille jopa yhtenä tärkeimpänä vapaaehtoistoiminnan toimintaedellytyksiin vaikuttavana tekijänä. Tämän lisäksi kunnilla, erityisesti kaupungeilla, on myös kunnan omaa vapaaehtoistoimintaa, jota koordinoidaan ja johdetaan kunnasta.

Kunnan lakisääteisenä tehtävä on edistää kunnan asukkaiden hyvinvointia ja parhaimmillaan kunta toteuttaa tätä tehtävää monipuolisesti kunnan eri sektoreilla ja yhteistyössä kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa¹⁷⁰. Vanhusneuvostoille tehdyn kyselyn mukaan järjestöillä ja vapaaehtoisilla koetaan olevan kunnissa merkittävä rooli myös erityisesti ikääntyneiden ihmisten toimintakykyä ylläpitävien palvelujen tuottamisessa.¹⁷¹ Kuntien roolin ihmisten hyvinvoinnin edistämässä ja terveyttä koskevien ongelmien ennaltaehkäisyssä on katsottu korostuvan ennestään, kun hyvinvoinnin ongelmia korjaava puoli siirtyy hyvinvointialueille. Virkeä vapaaehtoistoiminta on myös kunnan vetovoimaisuutta

168 OECD (2021).

169 Siikasmaa L. ym.

170 Kuntalain (410/2015) 1 §:n 2 momentin mukaan kunta edistää asukkaidensa hyvinvointia ja alueensa elinvoimaa sekä järjestää asukkaalleen palvelut taloudellisesti, sosiaalisesti ja ympäristöllisesti kestäväällä tavalla.

171 Sosiaali- ja terveysministeriö (2022).

edistävä tekijä. Kiinnostava vapaaehtoistoiminta ja sen kautta ihmiselle syntyvät sosiaaliset verkostot edistävät ihmisten kotiutumista paikkakunnalle. Kunnan etuna onkin tukea ja mahdollistaa monipuolinen vapaaehtoistoiminta kunnan alueella.

Hankkeessa on noussut esiin, että kuntien ja kansalaisyhteiskunnan välisessä yhteistyössä on tapahtunut viime vuosina suuria edistysaskeleita. Hankkeen kuntapilotit myös osoittavat, että monet kunnat ovat kiinnostuneita kehittämään yhteistyötä kansalaistoimijoiden kanssa ja tukemaan toimijoita monipuolisesti niiden toiminnassa. Kuntien ja kansalaistoimijoiden yhteistyössä nähdään kuitenkin vielä kehittämisen varaa.¹⁷²

”Kunnilla on toisaalta valta olla esteenä erilaisille järjestökentän asioille tai sitten kunta voidaan virittää sellaiseksi organisaatioksi, joka tukee ja mahdollistaa erilaista kansalaisyhteiskunnan toimintaa.”

Hyviä kuntien ja vapaaehtoistoimijoiden välisiä yhteistyön malleja tulisi levittää laajemmin Suomen kuntiin sekä soveltuvin osin myös uusille hyvinvointialueille. Olemassa olevaa yhteistyötä kunnissa tulisi kehittää vielä enemmän kohti aitoa kumppanuustyöskentelyä, jossa verkostoiksi järjestäytyneet järjestöt ja kunnat ovat keskenään tasavertaisia ja aktiivisessa vuorovaikutuksessa toimivia tahoja. Tällaiseen kumppanuuteen siirtymisen on nähty edellyttävän sekä asenteisiin, rakenteisiin, resursointiin että osaamiseen liittyvää muutosta sekä kuntien että kansalaisyhteiskunnan toimijoiden keskuudessa. Toimiva kumppanuus edellyttää eri osapuolien yhteistä tahtotilaa lähteä kehittämään yhteistyötä. Sidoryhmät ovat tunnistanee, että keskeistä on osapuolten keskinäinen luottamus ja arvostus toistensa tekemiseen. Luottamuksen ja arvostuksen on katsottu syntyvän sitä kautta, että kunnat ja kansalaistoimijat oppivat toistensa toiminnan sisältöjä ja sen reunaehtoja.¹⁷³

5.3.1.2 Rakenteet ja huokoisuus

Kuntien, järjestöjen sekä muiden vapaaehtoistoimijoiden välistä yhteistyötä ylläpidetään ja turvataan kuntien pysyvillä rakenteilla. Erilaiset rakenteet turvaavat osapuolten säännönmukaiset tapaamiset ja tekevät kumppanuudesta pitkäjänteistä. Huokoisuus rakenteissa jättää puolestaan kunnille liikkumavaraa luoda nopeallakin aikajänteellä uusia toimintatapoja, kuten on ollut esimerkiksi koronapandemian ja Venäjän hyökkäyssodan aikana.

Yleisenä haasteena on tuotu esiin, että kuntien henkilövaihdokset ja hankkeiden loppuminen vaikuttavat kielteisesti yhteistyön jatkuvuuteen. Erilaisia sektorikohtaisia kuntien ja

172 Oikeusministeriö (2021). Sidoryhmähaastatteluiden yhteenveto.

173 Oikeusministeriö (2021). Työpajayhteenveto 14.9.2021.

järjestöjen välisiä yhteistyön malleja kehitetään paljon projektirahoituksella. Kyse on usein yhteistyöstä jonkun yksittäisen toimijan kanssa, jolloin projekteissa luodut toimintamallit jäävät pois käytöstä hankerahoituksen päättyessä. Jatkuvan hankekehittämisen on huomattu myös rasittavan kuntien ja kaupunkien asukkaita, jos malleja ei saada juurtumaan osaksi vakituista toimintaa.¹⁷⁴

Toimiviksi yhteistyötä kehittäviksi ja ylläpitäviksi rakenteiksi on tunnistettu esimerkiksi kuntastrategiaan, hyvinvointikertomukseen ja –suunnitelmaan tehdyt kirjaukset yhteistyön edistämiseksi ja vapaaehtoistoiminnan merkityksestä, erilaiset yhdistys- ja osallisuusohjelmat, kylä, asukas-, ja järjestöparlamentit, järjestöyhdyshenkilön aktiivinen toiminta kunnassa, maksuttomien tilojen tarjoaminen kansalaistoimijoille ja esimerkiksi kumppanuuspöydän hyödyntäminen yhteisten asioiden ratkaisemisessa.¹⁷⁵

Toimiva kumppanuus vaikuttaa rakentuvan erilaisten yhteistyömuotojen joustavista yhdistelmistä yksittäisten mallien tai toimintatapojen sijasta. Kunnissa olisikin tärkeää olla kokonaiskuva ja ymmärrys siitä, mistä eri rakenteista ja toimintatavoista kunnassa sovellettavat yhteistyön elementit muodostuvat, ja sovelletaanko niitä tasapuolisesti kaikilla kunnan eri toimialoilla. Hyväksi koetut toimintatavat ja niiden jatkuvuus olisi tärkeää turvata kirjamalla toimintatavat osaksi kunnan pysyviä rakenteita.¹⁷⁶

Hankkeen puitteissa on toteutettu selvitys kuntien roolin merkityksestä vapaaehtoistoiminnan tukemisen kannalta. Erikseen julkaistavassa selvityksessä pureudutaan syvemmin niihin tapoihin, joilla kunnat voivat tukea ja aktivoida vapaaehtoistoimintaa.¹⁷⁷

5.3.1.3 Hyvinvointialueuudistuksen vaikutuksia

Hankkeessa on noussut keskustelun aiheeksi myös hyvinvointialueiden perustamisen vaikutukset vapaaehtoistoimintaan. Yksi keskeinen huoli liittyy hyvinvointialueiden ja järjestöjen välisten yhteistyön toimintamallien perustamiseen.¹⁷⁸ Nykyisin järjestöjen paikallistason tärkeimpiä kumppaneita ja rahoittajia ovat kunnat ja/tai kuntayhtymät sekä sairaanhoitopiirit. Hyvinvointialue uudistus muuttaa merkittävästi järjestöjen toimintaympäristöä hyvinvoinnin ja terveyden edistämässä, etenkin paikallistasolla.¹⁷⁹

174 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

175 Oikeusministeriö (2021). Työpajayhteenveto 14.9.2021.

176 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

177 Oikeusministeriö (2022). Kohti kansalaistoiminnan kukoistusta.

178 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

179 Sosiaali- ja terveysministeriö (2018).

Kaikilla hyvinvointialueilla toimii tai on käynnistymässä järjestöjen yhteistyörakenne. Hyvinvointialueiden kannattaisi vuoropuhelussa järjestöjen yhteistyörakenteiden kanssa kehittää yhdessä toimintamalleja, jotka tukevat hyvinvointialueiden ja alueen vapaaehtoistoimijoiden välistä yhteistyötä. Mallina voidaan käyttää kunnissa hyviksi todettuja rakenteita ja toimintamalleja. Huomiota tulisi kiinnittää siihen, että uudistuksen johdosta kuntiin ja hyvinvointialueille ei synny päällekkäisiä yhteistyörakenteita, jotka voivat aiheuttaa järjestöille turhaa hallinnollista taakkaa. Erityistä huomiota tulisi kiinnittää myös siihen, että muutosten johdosta ei synny niin sanottuja väliinpuotoajajärjestöjä, vaan kaikilla järjestöillä on myös jatkossa mahdollisuus hakea avustuksia ja toimia erilaisissa kumppanuuk-sissa kuntien ja hyvinvointialueiden kanssa.

Kunnissa olisi hyvä olla kokonaiskuva siitä, minkälaista toimintaa kunnan alueella toimivilla järjestöillä on, minkälaisissa yhteistyörakenteissa kunta toimii järjestöjen kanssa ja miten ne ovat verkostoituneet keskenään kunnan alueella. Tämän kokonaiskuvan luominen auttaa siinä, että hyvinvointialueella ei rakenneta päällekkäisiä verkostoja vapaaehtoistoimijoiden tavoittamiseksi. Hyvinvointialueiden tulisi puolestaan tunnistaa maakunnallisten järjestöverkostojen toiminnan merkitys vapaaehtoistoiminnan tukemisessa ja luoda toimivat yhteistyön toimintamallit oman alueensa verkostojärjestön kanssa toimimiseen.

Hyvinvointialueiden perustamiseen liittyvä yksi keskeinen huoli koskee sitä, miten järjestöille myönnettävät kunta-avustukset tulevat asettumaan hyvinvointialueiden toiminnan alkaessa. Kunnilla on tähän asti ollut selkeä kannustin tukea järjestöjen hyte-työtä, koska se on vähentänyt kunnan vastuulla olleiden sosiaali- ja terveyspalveluiden tarvetta ja kuluja¹⁸⁰. Kunnan lakisäätöisenä tehtävä on edelleen kunnan asukkaiden hyvinvoinnin ja alueen elinvoiman edistäminen, ja yhteistyö järjestöjen kanssa mainittujen tehtävien toteuttamisessa on keskeinen. Hyvinvointialueuudistuksen yhteydessä kuntien ja hyvinvointialueiden tuleekin varmistaa, että kuntien ja hyvinvointialueiden järjestöavustusten uudelleen organisoiminen ei johda siihen, että joistain järjestöistä tulisi väliinpuotoajia suhteessa haettavana oleviin avustuksiin. Kunta-avustuksissa järkevää voisi olla erilaisen toiminnan tukeminen toimialojen tukemisen sijasta. Tärkeää olisikin, että kunnat eivät tulevaisuudessa kaavamaisesti sulkisi kunta-avustusten ulkopuolelle minkään muodollisen toimialan verkostoja tai järjestöjä. Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toiminta voi käytännössä olla muillekin aloille paikantuvaa toimintaa. Kannattavaa voisikin olla erilaisen toiminnan tukeminen toimialojen tukemisen sijasta.

Keskustelua on herättänyt myös se, että yhdistyksille ei ole saatavilla tukea niiden miettiessä palvelutuotantoon siirtymistä. Jos yhdistys yhtiöittäisi osan toiminnastaan, olisi syntyvän yrityksen mahdollista saada tukea liiketoimintaan liittyviin kysymyksiin joko kunnan

---

180 Sosiaali- ja terveysministeriö (2018).

elinvoimapalveluista tai alueen kehitysyhtiöltä. Esiin on kuitenkin noussut, että erityisesti pienten paikallistasolla toimivien yhdistysten osalta toiminnan yhtiöittäminen on harvinaista, ja palvelutuontaan siirrytään usein yhdistystoiminnan puitteissa. Tässä tapauksessa yrityksille saatavilla olevat tukipalvelut eivät ole järjestön saatavilla. Apua voitaisiin tarvita ainakin siihen, missä tilanteessa yhtiöittäminen olisi kannattavaa, ja missä tilanteessa toimintaa kannattaa jatkaa yhdistystoiminnan puitteissa. Myös verotuskysymykset aiheuttavat yhdistyksissä pohdintaa. Tukea tarvittaisiin mm. siihen, missä vaiheessa yleishyödyllisen yhdistyksen tuottama palvelu katsotaan verotettavaksi liiketoiminnaksi.

5.3.2 Vapaaehtoistoimintaa tukevat toimijat ja verkostot

Hankkeessa on kartoitettu minkälaisia vapaaehtoistoimintaan linkittyviä tiedonkulkua ja yhteistyötä tukevia verkostoja Suomessa on olemassa, ja minkälaista tukea erilaiset verkostot haastateltavien toimintaan tarjoavat. Alla on kuvattu omissa luvuissaan vapaaehtoistoiminnan teemoihin keskittyvät verkostot sekä kattojärjestöt ja alueelliset järjestöjen yhteistyöverkostot.

5.3.2.1 Valikkoverkosto ja valikkoryhmät

Kansalaisareena ry ja sen koordinoima valikkoverkosto on yksi keskeinen vapaaehtoistomijoihin tukeva verkosto Suomessa. Kansalaisareena ry on ainoa kaikkien vapaaehtoistomijoiden edunvalvoja Suomessa. Kansalaisareenan valikkoverkosto koostuu alueellisista ja temaattisista ryhmistä, joihin kuuluu yhteensä yli 1300 järjestöjen, kuntien, seurakuntien ja yritysten vapaaehtoistoiminnan koordinaattoria, muuten vapaaehtoistoiminnan parissa työskentelevää, sekä koordinoivassa roolissa toimivaa vapaaehtoista. Valikkoverkosto jakautuu yhteensä 37 alueelliseen valikkoryhmään ja kahteen teemaryhmään. Uusia ryhmiä perustetaan vuosittain.¹⁸¹

Valikkoryhmien perustaminen ja toiminta tuotiin esiin hyvänä esimerkkinä siitä, miten kuntaan on saatu luotua yhdessä tekemisen kulttuuri eri vapaaehtoistomijoiden kesken. Tällöin vapaaehtoiset nähdään monen toimijan yhteisenä voimavarana sen sijaan, että vapaaehtoisten oletetaan sitoutuvan yhden organisaation toimintaan vuosikausiksi. Monet haastateltavat toivat esiin, että kun ihmiset tulevat tutuiksi ja on totuttu yhdessä tekemiseen, myös kilpailuasetelma on poistunut. Joillain alueilla valikkoryhmät ovat erittäin aktiivisia ja niiden puitteissa järjestetään muun muassa koulutusta ja säännöllisiä tapaamisia alueen eri vapaaehtoistomijoiden kesken ja ryhmän toiminta nähdään keskeisenä alueen eri toimijoiden vuoropuhelun kannalta. Joidenkin hankkeen

181 Kansalaisareena (2022).

sidosryhmähaastatteluihin osallistuneiden mukaan oman alueen valikkoryhmän toiminta ei ole kovin koordinoitua eikä sen koeta tuovan omaan työhön lisäarvoa. Alueellisten ryhmien koordinointi tapahtuu vapaaehtois pohjalta paikallisten toimijoiden johdolla.

Valikkoryhmien tarkoituksena on kehittää myös kuntien ja järjestöjen välistä yhteistyötä. Ryhmät ovat kuitenkin nimenomaan vapaaehtoistoiminnan koordinaattoreiden ryhmiä, eivätkä ne toimi niin sanottuina virallisina kunnan ja järjestöjen välisinä toimieliminä. Vapaaehtoistoiminnan koordinaattorit eivät yleensä ole organisaatiossa sellaisessa asemassa, että he voivat tehdä vapaaehtoistoiminnan ulkopuolisia päätöksiä kunta-järjestö – yhteistyöstä. Alueen vapaaehtoistoiminnan kehittämisen osalta ryhmien on nimenomaan tarkoitus kehittää kunnan ja järjestöjen välistä yhteistyötä, mutta ne eivät sovellu esimerkiksi virallisiksi toimielimiksi.¹⁸²

5.3.2.2 Kattojärjestöt ja järjestöverkostot

Kattojärjestöjen tuella ja roolilla on monesti hyvin keskeinen rooli siinä, että paikalliset toimijat saavat sieltä tukea. Olemassa on muun muassa koulutusohjelmia vapaaehtoistoiminnan yleiseen organisointiin ja johtamiseen. Monet kattojärjestöt ja yhteenliittymät tarjoavat jäsenorganisaatioilleen tällaista opetusta.¹⁸³

Hankkeessa on käynyt ilmi, että myös erilaisilla alueellisten järjestöjen yhteistyöfoorumeilla, eli järjestöverkostoilla voi olla merkittävä rooli alueen paikallistoimijoiden tukemisessa. Järjestöverkostot voivat olla keskeinen toimija alueen vapaaehtoistoiminnan koordinaation kannalta, järjestöjen hankerahoitusosaamisen tukemisessa sekä erilaisten vapaaehtoistoiminnan mallien levittämisessä. Nämä toimijat tukevat järjestöjen toimintaa muun muassa tarjoamalla vapaaehtoistoimijoille koulutusta, yhteistyöverkostoja, yhteistä ideointia ja vapaaehtoistoimintaa tukevia kyselyitä. Järjestöverkostot tuovat yhteen alueen järjestöjä ja luovat esimerkiksi yhteyksiä järjestöjen ja maakunnan ja/tai kuntien välille. Järjestöjen yhteistyöfoorumit eivät kuitenkaan toimi kaikki samassa raamissa, vaan niiden toiminnan sisältö ja yhteistyö esimerkiksi suhteessa uusiin hyvinvointialueisiin ja kunnallis-hallintoon vaihtelee alueittain.¹⁸⁴

Vapaa!-Fri! -hankkeessa on toteutettu selvitys järjestöverkostojen roolista vapaaehtoistoiminnan tukemisessa. Selvityksessä on syvennytty tarkemmin järjestöverkostoja koskeviin kysymyksiin.¹⁸⁵ Vapaa!-Fri! -hankkeen puitteissa tullaan lisäksi julkaisemaan vuoden 2023 aikana toinen selvitys järjestöverkostojen toiminnan alueellisista eroista.

182 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

183 Valtiovarainministeriö (2015).

184 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto.

185 Oikeusministeriö (2022). Kohti kansalaistoiminnan kukoistusta.

5.3.3 Verkkoalustat vapaaehtoistehtävien löytämiseen

Suomessa on kaksi valtakunnallisesti käytössä olevaa verkkoalustaa, joissa on mahdollista ilmoittaa erilaisia tarjolla olevia vapaaehtoistehtäviä. Alustat ovat nimeltään vapaaehtoistyö.fi ja toimeksi.fi. Näiden lisäksi ainakin Keski-Pohjanmaalla on eViljo -niminen verkkoalusta, joka toimii yhteistyössä toimeksi.fi -verkkoalustan kanssa, mutta ei ole osa sitä. Vapaaehtoiseksi.fi -verkkoalustalle on puolestaan koottu yhteen tietoa vapaaehtoistehtävistä seniorien kanssa.

Valtakunnallinen toimeksi.fi koostuu paikallisista aluepalveluista, joita ovat lappilaiset.fi, ihmiset.fi, varesverkosto.fi, jelli.fi, kaenuulaiset.fi, pohjoissavolaiset.fi, sinnedit.fi, yhdistystori.fi, lahella.fi, meidänhame.fi, pajathamalaiset.fi, yhdistysinfo.fi, ja uusimaalaiset.fi. Toimeksi.fi -verkkopalvelukokonaisuus on avattu vuoden 2013 alussa. Palvelu on kehitetty usean eri järjestön yhteistyöllä ja sen on rahoittanut Raha-automaattiyhdistys (RAY) ja myöhemmin STEA.

Vuonna 2020 julkaistu uusi Vapaaehtoistyö.fi-palvelu on Kirkkopalvelut ry:n ja Kansalaisareenan yhteistyössä luoma verkkoalusta, joka yhdisti Kansalaisareenan aiemmin ylläpitämän hiiop.100.fi-palvelun ja Kirkkopalvelut ry:n perustaman vanhan Vapaaehtoistyö.fi-palvelun. Uusi Vapaaehtoistyö.fi-alusta luotiin STEA-rahoituksella. Uusi vapaaehtoistyö.fi-verkkoalusta tarjoaa käyttäjille kaksi eri versiota, maksullisen ja maksuttoman. Maksullinen versio tuottaa erilaisia tilastoja, kuten kuvaajia oman paikkakunnan vapaaehtoistoiminnan tilanteesta, ja siitä, minkälaiset vapaaehtoistehtävät ihmisiä alueella kiinnostavat. Lisäksi järjestelmä tuottaa tietoa muun muassa erilaisten tehtävien määristä alueella. Vapaaehtoispaikkojen ilmoittaminen on maksutonta.

Vapaaehtoistehtävien löytämistä helpottava verkkoalusta on nähty tarpeellisena erityisesti pienempien järjestöjen taholta. Isoilla toimijoilla on käytössä omat kanavansa missä he rekrytoivat uusia vapaaehtoisia ja tämän lisäksi ne voivat hyödyntää edellä mainittuja yhteisiä verkkoalustoja. Vapaaehtoistyö.fi -verkkoalustan kehitystyön yhteydessä on myös keskusteltu mahdollisuudesta avata Toimeksi.fi-järjestelmän ja Vapaaehtoistyö.fi -järjestelmän väliset rajapinnat, mutta toistaiseksi järjestelmien välistä integraatiota ei ole tehty.¹⁸⁶

Toimeksi.fi -alustalle on mahdollista kerätä myös tietoja alueellisista yhdistyksistä. Tätä toimintoa voitaisiin hyödyntää laajemminkin kunnissa. Esiin on tullut, että monessa kunnassa on haasteena se, miten saadaan kerättyä ajankohtainen tieto kunnissa toimivista järjestöistä. Monessa kunnassa on oma yhdistysrekisteri, jonka ylläpitäminen ja ajan tasalla pitäminen on koettu hankalaksi yhdistysten yhteyshenkilöiden jatkuvasti muuttuvien tietojen vuoksi. Joissain kunnissa hyödynnetään toimeksi.fi -alustaa erillisen yhdistysrekisterin

186 Oikeusministeriö (2021). Sidosryhmähaastatteluiden yhteenvedo.

sijasta ja kunnat ovat kannustaneet yhdistyksiä lisäämään tietonsa alustalle esimerkiksi kunta-avustusten hakemisen yhteydessä.

Toimeksi.fi –alusta on vuonna 2022 uudistettu siten, että eri aluepalvelut on koottu yhteisen osoitteen alle, Lähellä.fi -palvelukokonaisuuteen. Palveluun voi ilmoittaa avoimien vapaaehtoistehtävien lisäksi tapahtumia, koulutuksia, tekemistä ja muuta tiedotettavaa. Pitkäjänteinen järjestötoimijoiden yhteistyö eri aluepalvelujen välillä jatkuu käyttäjää paremmin palvelevan kokonaisuuden rakentamiseksi.

HAVAINTO: On tärkeää, että vapaaehtoistehtävien löytämistä helpottavat valtakunnalliset verkkoalustat ovat tunnettuja, helposti löydettävissä ja asukkaat eri puolilla Suomea osaavat käyttää niitä sujuvasti. Verkkoalustojen väliset toimivat rajapinnat voivat myös osaltaan edistää niiden käytettävyyttä ja suosiota. Verkkoalustojen olemassa olosta kannattaa myös jatkossa viestiä järjestöjen, seurakuntien, uskonnollisten yhdyskuntien, kuntien sekä asukkaiden suuntaan. Verkkoalustoja voitaisiin myös linkittää nykyistä laajemmin esimerkiksi keskusjärjestöjen, kuntien ja hyvinvointialueiden verkkosivuille.

6 Lopuksi

Tämän raportin tarkoituksena on ollut rakentaa kokonaiskuva vapaaehtoistoiminnan kenttään kohdistuvista haasteista ja niiden juurisyistä sekä tuoda esiin vapaaehtoistoiminnan erilaisia vaikutuksia yhteiskunnassa. Näiden havaintojen pohjalta on muodostettu suositukset vapaaehtoistoiminnan aseman edistämiseksi ikääntyvässä yhteiskunnassamme.

Erilaiset tutkimukset ja selvitykset osoittavat, että vapaaehtoistoiminnassa on kysymys monipuolisesta ja monitahoisesta ihmisten hyvinvointia edistävästä toiminnasta, ja hyvinvointiyhteiskuntamme tärkeästä tukipilarista. Vapaaehtoistoiminnan kentällä käynnissä olevaan murrokseen ja sen vaikutuksiin tulee suhtautua vakavasti. Tietopohjan rakentaminen vapaaehtoistoiminnan haasteiden taustalla olevista ilmiöistä on keskeistä, jotta haasteisiin voidaan etsiä tässä ajassa toimivia ja tulevaisuuden kehityskulkuja huomioivia ratkaisuja.

Aiheen ymmärtämistä kehystävät luvussa 3 selostetut toimintaympäristön muutokset, jotka tuovat vapaaehtoistoimintaan samanaikaisesti useita erilaisia haasteita. Tärkeää on myös tunnistaa, että vapaaehtoiset ovat moninainen ihmisjoukko. Vapaaehtoiset tulevat erilaisista taustoista ja edustavat eri ikäryhmiä. Näin ollen tarvitaan mukautettuja ratkaisuja, joissa huomioidaan kunkin väestöryhmän erityistarpeet. Vapaaehtoistoiminta onkin laajaa toimintakenttä, johon osallistuvat ihmiset toimivat mitä erilaisemmissa tehtävissä yhteiskunnan eri sektoreilla. Toiminta voi olla hyvin koordinoitua ja johdettua, tai kyse voi olla virallisten organisaatiorakenteiden ulkopuolella tapahtuvasta ihmisten omaehtoisesta toiminnasta. Ratkaisuisissa on näin ollen tärkeää huomioida myös toiminnan erilaiset organisoitumismuodot.

Vapaaehtoistoiminnan peruseriaatteet, kuten toiminnan palkattomuus ja sen pohjautuminen ihmisten vapaaseen tahtoon, ovat keskeisiä toiminnan tunnusmerkkejä. Nämä ovat pysyneet muuttumattomina ajan saatossa. Vapaaehtoistoiminta on kuitenkin myös ajassa muuttuva instituutio, ja sen toimintamuodot heijastelevat yhteiskunnan erilaisia ilmiöitä. Tämän vuoksi on tärkeää tarkastella vapaaehtoistoimintaa tämän hetken toimintaympäristössä ja huomioiden kentällä tapahtuneet muutokset. Tällaisia ovat muun muassa neljännen sektorin syntyminen, verkostojärjestöjen toiminnassa tapahtuneet kehityskulut, erilaisten digitaalisten välineiden hyödyntämismahdollisuudet ja ihmisten ajankäytön muutokset. Kentän tarkastelussa ja ratkaisujen pohdinnassa tulee myös olla avoin sille, että aikaisemmin kentän toimintaa tukemaan tehdyt perustellut ratkaisut eivät välttämättä

toimi enää tässä ajassa. Tästä syystä esimerkiksi lainsäädännön vaikutuksia vapaaehtoistoimintaan tulee arvioida säännöllisin väliajoin.

Vapaaehtoistoiminnan kenttä on moninainen ja sisällöltään rikas, ja niin ovat myös sen toimintaan vaikuttavat tekijät. Esiin tulleet seikat, sekä toimintaa tukevat että sitä haastavat tekijät, liittyvät moniin eri kokonaisuuksiin. Tässä raportissa on nostettu esiin havaintoja liittyen lainsäädäntöön, julkisen hallinnon rakenteisiin, rahoitusinstrumentteihin, paikallistason tukitoimiin, sekä vapaaehtoistoimintaa organisoivien toimijoiden toimintatapoihin.

Tämän yhteiskunnalle elintärkeän kentän toimintaa voi olla vaikea hahmottaa kokonaisuutena sen moninaisuudesta johtuen. Tämä tuo mukanaan haasteen siitä, että toiminnan merkitystä ja sen yhteiskunnalle tuomaa arvoa ei aina osata huomioida julkisen hallinnon päätöksenteossa. Vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta ei ole saatavilla riittävästi tutkimusta ja näin ollen kentän arvon ja toiminnan vaikuttavuuden osoittaminen on haastavaa.

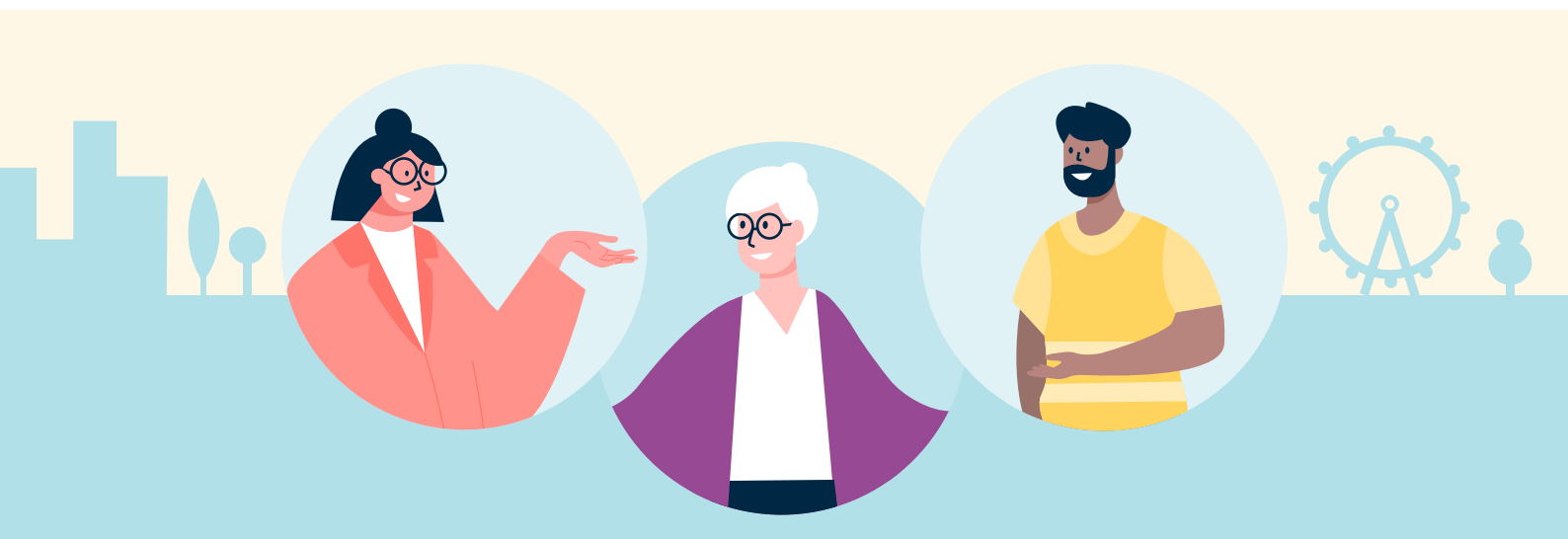
Vapaaehtoistoiminnan aseman edistämistä koskevia kehittämistoimenpiteitä arvioitaessa on oleellista pohtia, millaista yhteiskuntaa vapaaehtoistoiminnan avulla halutaan rakentaa. Vapaaehtoistoiminnan vaikutukset eivät rajoitu vain taloudelliseen hyötyyn. Vapaaehtoistoiminnan avulla voidaan rakentaa terveempää, kauniimpaa ja sallivampaa yhteiskuntaa, jossa jokaisella on mahdollisuus osallistua erilaisiin yhteisöihin, ja jossa rikollisuus on vähäistä, syrjäytymisvaarassa olevat ihmiset saavat apua ja yksinäisyyttä on vähemmän.

Paljon on vielä tehtävissä vapaaehtoistoiminnan aseman edistämiseksi. Keskeistä on, että julkinen hallinto tunnistaa ja tunnustaa vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnallisen merkityksen ja antaa toiminnan turvaamiselle painoarvoa julkisessa päätöksenteossa. Tärkeää on myös ymmärtää vapaaehtoistoiminnan koordinaation ja johtamisen merkitys vapaaehtoistoiminnan jatkuvuuden edellytyksenä. Julkisen hallinnon ajattelun muuttaminen edellyttää ainakin virkahenkilöstön kansalaisyhteiskunnan toimintaa koskevan osaamisen kehittämistä. Lisäksi on tärkeää luoda entistä enemmän kohtaamisen paikkoja, joissa julkisen hallinnon edustajat ja kansalaistoimijat kohtaavat yhteisissä keskusteluissa keskinäisen luottamuksen synnyttämiseksi. Tärkeää on myös jatkossa varmistaa, että julkinen hallinto seuraa vapaaehtoistoiminnan kentällä tapahtuvia muutoksia säännöllisin väliajoin, kuten tähän mennessä on tehty.

Vapaaehtoistoiminta tulisi nähdä suuremmassa määrin yhteiskuntamme merkittäväksi voimavaraksi, jota on mahdollista hyödyntää strategisemmin erilaisissa yhteiskunnan toiminnoissa. Tämä edellyttää ensinnäkin sitä, että vapaaehtoistoiminta ja sen rooli tunnustetaan erilaisia palveluja suunniteltaessa, ja että vapaaehtoistoimijat kutsutaan mukaan kehittämistyöhön. Näin onkin menetelty onnistuneesti monissa Suomen kunnissa. Ajatus

on erityisen ajankohtainen, kun uudet hyvinvointialueet aloittavat toimintansa ja suunnittelevat palveluitaan.

Loppujen lopuksi vapaaehtoistoiminnan houkuttelevuus ja vapaaehtoisten sitoutuminen tiivistyy kuitenkin siihen, kuinka houkuttelevaa toiminta ruohonjuuritasolla on. Muiden rakenteiden tarkoituksena on tukea vapaan kansalaistoiminnan toimintamahdollisuuksia. Käynnissä oleva vapaaehtoistoiminnan murros haastaakin voimakkaasti myös vapaaehtoistoimintaa koordinoivia tahoja uudistamaan toimintaansa, jotta uusia vapaaehtoisia löydetään ja pystytään sitouttamaan toimintaan. Kyse on koko Suomea koskevasta haasteesta, johon vastaamiseksi tarvitaan valtakunnallista tietoa parhaista käytännöistä. Tärkeää on myös miettiä, miten parhaat käytännöt ja kokemukset saadaan jalkautettua kentälle. Vapaaehtoistoiminnan tukemisessa onkin mukana useita eri tahoja ja erilaisia verkostoja, joiden tehtävät vaihtelevat alueittain. Hyödyllistä voisi olla myös eri valtakunnan tasolla ja alue- ja paikallistasolla toimivien tahojen välisten yhteistyösuhteiden kirkastaminen ja erilaisten yhteistyömahdollisuuksien kartoittaminen.

<p>1. Vapaaehtoistoiminta tukee iäkkäiden terveyttä ja hyvinvointia.</p>	<p>5. Sujuva järjestöyhteistyö tukee hyvinvointialueiden toimintaa.</p>	<p>9. Vapaaehtoistoiminnan merkitys on valtava ja sen toimintaedellytyksiä kannattaa tukea julkisin varoin.</p>
<p>2. Nuoret oppivat vapaaehtoistoiminnassa uusia taitoja.</p>	<p>6. Vapaaehtoistoiminta lisää yhteiskunnan kriisinsietokykyä.</p>	<p>10. Neljännen sektorin toiminta rikastuttaa vapaaehtoistoiminnan kenttää.</p>
<p>3. Vapaaehtoistoiminta edistää kotoutumista.</p>	<p>7. Leader-toimintamalli auttaa paikallisia kansalaistoimijoita niiden rahoitushakuosaamisessa.</p>	<p>11. Vapaaehtoistoiminnassa on tärkeää huolehtia iäkkäiden henkilöiden turvallisuudesta.</p>
<p>4. Vireä vapaaehtoistoiminta edistää kunnan elin- ja vetovoimaisuutta.</p>	<p>8. Maakunnallisilla verkostojärjestöillä on merkittävä rooli järjestöyhteistyön kehittämisessä ja koordinoinnissa.</p>	<p>12. Vapaaehtoistoiminta voi tukea vapaaehtoisen työllistymistä.</p>

7 Suositukset

Monimuotoisuus ei toteudu vapaaehtoistoiminnassa – eri väestöryhmien osallistumiseen tulisi panostaa

- 1. Vapaaehtoistoiminta tukee iäkkäiden terveyttä ja hyvinvointia.** Ehdotetaan, että kunnat tukevat vapaaehtois- ja järjestötoimijoita siinä, että iäkkäät henkilöt saavat tiedon vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista ja pääsevät osallistumaan toimintaan. Kunnat voivat järjestää yhteistyössä alueen vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden kanssa eläkkeelle jäämässä oleville henkilöille infotilaisuuksia vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista, hyödyntää lähellä.fi ja vapaaehtoistyö.fi -alustoja tiedottamisessa, sekä miettiä esimerkiksi saavutettavan vapaaehtoistoiminnan keinoin ratkaisuja iäkkäille henkilöille suunnatun kuljetusavun järjestämiseksi. Kunnat voivat myös panostaa digitukipalveluihin ja digilaitteiden tarjoamiseen.
- 2. Nuoret oppivat vapaaehtoistoiminnassa uusia taitoja.** Ehdotetaan, että julkinen hallinto edistäisi vapaaehtoistoiminnassa hankitun osaamisen tunnistamiseksi ja tunnustamiseksi kehitettyjen osaamismerkkien käyttöönoton tukemista ja tunnetuksi tekemistä. Nuorille yksi tärkeä motivaatiotekijä vapaaehtoistoimintaan osallistumisessa on siitä hankitun osaamisen merkitys työllistymisen kannalta. Oppilaitoksissa voisi olla laajemmin tarjolla vapaaehtoistoiminnan kurseja ja järjestövierailuja nuorten vapaaehtoistoimintaan tutustumisen edistämiseksi. Oppilaitokset voivat mahdollistaa nuorille heidän ensimmäisen kokemuksensa vapaaehtoistoiminnasta.
- 3. Vapaaehtois- ja järjestötoiminta edistää kotoutumista.** Ehdotetaan, että kotoutumiskoulutuksissa toteutetaan paikallisten vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden tutustumiskäyntejä koulutuksiin, joiden avulla luodaan yhteys paikallisten vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden ja maahanmuuttaneiden henkilöiden välille. Asiaa voidaan edistää kiinnittämällä asiaan kotoutumiskoulutusten hankintaprosesseissa ja viemällä tietoa asiasta kansalliseen julkisten hankintojen strategiaan. Lisäksi olisi tärkeää edistää vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden kykyä vastaanottaa maahanmuuttaneita ihmisiä liittymään vapaaehtoistoimintaan esimerkiksi käynnistämällä erillinen hanke tätä tavoitetta toteuttamaan.

Kunnilla, kaupungeilla ja hyvinvointialueilla on merkittävä rooli vapaaehtoistoiminnan tukemisessa – niiden kannattaa aktiivisesti edistää kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksia omilla alueillaan

4. Vireä vapaaehtoistoiminta edistää kunnan elin- ja vetovoimaisuutta.

Ehdotetaan, että kunnat miettivät yhteistoiminnassa vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden kanssa yhteistyörakenteet ja toimintatavat kunnan ja kunnan alueella toimivien vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden välille, ja viestivät ne selkeästi kunnan virkahenkilöstölle, luottamushenkilöille ja vapaaehtois- ja järjestötoimijoille. Tärkeitä yhteistyön tapoja ovat ainakin kunnan yhdyshenkilö järjestö- ja muulle kansalaistoiminnalle, kuntien vapaaehtoistoimijoiden käyttöön tarjoamat maksuttomat tilat ja säännöllinen vuoropuhelu kansalaistoimijoiden kanssa. Toimintatavat ja aikataulut kannattaa koota esimerkiksi yhdistys- tai osallisuusohjelmaan tai vuosikelloon.

5. Sujuva järjestöyhteistyö tukee hyvinvointialueiden toimintaa.

Kaikilla hyvinvointialueilla toimii tai on käynnistymässä järjestöjen yhteistyörakenne. Ehdotetaan, että hyvinvointialueet vuoropuhelussa järjestöjen yhteistyörakenteiden kanssa kehittäisivät yhteisiä toimintamalleja, jotka tukevat hyvinvointialueiden ja alueen vapaaehtoistoimijoiden välistä yhteistyötä. Mallina voidaan hyödyntää kunnissa ja maakunnissa hyväksi todettuja rakenteita ja toimintamalleja. Hyvinvointialueiden, kuntien ja järjestöjen väliseen yhteistyöhön tulisi kiinnittää erityistä huomiota, jotta alueille ei synny päällekkäisiä rakenteita. Olisi tärkeä myös varmistaa, että järjestöavustusten uudelleen organisoimisen yhteydessä ei synny väliinputoajia suhteessa haettavana oleviin avustuksiin. Esimerkiksi kunta-avustuksissa voitaisiin huomioida erilaisen toiminnan tukeminen toimialojen tukemisen sijasta.

6. Vapaaehtoistoiminta lisää yhteiskunnan kriisinsietokykyä.

Kriisitilanteiden hoitamista auttaa, että kuntien ja hyvinvointialueiden sekä vapaaehtoistoimijoiden väliselle yhteistoiminnalle on kriisitilanteita varten olemassa testattuja ja toimivia malleja, ja ne on kirjattu kuntien sekä hyvinvointialueiden valmissuunnitelmiin. Olemassa olevia toimintamalleja kannattaisi kehittää niin, että ne vahvistaisivat entistä paremmin myös muiden kuin valmiusjärjestöjen osallistumisen valmiutta. Erilaisten vapaaehtoistoimintaa organisoivien tahojen ja neljännen sektorin ottaminen mukaan lisää yhteiskunnan kriisinsietokykyä.

7. Leader-toimintamalli auttaa paikallisia kansalaistoimijoita niiden

rahoitushakuosaamisessa. Ehdotetaan, että Leader-toimintamallin mukaisen tukirakenteen käyttöön ottamista kaupungeissa edistetään. Paikalliset kansalaistoimijat, asukkaat ja kaupunki toteuttaisivat kumppanuudessa Leader-toimintamallin soveltamisen kokeiluja. Kaupungeissa vastaava tukirakenne edistäisi vapaaehtoistoimijoista itsestään lähtevää toimintaa ja vahvistaisi asukkaiden mahdollisuuksia löytää oman alueensa vapaaehtoistoiminnan piiriin. Tutkitaan mahdollisuutta rahoitukseen Euroopan sosiaalirahaston (ESR) ja Euroopan aluekehitysrahaston kautta.

8. Maakunnallisilla verkostojärjestöillä on merkittävä rooli

järjestöyhteistyön kehittämisessä ja koordinoinnissa. Ehdotetaan, että kunnat ja hyvinvointialueet kehittävät yhdessä verkostojärjestöjen ja maakuntien järjestöjen yhteistyörakenteiden kanssa toimintamallit vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen. Verkostojärjestöt tuovat yhteen alueen järjestötoimijat ja helpottavat kuntien ja hyvinvointialueiden yhteydenpitoa suhteessa vapaaehtoiskenttään. Verkostojärjestöjen rooli tulisi tunnistaa ja tunnustaa laajemmin myös koko valtionhallinnossa.

Lainsäädäntö ja hallinnon rakenteet eivät kaikilta osin tue tai tunnista vapaaehtoistoimintaa – selvitetään lainsäädännön, avustusprosessien ja viranomaisrakenteiden muutostarpeita

9. Vapaaehtoistoiminnan merkitys on valtava ja sen

toimintaedellytyksiä kannattaa tukea julkisin varoin. Ehdotetaan, että valtionapuviranomaiset kiinnittävät huomiota saavutettavan vapaaehtoistoiminnan, vapaaehtoistoimintaa tukevien valtakunnallisten verkkoalustojen ja verkostojärjestöjen toiminnan merkityksen huomioimiseen avustusprosesseissa. Tärkeää olisi tukea saavutettavan vapaaehtoistoiminnan laajempaa käyttöönottoa ja varmistaa, että valtakunnallisten verkkoalustojen (vapaaehtoistyö.fi ja lähellä.fi) välisten yhteisten rajapintojen kehittämistyön rahoitus on turvattu. Tärkeää olisi myös osoittaa rahoitusta vapaaehtoistoiminnan arvoa ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta koskevaan tutkimukseen.

10. Neljännen sektorin toiminta rikastuttaa vapaaehtoistoiminnan

kenttää. Kevyempi rekisteröitymismuoto vapaalle kansalaistoiminnalle helpottaisi uudenlaisen, vapaamman toiminnan tekemistä, mutta myös jo olemassa olevien yhdistysten mahdollisuuksia uudistaa toimintaansa. Ehdotetaan, että oikeusministeriö ottaa uudelleen tarkasteltavaksi kansalaistoiminnalle tarkoitetun kevyemmän rekisteröitymismuodon säätämisen, ja selvittää yhteistyössä valtiovarainministeriön kanssa mahdollisuutta rahoittaa rekisteröimättömien kansalaistoimijoiden ryhmien ja neljännen sektorin toimintaa valtionavustuksilla. OECD:n Civic Space Scan –raportin suosituksissa on tunnistettu, että vapaamman neljännen sektorin toiminta tulisi huomioida julkisen hallinnon päätöksenteossa.

11. Iäkkäiden henkilöiden turvallisuudesta on tärkeää huolehtia.

Iäkkäiden henkilöiden suhteen turvallisuus on kasvava huoli. Yksi keino vastata tähän haasteeseen olisi mahdollistaa iäkkäiden kanssa toimivien auttajien taustan tarkistaminen. Ehdotetaan, että oikeusministeriö selvittää tarvetta säätää mahdollisuudesta tarkistaa rikosrekisteriote vapaaehtoisilta, jotka toimivat yksin iäkkäiden tai toimintakyvyltään heikentyneiden henkilöiden kanssa. Tarkastelussa tulisi kiinnittää huomiota vapaaehtois- ja järjestötoimijoille aiheutuviin kustannuksiin ja vapaaehtoistoiminnan houkuttelevuuteen kohdistuviin vaikutuksiin.

12. Vapaaehtoistoiminta voi tukea vapaaehtoisen työllistymistä.

Vapaaehtoistoiminnalla on tunnistettu olevan myönteisiä vaikutuksia työttömän työkyvyn ylläpitämisen, uusien taitojen oppimisen ja työllistymistä edistävän verkostoitumisen kannalta. Ehdotetaan, että työ- ja elinkeinoministeriö ottaa työttömyysturvalain säännösten mahdollisen uudistamistarpeen tarkasteltavaksi, jotta työttömät työnhakijat voisivat olla mukana vapaaehtoistoiminnassa ilman huolta toimeentulon menetyksestä. Vapaaehtois- ja järjestötoimijoiden toiminnassa tulee vastaan tilanteita, joissa työttömät henkilöt eivät uskalla tulla mukaan toimintaan työttömyysetuuksien menettämisen pelosta johtuen. Jotta vapaaehtoistoiminnan eriytymiskehitys ei jatkuisi, tulisi lainsäädännön tukea heikommassa asemassa olevien ihmisen mahdollisuuksia käyttää osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksiaan.

LÄHTEET

- Center for European Volunteering (2021). Blueprint for European Volunteering 2030. https://www.european-volunteercetre.org/_files/ugd/3ec99c_e95bd35b30014ed0969220cb00f39b32.pdf.
- Fields Marion (2021). Kenen harteilla on vapaaehtoistoiminnan tulevaisuus Suomessa? Artikkel. https://www.ok-sivis.fi/media/kenen_harteilla_on_vapaaehtoistoiminnan_tulevaisuus_suomessa_opintokeskus_sivis.pdf.
- Fields Marion (2021). Vapaaehtoistyön tulevaisuuskuvia. Esitys. https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2021/06/Vapaaehtoistyön_Tulevaisuuskuvia_Fields_25052021.pdf.
- Grönlund, H., & Mäenpää, P. (2021). Viisas kaupunki rakentuu ihmislähtöisyydelle, yhteistyölle ja kaupunkilaisien osallistumiselle: Case Helsinki-apu ja yhteisöllinen resilienssi. teoksessa Kaupungit murroksessa: Kaupunkitutkijoiden puheenvuoroja tulevaisuuden kaupungeille (Sivut 26-31). (Helsingin kaupungin keskuhallinnon julkaisu; Nro 2021:3). Helsingin kaupunki, kaupunginkanslia. <https://www.hel.fi/helsinki/fi/kaupunki-ja-hallinto/kaupunkisymposium-gronlund-maenpaa>.
- Haikari Janne (2020). Järjestötieto Sote-uudistuksessa, Tarpeet, tietovarannot ja tiedontuotannon kehittämisen suuntaviivat, <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/05/2020-05-SOSTE-julkaisu-Jarjestot-mukana-muutoksessa-Jarjestotieto-sote-uudistuksessa.pdf>.
- HE 88/1997 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi työttömyysturvalain muuttamisesta ja työmarkkinatuesta annetun lain muuttamisesta. <https://www.eduskunta.fi/FI/Vaski/sivut/trip.aspx?triptype=ValtiopaivaAsiat&docid=he+88/1997>.
- HE 124/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vuoden tuloveroasteikosta ja laeiksi tuloverolain sekä perintö- ja lahjaverolain 7 a §:n muuttamisesta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_124+2018.aspx.
- HE 214/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle rahankeräyslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_214+2018.aspx.
- HE 298/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle potilasvakuutuslaiksi ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_298+2018_asiantuntijalausnot.aspx.
- HE 208/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä ja siihen liittyviksi laeiksi. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_208+2022.aspx.
- Helsingin yliopisto. Lähiöiden yhteisöllinen resilienssi ja sen segregatio - miten kansalaisyhteiskunta kantatelee paikallisyhteisöjä koronavuorokriisissä ja mitä opimme siitä seuraavia kriisejä varten? Hankesivu. <https://researchportal.helsinki.fi/fi/projects/community-resilience-and-its-segregation-in-the-neighborhoods-of->.
- Hirvonen S. ja Puolitaival S. (2019). Vapaaehtoistoiminnan arvo. Kansalaisareenan julkaisu 2/2019. https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2019/12/Vapaaehtoistoiminnan_arvo_PageView_WEB.pdf.
- Ikäinstituutti (2022). Iäkkäiden ohjattu ryhmäliikunta. Voimaa vanhuuteen –ohjelman kyselytutkimusten 2015 ja 2019 tuloksia. https://www.ikainstituutti.fi/content/uploads/2022/04/IAKKAIDEN_OHJATTU_RYHMALIIKUNTA_NETTI.pdf. Luettu 2.11.2022.
- Inarin kunta. Internet-sivu. <https://www.inari.fi/fi/osallistuminen/yhdistykset-ja-yhteisot/avustukset-yhdistyksille-yhteisolle-ja-muille-toimijoille.html>. Luettu 8.2.2022.
- Innokylä. Järjestö 2.0-Järjestöt mukana muutoksessa. Esite. <https://innokyla.fi/fi/kokonaisuus/jarjesto-20-jarjestot-mukana-muutoksessa/toimintamallit>.
- Kansalaisareena (2018). Erätauko-dialogi kolmannen ja neljännen sektorin vapaaehtoistoiminnan eroista ja yhtäläisyyksistä. Tiedote. <https://kansalaisareena.fi/eratauko-dialogi-kolmannen-ja-neljannen-sektorin-vapaaehtoistoiminnan-eroista-ja-yhtalaisyksista/>. Luettu 8.2.2022.
- Kansalaisareena (2022). Verkkosivu. <https://kansalaisareena.fi/>. Luettu 8.2.2022.
- Karjala S. & Lumiaro H. (2021): Tarttuva kansalaistoiminta - merkityksellistä toimintaa yli sukupolvien. Opin- näytetyö. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2021061215849>.
- Kuikka Meeri (2019), Voimaannuttava vapaaehtoistoiminta. Esitys. <https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2019/07/Voimaannuttava-vapaaehtoistoiminta-Meeri-Kuikka-Lapin-yliopisto.pdf>.
- Lahden Diakonialaitos (2021). Tukea vapaaehtoisuuteen –hankkeen loppujulkaisu. <https://dila.fi/wp-content/uploads/2021/12/Dila-tukea-vapaaehtoisuuteen-loppujulkaisu-web.pdf>. Luettu 7.12.2022.

- Leader Suomi. Internet-sivu. <https://www.leadersuomi.fi/fi/mita-on-leader/>. Luettu 20.10.2022.
- Mäenpää P. & Faehnle M. (2021). 4. sektori – Kuinka kaupunkiaktiivisuus haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Vastapaino.
- OECD (2021). Civic Space Scan of Finland. OECD Public Governance Reviews. <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f9e971bd-en.pdf?expires=1644314511&id=id&accname=oid048242&checksum=D6E24D8A8357783B10F40567E49E6241>.
- Oikeusministeriö (2016). Yleishyödyllisten yhteisöjen verotus. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 27/2016. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-520-1>.
- Oikeusministeriö (2021). Vapaa!-Fri! –hankkeen Erätauko-keskustelu digiloikan tuomista muutoksista 8.6.2021. Yhteenveto. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM011:00/2021>.
- Oikeusministeriö (2021). Järjestöjen näkökulmaa esiin tuova työpaja kuntien ja kansalaisyhteiskunnan välisestä yhteistyöstä ja sen tulevaisuudesta 14.9.2021. Yhteenveto. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM011:00/2021>.
- Oikeusministeriö (2021). Kokemusraati vapaaehtoistoiminnan merkityksestä kaksisuuntaisen kotoutumisen kannalta. Yhteenveto. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM011:00/2021>.
- Oikeusministeriö (2021). Nuorten näkökulman selvittäminen vapaaehtoistoimintaan osallistumisen vaikutuksista yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen 18.11.2021. Yhteenveto. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM011:00/2021>.
- Oikeusministeriö (2021). Vapaa!-Fri! –hankkeen sidosryhmähaastatteluiden yhteenveto. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM011:00/2021>.
- Oikeusministeriö (2021). Yhteisöllinen kansalaistoiminta 2020-luvulla: Luonnos hallituksen esitykseksi yhdistyslain muuttamiseksi ja toimintaryhmälainsäädännön mietintöjä ja lausuntoja 2021:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-896-7>.
- Oikeusministeriö (2022). Kohti kansalaistoiminnan kukoistusta. Miten verkostojärjestöt sekä kunnan ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyö tukevat vapaaehtoistoimintaa? Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita. Selvitys julkaistaan 13.1.2023.
- Oikeusministeriö (2022). Vapaa!-Fri! –hankkeen väliraportin lausuntopalautte. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM011:00/2021>.
- Oikeusministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö (2022). Työpaja yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta ja osallistumisesta 20.1.2022. Yhteenveto. <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM011:00/2021>.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö ja työ- ja elinkeinoministeriö. Osaamisen tunnistamisen työryhmä. Hankesivu. <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=OKM044:00/2021>.
- Peltosalmi Juhana; Eronen Anne, Haikari Janne, Laukkanen Matti, Litmanen Tapio, Londén Pia, Ruuskanen Petri (2020). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Järjestöbarometri 2020. <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/09/2020-10-02-SOSTE-julkaisu-Jarjestobarometri-2020.pdf>.
- Pohjois-Pohjanmaan järjestö rakenne –hanke. Hankesivu. <https://www.ihimiset.fi/hanke/pohjois-pohjanmaan-jarjestorakenne-hanke/>. Luettu 8.2.2022.
- Poliisi. Internet-sivu. <https://poliisi.fi/yleisotilaisuudet>. Luettu 5.12.2022.
- Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta. Valtioneuvoston julkaisu 2019:31. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>.
- Rikksentorjuntaneuvosto. Hyvät käytännöt: naapuripu. Internet-sivu. <https://rikksentorjunta.fi/naapuripu>. Luettu 8.2.2022.
- Ruuskanen, Petri; Jousilahti, Julia; Faehnle, Maija; Kuusikko, Kirsi; Kuittinen, Outi; Virtanen, Johanna; Strömberg, Lisbeth (2020). Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:47. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-918-9>.
- Salomaa Sinikka (2009). Vapaaehtoistoiminta sosiaaliviraston palveluiden tukena Länsi-Helsingissä? Opinnäytetyö. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-200911306539>.
- Siikasmaa L.; Hagman H.; Kurela J.; Repo K.; Osallistuvalla rahoituksella uusia osallistumisen muotoja –hankkeen loppuraportti. Tampereen kaupungin ja Tuusulan kunnan yhteishanke. https://www.tampere.fi/tiedostot/o/DiEJ0TZvD/Osallistuva_rahointu_loppuraportti_Final_saavutettava.pdf.
- Sipola Merja (2019). Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen suomalaisessa yhteiskunnassa. Pro Gradu-tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201907023129>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2018). Järjestöjen rooli maakunta- ja sote-uudistuksessa. Selvityshenkilön raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 26/2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3941-7>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2020). Kansallinen ikäohjelma vuoteen 2030: Tavoitteena ikävyökyä Suomi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2020:31. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-6865-3>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2022). Iäkkäiden toimintakyvyn edistäminen – raportti vanhusneuvostoille kohdennetun kyselyn tuloksista. Yhteenveto.
- Taloustutkimus Oy (2021). Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa. Tutkimusraportti 18.5.2021. https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2021/05/Vapaaehtoisty_o_tutkimusraportti_2021.pdf.

- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Järjestöpositiivinen kunta on hyvinvoinnin voittaja. Esite. Luettu 8.2.2022. <https://thl.fi/documents/966696/1449811/J%C3%A4rjest%C3%B6positiivinen-kunta-on-hyvinvoinnin-voittaja.pdf-correctedByPAVE.pdf/02b72e6e-06c3-48c6-b10f-c92dca756eb7>.
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (2021). Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen kuntajohdossa – TEA 2021. Tilastoraportti 41/2021. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2021112456709>.
- Tilastokeskus (2021). Väestörakenne 2020. Ulkomaalaistaustainen väestö. https://www.stat.fi/til/vaerak/2020/02/vaerak_2020_02_2021-05-28_fi.pdf. Luettu 8.2.2022.
- Valliluoto, S. (2014). Vapaaehtoistoiminnan mahdollisuuksista ja esteistä. Kilpailu- ja kuluttajaviraston selvityksiä 4/2014. <https://www.kkv.fi/uploads/sites/2/2021/11/2014-kkv-selvityksia-4-2014-vapaaehtoistoiminta.pdf>.
- Valtioneuvoston kanslia (2019). Ikääntymisraportti. kokonaisarvio ikääntymisen vaikutuksista ja varautumisen riittävydestä. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 1/2009. https://vnk.fi/documents/10616/622958/J0109_ik%C3%A4%C3%A4ntymisraportti.pdf/a316a9d5-9fbc-46b8-8ad2-496477b9624a?version=1.0.
- Valtioneuvoston kanslia (2021). Linjauksia 2020-luvun väestöpolitiikalle. Syntyvyyden toipuminen ja pitenevä elinikä –selvityksen avainkohdat. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2021:2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-073-8>.
- Valtioneuvoston kanslia (2021). Maahanmuuton tilannekatsaus 1/2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410869/suomen-vaesto-monimuotoistuu-vaihtelua-on-alueittain>. Luettu 8.2.2022.
- Valtiovarainministeriö (2015). Vapaaehtoistyö, talkootyö, naapuriapu - kaikki käy. Vapaaehtoistoiminnan koordinaatiota ja toimintaedellytysten kehittämistä selvittävän työryhmän loppuraportti. Valtiovarainministeriön raportti – 39/2015. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/12917e08-abc8-416f-a7e0-6f6e675f85df/ca4118d6-c8b3-44c8-9ba7-0c4b4ce7d73d/JULKAISU_20160406111500.PDF.
- Valtiovarainministeriö (2021). Järjestöjä koskevat valtionavustuskäytännöt. Ehdotukset niiden kehittämiseksi ja yhdenmukaistamiseksi. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2021:27. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/163145/VM_2021_27.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Valtiovarainministeriö. Valtionavustustoiminnan kehittämis- ja digitalisointihanke. Hankesivu. <https://vm.fi/hanke?tunnus=VM212:00/2018>.
- Vapaaehtoistyö.fi. Blogikirjoitus. Vapaaehtoistoiminnalla vaikutetaan omaan elämään ja ympäröivään yhteiskuntaan. Luettu 28.3.2022. <https://vapaaehtoistyö.fi/fi/experiences/vapaaehtoistoiminnalla-vaikutetaan-omaan-elamaan-ja-ymparoivaan-yhteiskuntaan>.
- Varsinais- Suomen sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämissuunnitelma, Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen työryhmä/järjestöprojektiryhmä, Järjestöystävällinen kunta. Esite. Luettu 8.2.2022. <https://vshyvinvointialue.fi/content/uploads/2021/02/JA%CC%88RJESTO%CC%88YSTA%CC%88VA%C-C%88LLINEN-KUNTA.pdf>.
- Ympäristöministeriö. Yhteishallintolain uudistus (YM003:00/2021). Hankesivu. <https://valtioneuvosto.fi/hanke?tunnus=YM003:00/2021>

Oikeusministeriö
PL 25
00023 Valtioneuvosto
www.oikeusministerio.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 Statsrådet
www.justitieministeriet.fi

ISSN 2490-0990 (PDF)
ISBN 978-952-400-458-9 (PDF)